

**Türkiye'de
Gazeteci
Yargılamalarının
Anatomisi**

Press in Arrest

Türkiye’de Gazeteci Yargılamalarının Anatomisi

Yazan: Av. Ayşe Bingöl Demir, Hukuki Araştırma: İrem Arf

Press in Arrest gazeteci yargılamaları veritabanı çalışması kapsamında hazırlanmıştır.

Bu raporun orijinal dili İngilizcedir.

TÜRKİYE'DE GAZETECİ DAVALARI İLE İLGİLİ PRESS IN ARREST VERİ TABANI	7
METODOLOJİ	7
I. ÖZET	11
II. GİRİŞ	17
III. TÜRKİYE'DE BASIN ÖZGÜRLÜĞÜNÜN DURUMU: OLAĞANÜSTÜ HAL VE SONRASI.....	25
1. Hükümetin 15 Temmuz 2016 darbe girişimi sonrasında elde ettiği olağanüstü yetkiler	25
2. Olağanüstü hal döneminde ifade özgürlüğüne yönelik saldırılarda yaşanan artış	29
3. Basın özgürlüğüne yönelik saldırıların OHAL sonrası sürmesi	32
IV. TÜRKİYE'DEKİ UYGULAMA: ELEŞTİREL BASININ KRİMİNALİZASYONU	35
1. İfade özgürlüğü hakkı, kapsamı, uluslararası hukuk ve iç hukukun basına sağladığı özel güvenceler	35
2. Uluslararası hukukta basının ifade özgürlüğüne yönelik sınırlamaların ölçüsü	40
a. Kanunda belirtilme koşulu:.....	40
b. Meşru amaç koşulu:.....	43
c. Gerekli ve söz konusu meşru amaçla orantılı olma koşulu:.....	44
i. Yalnızca istisnai durumlarda ceza hukukuna başvurma ilkesi.....	44
ii. Hakaretin suç olmaktan çıkarılması ve 'ifade suçları'nda hapis cezasının orantısızlığı.....	45
3. Press in Arrest veritabanındaki istatistikler gazetecilere yönelik 'yargı baskısı'nın sürdüğünü gösteriyor.....	47

4. Türkiye'de gazetecilerin ifade özgürlüğünü kısıtlamak için kullanılan Ceza Kanunu hükümleri ve terörle mücadele mevzuatına yakından bakış.....	52
a. Türk Ceza Kanunu'nun 125. Maddesi (hakaret):.....	58
b. Türk Ceza Kanunu'nun 215. Maddesi (suçu ve suçluyu övmek):.....	60
c. Türk Ceza Kanunu'nun 216. Maddesi (halkı kin ve düşmanlığa tahrik veya aşağılama):.....	63
d. Türk Ceza Kanunu'nun 299. Maddesi (Cumhurbaşkanına hakaret):.....	68
e. Türk Ceza Kanunu'nun 301. Maddesi (Türk milletini, Türkiye Cumhuriyeti'ni, devletin organ ve kurumlarını aşağılama):.....	71
f. Türk Ceza Kanunu'nun 314. Maddesi (silahlı örgüt kurma, yönetme ve örgüt üyeliği):.....	74
g. 220. Madde (6) ve (7) (suç işlemek amacıyla kurulmuş örgütlerle ilişkili olma):.....	80
h. Terörle Mücadele Kanunu'nun sorunlu maddeleri	83
V. BİR DİĞER BASKI ARACI OLARAK GÖZALTI VE TUTUKLU YARGILAMANIN KEYFİ KULLANIMI	92
1. Uluslararası hukukun keyfi tutuklamaya karşı sağladığı güvenceler	92
2. Türkiye'de hapisteki gazeteciler.....	96
VI. GAZETECİLERİN ADİL YARGILANMA HAKLARINA RİAYET EDİLMEMESİ.....	103
VII. TÜRKİYE'DE YARGININ BAĞIMSIZ VE TARAFSIZLIĞI SORUNU	110
1. Hakimler ve Savcılar Kurulunun yürütmenin kontrolü altında olması	112
2. Hakim ve savcılarının atama, terfi, disiplin süreci ve nakilleri.....	114
3. Yargıda kapsamlı tasfiyeler	117
VIII. BAŞLICA TAVSİYELER	120

TÜRKİYE'DE GAZETECİ DAVALARI İLE İLGİLİ PRESS IN ARREST VERİ TABANI

METODOLOJİ

İstikrarsız bir demokrasi rejimiyle yönetilen Türkiye'de, siyasi yargılamalar sık rastlanan bir uygulama. Gazeteciler de bu kurt kapanı uygulamadan muaf değil. Çok uzun süredir gazeteci tutuklamaları ve yargılamaları, basın ve ifade özgürlüğünü giderek artan boyutlarda kısıtlamak üzere araç olarak kullanılmaktadır. Siyasi iktidarın yargıyı bu türlü amaçları doğrultusunda araçsallaştırması ve bilgiyi tekelleştirmesi, kamuoyunun gözünde gazetecilerin ve gazetecilik mesleğinin itibarsızlaştırılmasına da neden oldu. Tüm bu uygulamalar ise, gazeteci yargılamalarının ardındaki gerçeği bulanıklaştırmaya hizmet ederek, bu konuda bilgiye erişimin kısıtlanmasına olanak sağladı.

Bir izleme, belgeleme ve toplumsal hafıza çalışması olan Press in Arrest gazeteci yargılamaları veritabanı, bu hayati meseleye dair nesnel, tarafsız ve veriye dayalı bilgi üretebilecek araçlar geliştirmek için hayata geçirildi. İnsan hakları uygulamalarının yasa ve standartlara uygun şekilde işletilebilmesi için salt söylemin yetersiz olduğu inancıyla yola çıkılan çalışma, detaycı ve somut veriye dayalı yöntemler, bütüncül bakış açısına sahip özenli teknikler ile etkili izleme ve belgeleme mekanizmaları tasarlamayı da hedefliyor.

Press in Arrest bu metodoloji ile gazeteci yargılamalarını izleyerek ve belgeleyerek, yargılamaların içeriğini ve hukuksal uygulamaları kayıt altına alıyor. Bu sayede erişimi kısıtlanmış, dağınık haldeki bilgileri derleyerek ve kavranabilir şekilde bağlamına oturtarak açık kaynak şeklinde yayınlıyor. Böylece bilgiye erişim ve basın özgürlüğü haklarının yeniden sağlıklı bir şekilde işletilebilmesine katkı sağlamayı ve itibari zedelenen gazetecilik mesleğinin toplum nezdinde hak ettiği saygınlığa yeniden kavuşmasını amaçlıyor.

İstatistikler ve göstergeler gibi uygun bilgileri derlemek, izlemeyi kolaylaştıran kayıt tutma işlemi daha etkili hale getirmeye yardımcı olur ve böylelikle durum analizi yapmayı, ilerlemeyi ve performansı ölçmeyi geliştirir. Türkiye'de haklar alanında oluşturulmuş ilk ve en geniş veritabanı olan Press in Arrest, aynı zamanda nesnel ve kapsamlı değerlendirmeler yapmak için nicel ve nitel göstergeleri belirleyerek, metodoloji ve işlem araçlarıyla ilgili bir referans kaynağı oluşturma çabasıdadır.

Çalışmanın birinci ayağı, Türkiye’de mümkün olduğu kadar çok gazeteci davasını derlemek, gözden geçirmek, izlemek, belgelemek ve halkın erişimine ücretsiz olarak açmaktır. Proje resmi olarak 2018 Eylül’ünde başlamış, ve proje başlangıç tarihi itibariyle sürmekte olan her gazeteci davasını kayıt altına almıştır. Projenin başladığı tarihte en uzun süredir devam etmekte olan dava 2000’li yılların ortalarında açılmıştır.

Gazeteci, avukat ve akademisyenlerden oluşan ekip, dosyasına erişebildiği bütün gazeteci davalarının tüm dosyalarını okur ve özetler. Eğer gazeteci hüküm giydiyse, dosyalar yargılanan gazetecilerden, savunma avukatlarından veya aile bireylerinden temin edilir. Bu dava dosyaları davanın konusunu, soruşturmanın detaylarını ve iddianameyi daha kolay kavramak için odak noktası görevi görür. Veritabanında yer alan yargılanan her gazeteci için, dava dosyasında olduğu gibi profesyonel biyografilerinin ve hukuki durumlarının anlatıldığı bir profil Press in Arrest internet sitesinde yer alır.

Çalışmanın ikinci ayağında, ülke çapındaki gazeteci davalarının tüm duruşmaları izlenerek belgelenir. Bu çalışma uzman bir gazeteci ekibi tarafından yapılır. Duruşmaların izlenmesi belirli göstergelerin belgelenmesi için standartlaştırılmış usulde gerçekleştirilir.

Press in Arrest’in internet sitesi pressin-arrest.com, ilgili tüm paydaşlar, konu hakkında çalışan sivil toplum, izleme ve koruma mekanizmaları, karar alıcılar ve genel halk tarafından Türkiye’deki gazeteci davalarını incelemek için tüm bilgileri bir arada sunan bir adrestir. İnternet sitesi belgeleme ve yayınlamada toplumsal bellek görevi de gören, anlatıma dayalı bir veritabanı olarak tanımlanabilir. İnternet sitesi Türkçe ve İngilizce olmak üzere iki dilde yayımlanır.

Çalışmanın üçüncü ve en önemli ayağı gazeteci davaları veritabanıdır. Türkiye bağlamında yaşanan karmaşıklıklar ve anlaşmazlıkların doğası, var olan analitik, yöntembilimsel ve hukuki çerçevelerin yeniden gözden geçirilmesini şart koşmaktadır. İnsan haklarını karar alma aşamalarına ve istatistiksel göstergelere entegre etmek normatif bir zorunluluk olsa a Türkiye’de henüz sistemli olarak yapılmamaktadır.

Nitel ve nicel göstergelerin, başta insan hakları konusunda standartları etkili bir biçimde uygulayabilmek olmak üzere, politika oluşturma ve değerlendirmesinde temel araçlar olduğu yaklaşımından yola çıkarak, bu veritabanı kritik öneme sahip konu başlıklarını izleme, belgeleme, değerlendirme ve analiz etme konularında bir model oluşturmaya öncülük etmeyi hedeflemektedir.

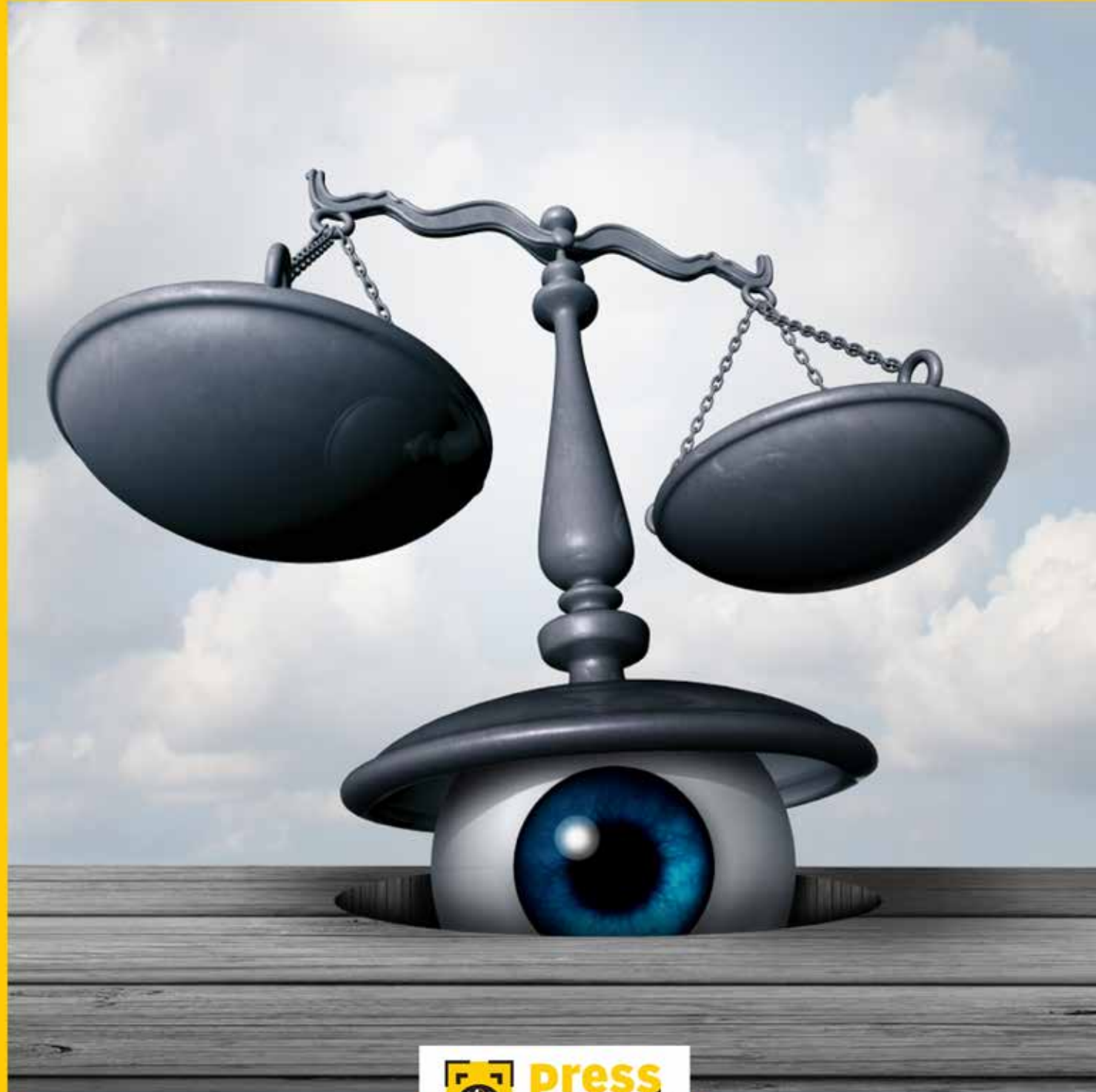
Çalışmalarına başladığı günden itibaren Press in Arrest, gazeteci davalarının nitel ve nicel özelliklerini hak ve özgürlükler ve uluslararası demokratik standartlar uyarınca en iyi şekilde izleyecek ve belgeleyecek göstergeleri tanımlama, tasarlama ve geliştirmeye yönelik çalışmalarını sürdürmektedir. Dahası, söz konusu politik ortamda gerçekleşen yargılamaların adli muamelelerinde gözlemlenen sistematik bozuklukların ve tekrarlanan ihmallerin bulgularını saptamayı hedefler. İzleme ve belgelemeden elde edilen tüm bilgiler, veritabanı için oluşturulmuş anahtar kodlar ve göstergelerle tutarlı olacak şekilde sınıflandırılır ve sisteme kaydedilir.

An itibariyle veritabanı, 356 gazetecinin yargılandığı 240 dava dosyasına dair, yukarıda belirtildiği gibi gözden geçirilmiş, belgelenmiş, izlenmiş ve yayınlanmış veriyi içermektedir. Veritabanı basın imtiyaz sahiplerini, şirket idarecilerini ve dağıtıcıları kapsamamakta; profesyonel gazetecileri, muhabirleri, editörleri, köşe yazarlarını ve yazarları içermektedir.

Aynı şekilde, veritabanı, projenin başlama tarihi olan Eylül 2018’den beri gazetecilik faaliyetleri nedeniyle yargılanan veya yargılanmış tüm gazetecileri değil, yalnızca proje ekibinin bu çerçevede bağımsız bir şekilde araştırabildiği ve ilgili bilgileri doğrulayabildiği gazetecileri içermektedir. Proje, incelemelerine bir gazeteciye dahil etmeye karar verirken Türkiye’deki dönemsel siyasi veya çekişmeli tartışmaları dikkate almamaktadır.

Press in Arrest’in çalışma çerçevesi yalnızca gazetecilik faaliyetleri nedeniyle yargılanan, uluslararası standartlara göre belirlenmiş profesyonel gazetecileri içermektedir. Ayrımcılıkla mücadele etiğine uygun şekilde, projede gazetecilerin herhangi etnik, dini ve politik bağlantıları ve toplumsal cinsiyetleri göz önünde bulundurulmaz. Veritabanında yayınlanan tüm bilgi ve veriler yalnızca soruşturma, iddianame ve dava dosyasından edinilmiş bilgilere ve profesyonel muhabirlerin izleme raporlarına dayanır.

Doğrunun ve bilginin gücüne dayanarak, Press in Arrest’in, tüm insan haklarını yakından ilgilendiren basın, ifade ve bilgi alma özgürlüklerini yeniden canlandırmaya kendini adanmış bir oluşum olduğunun altını tekrar çizmek isteriz.

I. ÖZET

Türkiye, ifade özgürlüğünü güvence altına alan Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'ne (AİHS) ve Medeni ve Siyasi Haklara İlişkin Uluslararası Sözleşmesi'ne (MSHS) taraf bir ülkedir. Türkiye Anayasası da aynı güvenceyi sağlar. **Ancak 2016 yılındaki darbe girişiminin ardından Türkiye'de ilan edilen olağanüstü hal (OHAL), ifade özgürlüğüne yönelik süregelen saldırılarda önemli bir dönüm noktası oldu.** Basın kuruluşları hızla hükümete yönelik her tür eleştiriyi susturmak üzere hazırlanmış bir dizi olağanüstü hal kararnamesinin hedefi haline geldi. Çok sayıda basın kuruluşu kapatıldı ve yasadışı ilan edilen terörist gruplara üyelikle suçlanan gazeteciler hakkında bir dizi cezai soruşturma başlatıldı. Onlarca gazeteci gözaltına alınarak fiziksel ve sözlü saldırıya maruz kaldı. Son derece somut olan keyfi kovuşturma ve tutuklanma tehlikesi, birçok gazetecinin ülkeyi terk etmesine yol açtı ve bir korku ve otosansür iklimi oluşturdu.

”

Press in Arrest gazeteci yargılamaları veritabanı, kaygı uyandıran bu gelişmeler karşısında, Türkiye'de gazetecilerin yargılandığı davaları izlemek, belgelemek ve raporlamak üzere kuruldu. Veritabanı, 2018'de proje başladığı sırada Türkiye'de devam ettiği bilinen ve gazetecilerin yargılandığı tüm davaların bir envanteri üzerinden, kendi uzmanları tarafından incelediği ve doğruladığı dava dosyalarını çalışma kapsamına aldı. Press in Arrest veritabanında bulunan tüm dava dosyalarını, izleme, belgeleme ve raporlama çalışmalarını da pressin-arrest.com adresinden açık kaynak olarak kamuoyu ile paylaşıyor. Bu proje tüm insan haklarının sağlıklı bir şekilde kullanılabilmesinin de temelini oluşturan bilgiye erişim, halkın haber alma ile basın ve ifade özgürlüğü haklarının güçlendirilmesine katkı sunmayı amaçlıyor.

“

Bu çalışma gazeteci yargılamalarına dair bağımsız ve nesnel veri ve bilgilerin üretilmesi ve yayınlanmasının yanı sıra, gazeteci yargılamaları merceğinden bakarak bu raporda bahsi geçen sistemik işlev bozukluklarının semptomlarını da kayıt altına alıyor. Böylece siyasi iktidarın uygulamalarında demokratik ilkelerle bağdaşmayan kalıplaşmış eğilimler ile paradigmaları niteliksel ve niceliksel veriler üzerinden tarif etmeye de hizmet ediyor.

Bu rapor hazırlandığı sırada veritabanında ve projenin raporlama aracı internet sitesi, pressinarest.com adresinde faaliyetleri nedeniyle ceza kovuşturmasına uğrayan 356 gazeteci ve 240 dava dosyası yayınlandı. Bu veritabanındaki verilere dayanan elinizdeki rapor ise, Türkiye'de ifade özgürlüğüne yönelik saldırılardaki temel eğilimleri tespit ediyor ve aşağıdaki sistematik insan hakları ihlallerine dair kanıtlar sunuyor:

Pressinarest.com

- **356 gazeteciyi yargılayan**
- **240 dava dosyasının bilgileri, veri tabanında bulunuyor.**

Ceza hukuku ve terörle mücadele mevzuatının keyfi kullanımıyla gazetecilerin hedef haline getirilmesi: Verilere göre, Türk Ceza Kanunu ve Terörle Mücadele Kanunu'nun kimi hükümleri ısrarlı biçimde gazetecileri hedef alacak şekilde kullanılıyor. Bu kanunların pek çok maddesinin fazla geniş kapsamlı ve muğlak olduğu ve uluslararası insan hakları standartlarına uymayan şekilde uygulandığı ortadadır.

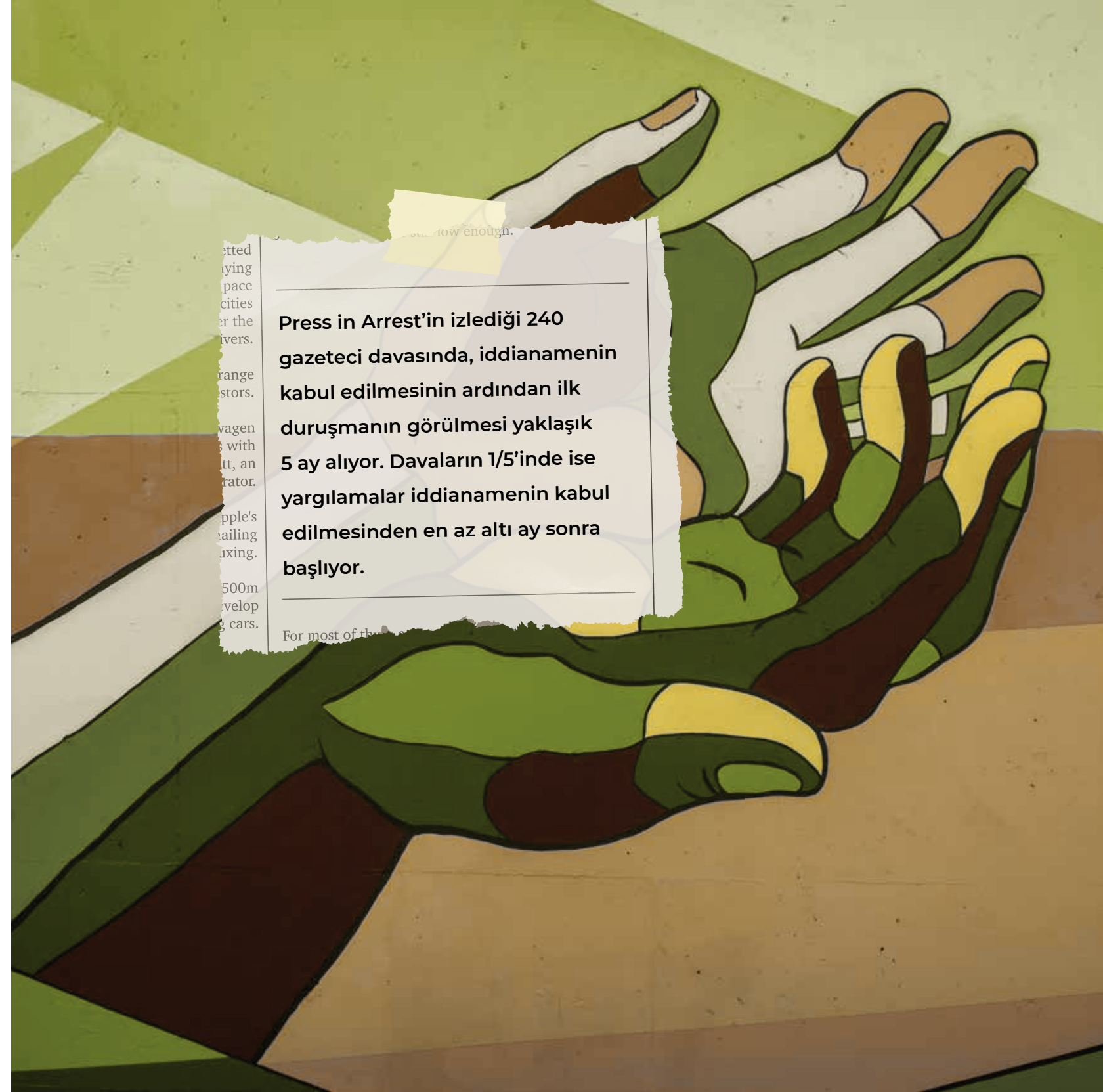
Gazetecilerin keyfi biçimde gözaltına alınması ve tutuklanması: Toplanan verilere göre, keyfi gözaltı ve tutuklu yargılama yöntemlerinin, iktidara yönelik gerçek veya farazi muhalefeti ve hükümete yönelik eleştirileri engellemek için kullanımı neredeyse kural haline geldi. Oysa uluslararası insan hakları hukukuna göre, gazetecilerin gazetecilik faaliyetleri nedeniyle özgürlüklerinden mahrum bırakılması, ancak olağanüstü ve istisnai durumlarda meşru olabilir.

Gazeteci davalarında ceza yargılaması ve adil yargılanma hakkı prensiplerine uyulmaması: Rapor, yargılamanın aleniyeti, tarafların eşitliği ve masumiyet karinesi ilkeleri gibi, uluslararası hukuk tarafından güvence altına alınan bir dizi adil yargılanma hakkı prensibinin gazetecilere yönelik davalarda istikrarlı biçimde ihlal edildiğini vurguluyor.

Yargının bağımsız ve tarafsız olmaması: Rapora göre, Türkiye’de hakim ve savcıların atama ve terfileri ile görevden alınma ve disiplin cezalarından sorumlu kurum olan Hakimler ve Savcılar Kurulu’nun (HSK) bileşimi nedeniyle, yargının gerçek anlamda bağımsız olması tasarımı itibarıyla mümkün değildir. 2017’de yapılan Anayasa değişiklikleri, yürütmenin HSK üzerindeki kontrolünü önemli ölçüde genişleterek, bu kurumu siyasi güçlere daha da maruz bırakmış ve bağımsızlığına ket vurmuştur.

Bu hususların her birini sırayla değerlendiren elinizdeki rapor, Türkiye’deki kanun hükümlerini ve uygulamaları, uluslararası insan hakları hukuku standartları ve içtihadı temelinde ayrıntılı bir şekilde inceliyor. Rapor, Türkiye’nin uluslararası hukuk kapsamındaki yükümlülüklerini yerine getirmekte sürekli olarak yetersiz kaldığını tespit ediyor ve sistem ve uygulamadaki eksiklikleri gidermek için bir dizi temel tavsiyede bulunuyor.

II. GİRİŞ

Basın özgürlüğü başta olmak üzere ifade özgürlüğü hakkı, Türkiye’de her zaman kaygı konusu olagelmıştır.¹ Gazetecilerin eleştirel faaliyetlerini bastırmak amacıyla geliştirilmiş politikalar, modern Türkiye’nin öncülü olan Osmanlı İmparatorluğunda 18. yüzyıla dek uzanır.² Gazetecilik çalışmalarına yönelik devlet müdahalesi biçimleri çok çeşitli olagelmıştır. Modern Cumhuriyetin kuruluşundan bugüne dek devlet, gazetecilerin eleştirel seslerini bastırmak için, basın kuruluşlarını keyfi olarak kapatmak, para cezası kesmek, basın malzemelerine ve maddi kaynaklara el koymak, gazetecilere yönelik cezai soruşturma başlatmak veya gözetimi artırmak, gazetecileri ülkeyi terk etmeye iten tutuklama, gözaltı, işkence, tehdit, fiziksel ve sözlü saldırılar, gazetecilerin yargısız infazı veya kaybedilmesi, güç sahibi liderlerin halka hitaben yaptıkları konuşmalarda basın mensuplarını hedef göstermesi ve marjinalize etmesi gibi bir dizi önleme başvurmuştur. Bu taktiklerin çoğu, mevcut hükümet tarafından hâlâ gazetecilerin sesini bastırmak ve diğer bireyleri de benzer bir çizgi izlemekten caydırmak amacıyla kullanılmaktadır.

Uluslararası düzlemde yaygın kaniya göre, Türkiye’nin zaten sorunlu olan insan hakları karnesi, 2013 Gezi Parkı protestoları ve bunu izleyen süreçte iktidardaki Adalet ve Kalkınma Partisi (AKP) ile Fethullah Gülen cemaati³ veya Güleciler olarak bilinen gizli yapı arasındaki ittifakın çatlamasının ardından daha da kötüleşmiştir.

Türk hükümeti ile Kürdistan İşçi Partisi (PKK) arasındaki barış görüşmelerinin 2015 yılında çökmesi ve 15 Temmuz 2016 darbe girişiminin ardından ilan edilen OHAL dönemi ile beraber, insan haklarındaki kötüleşme daha da hızlanmıştır. Ardından Temmuz 2016 ile Temmuz 2018 arasındaki iki yıllık OHAL süreci ülkedeki insan haklarında hızlı bir bozulmayı beraberinde getirmiş; buna devletin basın özgürlüğüne yönelik haksız müdahalelerinde ciddi bir artış eşlik etmiştir. Gazetecilere yönelik saldırılar, OHAL’in Temmuz 2018’de resmen sona ermesinin ardından da sürmüştür.

- ¹ Darbe girişimi öncesindeki süreçte Türkiye’deki ifade özgürlüğüne dair çeşitli meseleler için, bkz. Council of Europe Commissioner for Human Rights, Memorandum on freedom of expression and media freedom in Turkey, 15 Şubat 2017, CommDH(2017)5, para. 12.
- ² ‘Osmanlı’dan günümüze basın: Bir köşe kapmaca oyunu’ (Independent, 4 Temmuz 2019). <<https://indyturk.com/node/48111/medya/osmanli%C4%B1dan-g%C3%BCn%C3%BCm%C3%BCze-bas%C4%B1n-bir-k%C3%B6%C5%9Fe-kapmaca-oyunu>> .
- ³ Söz konusu yapı daha sonra Fethullahçı Terör Örgütü / Paralel Devlet Yapılanması (FETÖ/PDY) adı altında bir terör örgütü ilan edilmiş ve Hükümet tarafından 15 Temmuz 2016 darbe girişimini organize etmekle suçlanmıştır.

Gazeteciler

Adnan Bilen, Cemil Uğur, Şehriban Abi, and Nazan Sala

Günümüz Türkiye'sinde gazetecilik faaliyetleri nedeniyle gazetecilere yönelik yeni soruşturma, dava, tutuklama, gözaltı ve mahkumiyet haberleri, gündemin olağan bir parçası haline gelmiştir. Devlet politikaları, kamuoyunu ilgilendiren konularda hükümet politikalarını eleştiren veya muhalif addedilen gazetecileri ve diğer kesimleri açıkça hedef almaktadır. Bu raporun kaleme alındığı esnada, gazeteciler Adnan Bilen, Cemil Uğur, Şehriban Abi ve Nazan Sala "terör örgütü" PKK üyeliği suçlamasıyla 9 Ekim 2020'de gözaltına alınarak tutuklu yargılanmaya başladılar.⁴ Savcılık, bu gazetecilerin toplumsal huzursuzluğa yol açabilecek ve devleti hedef alan konularda haber yaptıklarını iddia etmiştir.⁵

Gazeteci

Nedim Türfent

Gazeteci Nedim Türfent Mayıs 2016'dan beri hapiste bulunmaktadır.⁶ Türfent'e yönelik hukuki süreç de benzer şekilde, ağırlıklı olarak Kürtlerin yaşadığı Güneydoğu bölgesinde güvenlik güçlerinin işlediği suçlara dair haberlerine yöneliktir.

Gazeteci

Can Dündar

7 Ekim 2020'de İstanbul 14. Ağır Ceza Mahkemesi⁷ gazeteci Can Dündar'ı yurtdışında olduğu ve mahkemeye çıkmak için ülkeye dönmediği gerekçesiyle "kaçak" ilan etmiş ve Türkiye'deki tüm mal varlığına el konulmasına karar vermiştir. Can Dündar, gazetecilik çalışmalarını hedef alan bir dizi keyfi ve temelsiz dava ve 6 Mayıs 2016'da uğradığı silahlı saldırı da dahil olmak üzere maruz kaldığı baskılar nedeniyle ülkeyi terk etmek zorunda kalmıştı.⁸

4 'Prosecutors seek arrest of journalists for reporting throwing of Kurdish men from army helicopter' (Duvar English, 9 Ekim 2020) <<https://www.duvarenglish.com/human-rights/2020/10/09/prosecutors-seek-arrest-of-journalists-for-reporting-throwing-of-kurdish-men-from-army-helicopter/>; <<https://www.mlsaturkey.com/tr/vanda-4-gazeteci-tutuklandi-haber-yaparken-devletin-resmi-gorusunu-savunmuyorsan-risk-altindasin/>>

5 Orsola Casagrande, ' "Helicopter torture" of two Kurdish villagers in Van: Servet Turgut died!' (Global Rights, 1 Ekim 2020) <<https://www.globalrights.info/2020/10/helicopter-torture-of-two-kurdish-villagers-in-van-servet-turgut-died/>>; 'Turkey: Man Dies After Military Custody' (Insan Hakları İzleme Örgütü, 1 Ekim 2020) <<https://www.hrw.org/news/2020/10/01/turkey-man-dies-after-military-custody>>.

6 'Gazeteciler (Nedim Türfent)' (Press in Arrest) <<http://pressin-arrest.com/gazeteciler/nedim-turfent/>>; 'Legal Report on Indictment: Turkey v. Nedim Türfent', Şerife Ceren Uysal (Norway Pen, 5 Ağustos 2020), <<https://norskpen.no/wp-content/uploads/2020/09/PEN-Norway-Nedim-Turfent-Report-EN-1.pdf>>.

7 İstanbul 14. Ağır Ceza Mahkemesi, olağanüstü hal döneminde Ceza Muhakemeleri Usulü Kanunu'nun 247. ve 248. maddelerinde yapılan değişikliklere dayanarak bu kararı aldı.

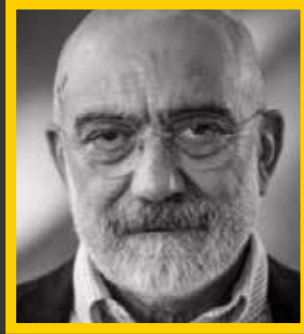
8 'Gazeteciler (Can Dündar)' (Press in Arrest) <<http://pressin-arrest.com/gazeteciler/can-dundar/>>; 'Turkish journalist Can Dündar victim of revenge without end' (Sınır Tanımayan Gazeteciler, 24 Eylül 2020) <<https://rsf.org/en/news/turkish-journalist-can-dundar-victim-revenge-without-end>>.

Çok sayıda gazeteci, Türkiye'nin Suriye'deki askeri operasyonlarına⁹ veya hükümetin COVID-19 krizine yaklaşımına¹⁰ yönelik eleştirileri nedeniyle cezai kovuşturmayla uğramıştır. Benzer kovuşturmalara uğramış daha pek çok isim sayılabilir.

Gazeteci

Ahmet Altan

Gazeteci ve tanınmış yazar Ahmet Altan, gazetecilik çalışmalarına yönelik süregelen bir dizi cezai kovuşturma nedeniyle Eylül 2016'dan beri cezaevinde bulunmaktadır.¹¹ "Türkiye Cumhuriyet Anayasasının öngördüğü düzeni ortadan kaldırmaya teşebbüs etmek" suçlaması ile ağırlaştırılmış müebbet hapis cezasına çarptırıldı. İstinaf mahkemesinde onanan karar Yargıtay tarafından bozuldu. Yargılama 8 Ekim 2019'da yeniden başladı. "Türkiye Cumhuriyet Anayasasının öngördüğü düzeni ortadan kaldırmaya teşebbüs etmek" suçlamasından beraat etti. Ancak, "silahlı terör örgütüne üye olmamakla birlikte örgüte bilerek ve isteyerek yardım etmek" suçlamasıyla 10 yıl altı ay hapis cezasına çarptırıldı.

Basın, ifade ve bilgiye erişim haklarının sağlıklı bir şekilde kullanılmadığı mevcut koşullarda, bahsi geçen bu müdahale ve tasfiyelerin yarattığı hava giderek daha zehirli hale geldi. Bu koşullar aynı zamanda kamunun, siyasal iktidarın çıkarları doğrultusunda, tekelleşen resmi söylemlere mahkum bırakılması için uygun ortamı yarattı; toplumsal hafızanın hatalı bilgilerle şekillenmesine sebep oldu.

⁹ Uluslararası Adalet Divanı, Türkiye: Mass Arbitrary Arrests for Opinions Expressed on Military Intervention in Syria Must Stop, 21 Ekim 2019; Af Örgütü, We Can't Complain: Turkey's Continuing Crackdown on Dissent Over Its Military Operation "Peace Spring" In Northeast Syria, 31 Ekim 2019.

¹⁰ 'Turkey: Covid-19 Pandemic Increases Climate of Fear for Journalists' (Af Örgütü, 1 Mayıs 2020) <<https://www.amnesty.org/en/latest/news/2020/05/turkey-covid19-pandemic-increases-climate-of-fear-for-journalists/>>; 'Turkey: Stifling Free Expression During the Covid-19 Pandemic' (Amnesty International, 16 June 2020) <<https://www.amnesty.org/en/latest/campaigns/2020/06/turkey-stifling-free-expression-during-the-covid19-pandemic/>>.

¹¹ 'Gazeteciler (Ahmet Altan)' (Press in Arrest) <<http://pressin-arrest.com/gazeteciler/ahmet-altan/>>.

**Her on gazeteci
soruşturmasından birinde
savcıların ömür boyu hapis
cezası talep ettiğini biliyor
muydunuz?**

**Bu istatistik, Press
in Arrest tarafından
izlenen 356 gazeteciyi
yargılayan 240
davadan elde edildi.**

”

Press in Arrest gazeteci yargılamaları veritabanı çalışmasının ana hedeflerinden biri de, gazeteciler aleyhindeki davaları ve yargılama süreçlerini izleyerek ve belgeleyerek detaylı bir arşiv yaratmak. Hâlihazırda veritabanı yayınladığı dava özetleri, [iddianameler dahil] belgeleri ve izleme raporları ile eşsiz bir kaynak sunuyor.

“

Çalışma bu sayede gazeteciler, editörler ve köşe yazarlarına (bundan böyle hepsi gazeteciler olarak anılacaktır) yönelik yargılama süreçleriyle ilgili gerçekleri ortaya koymayı amaçlıyor. Press in Arrest, gazetecilere yönelik yargı süreçleri hakkında doğru bilgiye erişim sağlamayı hedefliyor ve bu şekilde halkın bilgi edinme hakkını ve gazetecilerin faaliyetlerini gereksiz müdahaleler olmaksızın gerçekleştirme hakkını tekrar tesis etmeye yönelik çabalara katkıda bulunuyor.

Press in Arrest çalışmalarında özellikle Türkiye’de gazeteciler aleyhindeki yargı süreçlerine odaklanmaktadır. Söz konusu çalışmalar, dava dosyaları, iddianameler, ifade dökümleri, duruşma kayıtları ve kararların toplanması, sınıflandırılması ve analizini kapsıyor. 2018’den bu yana iki yılı aşan faaliyetleri boyunca Press in Arrest, Türkiye’deki gazetecilerin davalarına dair, Türkçe ve İngilizce olarak, kamuoyuna açık kapsamlı bir veritabanı oluşturmayı başarmıştır.¹² 2020 yılının sonu itibarıyla bu veritabanında 98’i kadın olmak üzere 356 gazetecinin yargılandığı 240 dava dosyası bulunmaktadır.¹³ Ortaya konan çarpıcı istatistikler, Türkiye’de basın özgürlüğü hakkına saldırıların devam ettiğini gösteriyor.

¹² ‘Davalar’ (Press in Arrest) <<http://pressinarrest.com/davalar/>>; ‘Gazeteciler’ (Press in Arrest) <<http://pressinarrest.com/gazeteciler/>>; ‘Analizler’ (Press in Arrest) <<http://pressinarrest.com/analizler/>> ve ‘Raporlar’ (Press in Arrest) <<http://pressinarrest.com/rapor/>> Erişim tarihi: 27 Aralık 2020.

¹³ ‘Gazeteciler’ (Press in Arrest) <<http://pressinarrest.com/gazeteciler/>>.

”

Press in Arrest veritabanından yararlanılarak hazırlanan bu raporda, ceza hukuku tedbirlerinin gazetecilerin yasal faaliyetlerini hedef alacak şekilde sistematik kullanımı bağlamında, Türkiye’deki mevzuat ve uygulamanın uluslararası hukuk açısından analizi sunulmuştur. Bu çerçevede, veritabanının kapsamlı analizi sonucunda Türkiye’de gazetecilerin haklarının sistematik biçimde ihlalinin (tamamı olmasa da) en önemli boyutları olan dört ana alana odaklanılmıştır: (1) Ceza hukuku ve terörle mücadele mevzuatının sistematik ve keyfi biçimde gazetecilere yönelik bir baskı aracı olarak kullanımı, (2) Gazetecilerin keyfi biçimde gözaltına alınması ve tutuklanması, (3) Yargılamalar esnasında gazetecilerin usule uygun yargılanma hakkına riayet edilmemesi ve (4) Yargının bağımsız ve tarafsız olmaması ve bunun gazeteci davaları üzerindeki etkisi.

“

Yukarıda özetlenen bu dört başlık kapsamındaki içerik ve verilerin etraflıca incelendiği bu raporda, öncelikle OHAL süreci ve sonrasında Türkiye’de gazetecilerin hak ve özgürlüklerinin uygulamadaki mevcut durumuna dair geniş bir arka plan tarifi yapıldı (III. Bölüm). IV. Bölümde ise basının ifade özgürlüğü hakkını düzenleyen uluslararası hukuki standartlar ile bu bağlamdaki mevcut uygulamaların ve basın özgürlüğünün cezai yargılamalar çerçevesinde farklı biçimlerdeki sistemik ihlallerinin tarifine yoğunlaşıldı. V. Bölüm gazeteciler üzerindeki baskıyı artırmanın bir aracı olarak keyfi ve ölçsüzce uygulanan gözaltı ve tutuklu yargılama uygulamaları etrafındaki ısrarlı sorunların tarif edilmesine odaklandı. Raporun IV. Bölümü, gazeteci davalarında gözlenen ceza yargılaması ilkelerinin ihlal edilmesine dair yaygın uygulama eğilimlerinin tespit ve tarifine ayrıldı. Türkiye’de yargının bağımsızlığı ve tarafsızlığı konularındaki eksiklikler ile sorunların ve bunların gazeteci davalarındaki etkilerinin detaylı bir çözümlemesinin ardından (VII. Bölüm), rapor işlenen konulara dair standart ve uygulamaların iyileştirilmesine katkı sunmak amacıyla bir dizi tavsiye ve öneriyle sonuçlandırıldı (VIII).

**Yargılanan
gazetecilerin % 58'i
yüksek güvenlikli
cezaevlerinde
tutuluyor.**

III. TÜRKİYE'DE BASIN ÖZGÜRLÜĞÜNÜN DURUMU: OLAĞANÜSTÜ HAL VE SONRASI

1. Hükümetin 15 Temmuz 2016 darbe girişimi sonrasında olağanüstü yetkiler kullanmaya başlaması

Türkiye'de 2013 Gezi Parkı eylemlerinden sonra insan hakları ve hukukun üstünlüğü açısından yaşanmaya başlayan gerileme 15 Temmuz 2016 darbe girişimini takiben 20 Temmuz 2016'da ilan edilen olağanüstü hal (OHAL) ile iyice hız kazanmıştır.

Türkiye, 15 Temmuz 2016'da Türk Silahlı Kuvvetleri içerisinde bir grubun Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan ve liderliğindeki hükümeti devirmek üzere bazı büyük şehirlerde eş güdümlü düzenlediği kanlı bir darbe girişimine sahne oldu. Bazı askerler ve tanklar sokaklara dökülürken, Ankara ve İstanbul'da bombalamalar gerçekleşti. Darbe girişimi haberlerinin sosyal medyada yayılmasıyla, aralarında darbe karşıtı asker ve polislerin de yer aldığı binlerce vatandaş sokaklara çıktı. O gece 95 yıllık tarihinin dördüncü askeri darbesine çok yaklaşan Türkiye'de resmi rakamlara göre 241 kişi öldü, yüzlerce kişi de yaralandı. Ertesi sabah hükümet darbe girişiminin bastırıldığını duyurdu.

Hükümet, askeri darbe girişiminden Fethullah Gülen Cemaati olarak bilinen yapıyı sorumlu tutmuştur. Milli Güvenlik Kurulu 20 Temmuz 2016'da, askeri darbe girişiminin "FETÖ tarafından Türk Silahlı Kuvvetleri içindeki mensupları vasıtasıyla başlatıldığını" ifade etmiştir.

Devlet kurumları içinde yıllarca gizlice örgütlendiği ifade edilen yapılanma, önce 2014 yılında bir mahkeme tarafından, daha sonra Milli Güvenlik Kurulu'nun 27 Mayıs 2016'daki tavsiye kararıyla "terör örgütü" olarak tanımlanmıştır. MGK, Temmuz ayı bildirisinde ise daha önce "illegal paralel yapılanma" olarak tarif ettiği hareketi "Fethullahçı Terör Örgütü ve Paralel Devlet Yapılanması – kısaca FETÖ-PDY" olarak isimlendirmiştir.

Darbe girişiminin ardından bu yapılanma ile "ilişkili olduğu" ileri sürülen pek çok kişi hakkında soruşturmalar başlatılmış, davalar açılmış, yakalama ve tutuklama kararları verilmiştir. Türkiye'nin pek çok ilinde çok sayıda gazeteci ve yazar da bu soruşturmalar kapsamında, "Fethullahçı Terör Örgütü (FETÖ) üyesi olduğu" ya da "FETÖ üyesi olmasa da bilerek ve isteyerek örgüte yardım etmek" iddiasıyla gözaltına alınmış veya tutuklanmıştır. Soruşturma ve kovuşturmalar darbe girişiminden kısa süre sonra ilan edilen OHAL sürecinde yürütülmüştür.

İki yıl süren OHAL döneminde hükümet, Kanun Hükmünde Kararname (KHK) çıkarma yetkisini sıklıkla kullanmıştır. Bu süre boyunca hükümet, 32 KHK yayımlayarak ülke mevzuatında, "üniversite rektörlerinin doğrudan Cumhurbaşkanı tarafından atanması veya seçimler sırasında özel radyo ve TV istasyonlarının adil bir seçim ortamı sağlamak için denetiminin sona ermesi"¹⁴, gözaltı süreleri ve STK kapatmaları gibi çok geniş bir alana yayılan yüzlerce işlem yaptı ve değişiklik gerçekleştirdi.

Hükümet, muhalifleri veya muhalif oldukları düşünülenleri hedef almak için OHAL'in kendisine sağladığı olağanüstü yetkilere başvurmuştur. OHAL döneminde keyfi gözaltı ve kovuşturmaların sayısı hızla artmıştır; 78.000'i terör suçlamalarıyla olmak üzere, toplamda 150.000'den fazla kişinin gözaltına alındığı tahmin edilmektedir.¹⁵

¹⁴ Avrupa Komisyonu, Türkiye 2018 Raporu. No. SWD (2018) 153 final, 17 Nisan 2018, sayfa 8.

¹⁵ Avrupa Komisyonu Türkiye 2019 Raporu No. SWD (2019) 200 final, 29 Mayıs 2019, sayfa 9.

İşkence ve kötü muamele ihbarların sayısı artmış ve zorla kaybetme iddiaları tekrar ortaya çıkmıştır. Binlerce dernek, vakıf, sendika ve diğer sivil toplum kuruluşu kapatılmış ve malvarlıklarına el konulmuştur. Yargıçlar, savcılar, akademisyenler, doktorlar, öğretmenler, polis memurları, silahlı kuvvetler mensupları, devlet hastanesi ve devlet medyası çalışanları da dahil olmak üzere 130.000'den fazla kamu sektörü çalışanı, yasadışı ilan edilen gruplarla ilişkileri olduğu iddiasıyla keyfi biçimde işten atılmış ve ülke genelinde her tür toplanmaya yönelik genel yasaklar getirilmiştir.¹⁶

Her ne kadar geçici oldukları iddia edilse de, OHAL kapsamında alınan tedbirler aslında kalıcı özelliktedir. Hükümetin mevzuata getirdiği yapısal değişiklikler geçici bir olağanüstü halin ötesine geçmiştir. Hükümet, elindeki olağanüstü yetkileri kullanarak, olağanüstü hal dışı dönemlerde uyulması gereken olağan yasama süreçlerini es geçmiştir.¹⁷

Bu gelişmeler sonucunda Avrupa Konseyi Parlamenterler Meclisi (AKPM) 25 Nisan 2017 tarihinde, hukukun üstünlüğü, insan hakları ve diğer demokratik standartların sürekli zarar görmesi nedeniyle, Türkiye hakkında siyasi denetim prosedürlerinin tekrar açılmasına karar verdi.¹⁸

AKPM, 24 Nisan 2018 tarihinde kabul ettiği kararla, darbe girişimine karşı alınan tedbirlerin birçok açıdan orantısız olduğunu, özellikle "[...] olağanüstü halin gerekli olan süreyi aştığını" vurguladı ve "olağanüstü hal tedbirlerinin gerçek ve tüzel kişiler üzerindeki genel etkisinin kapsam açısından aşırı olduğunu; farklı suç iddiası dereceleri arasında ayırım yapılmadığını ve OHAL tedbirlerinin kalıcı etkilere yol açtığını" belirtti.¹⁹

¹⁶ Af Örgütü, Uluslararası Hukukçular Komisyonu ve Türkiye İnsan Hakları Davalarına Destek Projesi, Pişkin v. Türkiye AIHM davasında ortak üçüncü-taraf girişimi, 20 Haziran 2019, para. 23-24. <https://static1.squarespace.com/static/5b8bbe8c89c172835f9455fe/t/5d137c2090166700010f9a95/1561558074208/Hamit+Pis%CC%A7kin+v+Turkey+-+Third+Party+Intervention.pdf>. Ayrıca bkz., Council of Europe – Commissioner for Human Rights, Memorandum on the human rights implications of the measures taken under the state of emergency in Turkey, 7 Ekim 2016, CommDH(2016)35; Human Rights Watch, Turkey: Enforced Disappearances, Torture, 29 Nisan 2020; and Amnesty International, Turkey: The State of Emergency has ended but urgent measures are now needed to reverse the roll back of human rights, 18 Temmuz 2018.

¹⁷ Venedik Komisyonu, 15 Temmuz 2016 darbe girişimi sonrasında çıkartılan Kanun Hükmünde Kararnameler hakkında Görüş No.667-676, 12 Aralık 2016, para. 227.

¹⁸ PACE[Avrupa Konseyi Parlamenterler Asamblesi], 2156. Karar (2017), The functioning of democratic institutions in Turkey, 25 Nisan 2019, para. 38.

¹⁹ PACE, State of emergency: proportionality issues concerning derogations under Article 15 of the European Convention on Human Rights, 2209. Karar (2018), 24 Nisan 2018, para. 16.

En az 133 gazeteci yargılamasında ceza kanununa göre ilgili suçun “basın ve yayın yolu ile işlenmesini” ceza artırım gereğesi olarak tarif eden ek maddelere başvuruldu.

2. Olağanüstü hal döneminde ifade özgürlüğüne yönelik saldırılarda yaşanan artış

OHAL döneminde ifade özgürlüğüne yönelik saldırılarda gözle görülür bir artış görülmüştür. Darbe girişimini izleyen birkaç haftada, “160’tan fazla gazeteci hapsedilmiş, yüzlerce gazeteciye dava açılmıştır.”²⁰

”

Aralık 2017’de, Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Yüksek Komiserliği (İHYK), “yaklaşık 300 gazetecinin yayınlarında terörizmi haklı gösteren ifadeler kullandıkları veya benzer ‘sözlü suçlar’ işledikleri iddiasıyla ya da ‘silahlı örgüte üyelik’ suçlamasıyla” gözaltına alındığından ve tutuklandığından, ayrıca pek çoğunun da ‘süregelen gözaltı veya tutuklanmalarının nedenini bilmediğinden” söz eden raporlar aldığını açıklamıştır.²¹

“

Darbe girişiminden kısa bir süre sonra, Kasım 2016’da Türkiye’yi ziyaret eden Birleşmiş Milletler Düşünce ve İfade Özgürlüğünün Korunması ve Geliştirilmesi Özel Raportörü, ülkede ifade özgürlüğünün “vahim bir kriz yaşadığını” ifade etmiştir.²² OHAL döneminde, 53 gazete, 34 TV kanalı, 37 radyo istasyonu, 20 dergi ve 6 haber ajansı dahil olmak üzere toplam 179 basın kuruluşu, Gülecilerle bağlantılı oldukları veya Kürt basınına dahil oldukları gerekçesiyle çeşitli KHK’larla kapatılmıştır. Örneğin, OHAL döneminde yayımlanan ikinci KHK²³ ile Cihan Haber Ajansı, Bugün TV, Can Erzincan TV, Samanyolu Haber, Samanyolu TV ve Zaman gazetesinin de içinde bulunduğu 131 basın kuruluşu Gülen cemaatiyle bağlantılı oldukları gerekçesiyle kapatılmıştır.²⁴

²⁰ Uluslararası Basın Enstitüsü, 19. madde, Avrupa Gazeteciler Federasyonu, Committee to Protect Journalists, Pen International, Norwegian Pen, Sınır Tanımayan Gazeteciler ve European Centre for Press and Media Freedom, Turkey’s Journalists in the Dock: Judicial Silencing of the Fourth Estate, Joint International Press Freedom Mission to Turkey (11-12 Eylül 11-12, 2019), sayfa 10.

²¹ OHCHR, Report on the impact of the state of emergency on human rights in Turkey, including an update on the South-East: Ocak-Aralık 2017, Mart 2018, para. 90.

²² Birleşmiş Milletler Düşünce ve İfade Özgürlüğünün Korunması ve Geliştirilmesi Özel Raportörü Türkiye Ziyareti Raporu, 21 Haziran 2017 (A/HRC/35/22/Add.3), para. 7.

²³ 27 Temmuz 2016’da yürürlüğe giren 668 sayılı KHK.

²⁴ Sinan Tartanoğlu, ‘Bir ayı yavrusunu yemek istediği zaman onu çamura bular’ (Press in Arrest, 29 Ocak 2020) < <http://pressin-arrest.com/analizler/when-bear-wants-eat-its-cub-it-will-cover-it-mud/>; ‘Shutdown Media’ (Media Ownership Monitor Turkey) < <https://turkey.mom-rsf.org/en/findings/shutdown-media/> >.

Basın kuruluşları ve sivil toplum kuruluşlarının bu şekilde temelli kapatılıp tasfiye edilmesinin yanı sıra, muhalifleri veya muhalif oldukları düşünülenleri cezai kovuşturmalarla yargı yoluyla taciz edilmesi ve temelsiz suçlamalarla gerçekleştirilen keyfi gözaltılar, korku iklimini ağırlaştırarak gazetecileri ve basın kuruluşlarını otosansüre itmiştir.

”

Bu konuyu inceleyen Venedik Komisyonu, olağanüstü hal KHK'larıyla basın kuruluşlarının derhal ve herhangi bir yargı süreci işletilmeksizin kapatılmasının ve gazetecilerin gazetecilik faaliyetleri yüzünden yargılanmasının, olağanüstü halin zorunlu kıldığı durumlar olmadığını belirtmiştir.

“

Komisyonla göre “olağanüstü hal KHK'larıyla basın kuruluşlarının, ilgili kuruluşlara özgülenmiş kararlar alınmadan ve vakitlice temyiz imkanı bulunmaksızın toplu tasfiyesi, uluslararası insan hakları hukukunun gerekleri açısından kabul edilemez ve son derece tehlikelidir. Aynı durum, terör örgütlerine ‘üyelik’ iddiasıyla gazetecilere yazıları nedeniyle açılan ceza kovuşturmaları, ve gazetecilerin geçerli ve yeterli gerekçe olmaksızın tutuklanması için de geçerlidir. Söz konusu önlemler demokrasiyi yeniden tesis etmek yerine, bilakis zayıflatabilir.”²⁵

Bu gelişmelerin Türkiye’de ifade özgürlüğü ve basın üzerindeki etkisini değerlendiren Avrupa Konseyi İnsan Hakları Komiseri, basın ortamına dair oldukça vahim bir tablo ortaya koymuştur. Komiser, basın özgürlüğü bağlamında eleştirel basın kuruluşlarına yönelik para cezaları (29. paragraf), resmi ilanlarda hükümet yanlısı basının tercih edilmesi (32. paragraf), muhalif basın kuruluşlarına kayyım atanması (35-36. paragraf), terörizmle mücadele (44. paragraf) ve hakaret (55. paragraf) suçlamaları üzerinden yargı baskısı, internet sitelerine erişimi engelleme veya içerik kaldırtma (100. paragraf), interneti yavaşlatma (112. paragraf) ve tam internet kesintileri (113. paragraf)²⁶ sorunlarını tespit etmiştir.

²⁵ Venedik Komisyonu, Turkey - Opinion on the Measures provided in the recent Emergency Decree Laws with respect to Freedom of the Media, (CDL-AD(2017)007-e), 13 Mart 2017, para. 92.

²⁶ Avrupa Konseyi – İnsan Hakları Komiserliği, Türkiye’de ifade ve basın özgürlüğü bildirisi, 15 Şubat 2017, CommDH(2017)5.

**Avrupa İnsan Hakları
Sözleşmesi Madde 10 (1)
Herkes ifade özgürlüğü
hakkına sahiptir.**

3. Basın özgürlüğüne yönelik saldırıların OHAL sonrası sürmesi

OHAL'in sonlandırılması yönündeki ısrarlı çağrılara rağmen, hükümet OHAL'i yedi kez uzatarak, 18 Temmuz 2018'e kadar süren iki yıllık bir süreye yaymıştır. OHAL'in sona ermesinden kısa bir süre sonra çıkarılan 7145 kanun, OHAL döneminde hükümete sağlanan bazı olağanüstü yetkileri olağan hukuka taşımıştır. 7145 kanunla örneğin valilere illerinde bireylerin hareketini sınırlama ve kamusal toplantıları yasaklama yetkisi verilmiş ve polise belirli suçları işlediği iddia edilen şüphelileri, açık bir suçlama olmaksızın 12 güne kadar gözaltında tutma imkanı tanınmıştır.²⁷ Kanununun 26. maddesiyle, hükümetin, yargıç ve savcılar da dahil olmak üzere kamu çalışanlarını yasadışı ilan edilen örgütlerle bağlantılı oldukları iddiasıyla derhal işten çıkarma yetkisi üç yıl daha uzatılmıştır. Dahası, olağanüstü hal KHK'larının getirdiği değişikliklerin çoğu, Türkiye'nin mevcut kanunlarında yapılan değişikliklerle kalıcı hale gelmiştir.

Dolayısıyla OHAL'in resmi olarak sonlanmasından sonra bile, Türkiye'deki insan haklarının durumu düzelmemiştir. Uluslararası Af Örgütü, Türkiye'nin 2018'deki insan hakları durumuna dair değerlendirmesinde, OHAL döneminde kapatılan en az 1487 sivil toplum örgütü ve 117 basın kuruluşunun 31 Aralık 2018 itibarıyla hâlâ kapalı olduğunu belirtmiştir.²⁸

”

Haziran 2019'da Türkiye'ye resmi bir ziyaret gerçekleştiren Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı (AGİT) Basın Özgürlüğü Temsilcisi, "Türk makamlarını basın özgürlüğüne dönük mevcut ihlalleri ve gazetecilerin karşılaştığı baskıları ivedilikle değerlendirip gidermeye" davet etmiş; ifade özgürlüğünü kısıtlayan yasalara, gazetecilerin tutuklu yargılanmasının yol açtığı suistimallere, gazetecilere yönelik fiziksel saldırılara ve bu bağlamdaki cezasızlığa dikkat çekmiştir.²⁹

“

²⁷ Bazı Kanunlarda ve KHK'larda Değişiklik Yapılmasına Dair 7145 Sayılı Kanun'un 1., 8. ve 9. maddeleri, dolaşım özgürlüğü ve barışçıl toplanma hakkına kısıtlamalar getirirken, 13. madde "terör" suçlaması yöneltilen sanıkların gözaltı süresini 12 güne çıkarır. Af Örgütü, Turkey: Brief on the Human Rights Situation, 1 Şubat 2019. Ayrıca bkz., İnsan Hakları İzleme Örgütü, Turkey: Normalizing the State of Emergency, 20 Temmuz 2018; ve UAD, The Turkish Criminal Peace Judgeships and International Law, 2018.

²⁸ Af Örgütü, Turkey: Brief on the Human Rights Situation, 1 Şubat 2019, sayfa 5.

²⁹ AGİT, Türkiye'ye Resmi Ziyaret Sonuçları, AGİT Basın Özgürlüğü Temsilcisi makamları basın özgürlüğü ihlallerini ivedilikle gidermeye çağırdı, 14 Haziran 2019.

Gazetecileri Koruma Komitesi, Aralık 2019 itibarıyla Türkiye'de 47 gazetecinin hapsedildiğini bildirmiştir. Bu sayı, Türkiye'yi Çin'den sonra dünyada en fazla gazeteciye hapseden ülkelerden biri konumuna getirmiştir. Türkiye, 2018'den beri "basın özgürlüğünün bulunmadığı" bir devlet olarak sınıflandırılmakta³⁰ ve ülkedeki insan hakları durumunun "son 30 yıldaki en kötü döneminde" olduğu belirtilmektedir.³¹

”

İfade özgürlüğü alanında çalışan ve Eylül 2019'da Türkiye'ye bir ziyaret gerçekleştiren sekiz uluslararası kuruluş, basın özgürlüğü konulu bir rapor kaleme alarak şunları belirtmiştir: "Olağanüstü halin Temmuz 2018'de sona ermesinin ardından ülkedeki basın özgürlüğü ortamında gelişme olmamıştır; zira basına dönük uzun soluklu ve politik amaçlar güden baskıların bir sonucu olarak, onlarca gazeteci hapsedi veya seyahat yasağına tabi durumdadır."³²

“

³⁰ 'Freedom in the World 2020 (Turkey)' (Freedom House) <<https://freedomhouse.org/country/turkey/freedom-world/2020>>.

³¹ Perceptions Towards Freedom Of Expression In Turkey (2020) <<https://freedomhouse.org/sites/default/files/2020-07/Perceptions%20towards%20Freedom%20of%20Expression%20in%20Turkey%202020%20%281%29.pdf>>

³² Uluslararası Basın Enstitüsü, 19. madde, Avrupa Gazeteciler Federasyonu, Committee to Protect Journalists, Pen International, Norwegian Pen, Sınır Tanımayan Gazeteciler ve European Centre for Press and Media Freedom, Turkey's Journalists in the Dock: Judicial Silencing of the Fourth Estate, Joint International Press Freedom Mission to Turkey (11-12 Eylül 2019), s. 7.

IV. TÜRKİYE'DEKİ UYGULAMA: ELEŞTİREL BASININ KRİMİNALİZASYONU

1. İfade özgürlüğü hakkı, kapsamı, uluslararası hukuk ve iç hukukun basına sağladığı özel güvenceler

Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin (AİHS) 10. maddesi ve Medeni ve Siyasi Haklara İlişkin Uluslararası Sözleşme'sinin (MSHS) 19. maddesi ifade özgürlüğünü güvence altına alır ve bu hakkın belirli hükümlerle ifade edilen sınırlamalara tabi olduğunu belirtir. Türkiye'nin her iki sözleşmeye taraf olmasından ötürü söz konusu hükümler Türkiye için bağlayıcıdır. Dolayısıyla Türkiye, iki sözleşmede de ortaya konan haklara saygı duymak, bunları korumak ve geliştirmekle yükümlüdür.

AİHS'nin 10(1) maddesine göre:

“Herkes ifade özgürlüğü hakkına sahiptir. Bu hak, kamu makamlarının müdahalesi olmaksızın ve ülke sınırları gözetilmeksizin, kanaat özgürlüğünü ve haber ve görüş alma ve de verme özgürlüğünü de kapsar.”

MSHS'nin 19(2) maddesi kapsamında:

“Herkes ifade özgürlüğü hakkına sahiptir; bu hak bir kimsenin ülke hudutlarıyla sınırlanmaksızın sözlü, yazılı veya basılı veya sanatsal ürün şeklinde veya kendi tercih ettiği başka bir iletişim vasıtasıyla her türlü bilgi ve düşünceyi arama, edinme ve ulaştırma özgürlüğünü de içerir.”

İfade özgürlüğü, demokratik bir toplumun vazgeçilmez bir unsuru olarak kabul edilir³³ ve “tüm insan haklarının hayata geçmesinde” yaşamsal bir rol oynadığı belirtilir.³⁴ AİHS'nin 10. maddesi ve MSHS'nin 19. maddesinde, ifade özgürlüğünün, halkın bilgiye erişme hakkının yaşamsal bir unsuru olan “her türlü bilgi ve

³³ R, *Handyside v the United Kingdom*, Başvuru no. 5493/72, 7 Aralık 1976, para. 49.

³⁴ BM İnsan Hakları Komitesi, *Genel Görüş No. 34*, 12 Eylül 2011, UN Doc. CCPR/C/GC/34, para. 2.

düşünceyi arama, edinme ve ulaştırma özgürlüğü”nü de kapsadığını belirtilir. Her ne kadar bu metinlerde basın özgürlüğü açıkça zikredilmesede, sırasıyla MSHS ve AİHS’ni gözetmekten sorumlu mekanizmalar olan BM İnsan Hakları Komitesi (İHK) ve AİHM’nin içtihatları, ifade özgürlüğü hakkından yararlanma noktasında basına özel bir statü tanıyan ilke ve kurallar geliştirmiş ve tesis etmiştir.

Her iki mekanizma da ısrarla ve defalarca, basının, bilgiye ve fikirlere erişimi kolaylaştırmak suretiyle demokraside ve tüm insan haklarının korunmasında oynadığı önemli rolü vurgular. İHK, ifade özgürlüğüne dair 34 Sayılı Genel Görüşünde, “özgür, sansürsüz ve engelsiz basın ve diğer iletişim araçları, herhangi bir toplumda görüş ve ifade özgürlüğünün ve Sözleşme’de yer alan diğer hakların güvence altına alınması açısından vazgeçilmezdir. Bu, demokratik bir toplumun köşe taşlarından biridir.” demektedir.³⁵

Aynı şekilde AİHM de basını “bilgi kaynağı ve kamusal gözlemci” olarak tanımlar³⁶ ve basının öneminin, “siyasi liderlerin fikir ve tutumlarını öğrenme ve bunlara dair görüş oluşturmak için kamuoyunun elindeki en iyi yollardan biri” olmasından kaynaklandığını belirtir.³⁷ Mahkeme, demokratik bir devlette basının kritik rolünün üstünde defalarca durmuştur. Mahkemenin The Sunday Times / İngiltere davasında verdiği sembolik önemdeki kararda şunlar kaydedilmiştir:

“(a) İfade özgürlüğü, demokratik bir toplumun asli temellerinden birini teşkil eder; 10. madde 2. fıkraya uyarınca söz konusu özgürlük yalnızca olumlu karşılanan, zararsız addedilen veya kayıtsız kalınan ‘bilgi’ veya ‘fikirleri’ değil, rahatsız ve huzursuz eden veya kişiyi sarsan bilgi ve fikirleri de kapsar. 10. maddede ortaya konduğu şekliyle ifade özgürlüğü, bir dizi istisnaya tabidir; ancak bu istisnaların kapsamı dar şekilde yorumlanmalı ve her tür sınırlamanın gerekliliği ikna edici bir şekilde ortaya konmalıdır.

³⁵ BM İnsan Hakları Komitesi, Genel Görüş No. 34, 12 Eylül 2011, para. 13.

³⁶ AİHM, Barthold v Germany, Başvuru no. 8734/79, 25 Mart 1985, para. 58.

³⁷ AİHM, Erdoğan and İnce v. Turkey, Başvuru no. 25067/94 ve 25068/94, 8 Temmuz 1999, para. 48.

(b) Bu ilkeler, basın açısından özel öneme sahiptir. Her ne kadar basının, örneğin ‘milli güvenlik çıkarları’ veya ‘yargı otoritesini korumak’ için konulan sınırları aşmaması gerekliyse de, kamuyu ilgilendiren konularda bilgi ve fikir sağlamak yine basının görevidir. Basın bu tür bilgi ve fikirleri sağlamakla görevlidir ve kamuoyu bu bilgi ve fikirleri edinme hakkına sahiptir. Aksi takdirde basın, ‘kamusal gözlemci’ şeklinde tarif edilen hayati rolünü oynayamaz.”³⁸

Görüldüğü üzere, gazetecilerin gereksiz müdahalelerden korunması, uluslararası düzlemde ifade özgürlüğünün korunmasının ayrılmaz bir parçasıdır. ‘Gazeteci’ terimi burada geniş şekilde yorumlanır. Birleşmiş Milletler Düşünce ve İfade Özgürlüğünün Korunması ve Geliştirilmesi Özel Raportörü’nün 2010 yılında belirttiği gibi, uluslararası hukuk tarafından gazetecilere sağlanan özel güvenceler, “gazeteci ve basın çalışanı olarak görülmesi gereken topluluk temelli iletişimcileri de kapsar; söz konusu kişiler de statüleri yaptıkları işe göre belirlendiğinden ve bu statüler herhangi bir mesleki unvan veya kayıt biçimine bağlı olmadığından gazetecilerle aynı güvencelerden yararlanmalıdır.”³⁹

T.C. Anayasası’nın 26 (1) ve 28 (1) maddeleri, uluslararası hukuka uygun biçimde, ifade özgürlüğü ve basın özgürlüğünü güvence altına alır. 5168 Sayılı Basın Kanunu basın faaliyetlerini düzenler. Basın Kanunu’nun 26 (1). maddesi, önemli bir koruma katmanı sağlar ve günlük süreli yayınlara içeriklerinden kaynaklı dava açmak için dört aylık ve diğer yayınlar içinse altı aylık bir süre sınırı olduğunu açıkça belirtir. Gazetecilere yönelik soruşturma ve davalar bağlamındaysa, Anayasanın 36. maddesi adil yargılanma hakkını garanti altına alır, 17. madde özgürlük hakkını korur ve 38. madde kanunsuz ceza olmaması ve masumiyet karinesi de dahil olmak üzere temel ceza hukuku ilkelerini ortaya koyar.

³⁸ AİHM, the Sunday Times v. the United Kingdom, Başvuru no. 13166/87, 26 Kasım 1991, para. 50.

³⁹ Düşünce ve İfade Özgürlüğünün Korunması ve Geliştirilmesi Özel Raportörü Raporu, Sn. Frank La Rue, 20 Nisan 2010, A/HRC/14/2, para. 101.

Tüm bu hak ve güvenceler, AİHS ve MSHS de dahil olmak üzere Türkiye'nin imzaladığı çeşitli uluslararası insan hakları sözleşmelerinde yer alan hakları belirli bir ölçüde yansıtır. Söz konusu uluslararası yükümlülükleri ele alan Anayasanın 90. maddesi, bu anlaşma hükümleri ile iç hukuk arasında bir çelişki olması durumunda, uluslararası anlaşmaların geçerli olduğunu belirtir.⁴⁰ Bu anayasal ilkelere ve Türkiye için bağlayıcı olan uluslararası insan hakları hukuku yükümlülüklerine rağmen, Türkiye'deki mahkemeler ve devlet yetkilileri bu ilke ve yükümlülükleri doğru biçimde uygulamaya ve ceza hukuku ile basın kanununda (ifade özgürlüğünü korumaya dair) öngörülen güvenceleri sağlamaya karşı direnmektedir.

⁴⁰ Türkiye Anayasası, 90. madde: "Usulüne göre yürürlüğe konulmuş temel hak ve özgürlüklere ilişkin milletlerarası andlaşmalarla kanunların aynı konuda farklı hükümler içermesi nedeniyle çıkabilecek uyuşmazlıklarda milletlerarası andlaşma hükümleri esas alınır."

Press in Arrest'in ana hedefi gerçekleri gün ışığına çıkarmaktır.

2. Uluslararası hukukta basın ifade özgürlüğüne yönelik sınırlamaların ölçüsü

Uluslararası hukuk uyarınca devletler, gerek hukuk gerek uygulamada, gazetecilerin özgürlüklerine riayet etme, gazetecileri baskı ve tehditten koruma ve basının kamusal gözlemci şeklindeki hayati görevini yerine getirmesi için uygun ortam yaratma yükümlülüğünü kabul ederler. Bu yükümlülükler ifade özgürlüğünün güvence altına alınması için elzem olsa da, uluslararası insan hakları hukuku, devletlerin bu hakkın kullanılmasına istisnai olarak ceza hukuku kanalıyla gerçekleştirilebilen sınırlamalar getirmesine izin verir. Söz konusu sınırlamalar, ifade özgürlüğüne yönelik kabul edilebilir sınırlamaları düzenleyen hukuk rejimiyle uyumlu olmalı ve şu üç koşulu karşılamalıdır: Sınırlamalar (1) kanunda belirtilmeli, (2) meşru bir amaca hizmet etmeli ve (3) gerekli ve söz konusu meşru amaçla orantılı olmalıdır.

a. Kanunda belirtilme koşulu:

Bu koşul uyarınca, ifade özgürlüğüne yönelik bir müdahalenin ulusal hukukta temeli olmalı ve ulusal hukuk MSHS ve AİHS'nde yer alan hakları güvence altına alacak yeterli niteliğe sahip olmalıdır. Keyfi müdahaleler karşısında bireylere yeterli güvence sağlamak için, kanun, belirli makamlara tanınan her tür takdir yetkisinin kapsamını ve bu takdir yetkisinin kullanılacağı sınırları son derece açık bir şekilde ifade etmelidir.⁴¹ Kanun aynı zamanda erişilebilir ve öngörülebilir olmalı ve bireylerin kendi davranışlarını şekillendirmelerine imkan tanıyacak kadar açık biçimde dile getirilmiş olmalıdır.⁴²

Kanun, ayrıca iç hukuk ve AİHS kapsamında bir kişinin haklarını korumak için usule dair yeterli güvenceyi de sağlamalıdır.⁴³ Usule dair güvencelerin ve müdahalelerin kanuna uygunluğunu değerlendirecek bağımsız bir gözetim mekanizmasının var olmaması, "kanunda belirtilme" koşulunun karşılanmadığı anlamına gelir.⁴⁴ Bu koşul, Türkiye gibi sorunlu yargı sistemlerinde, terörle mücadele mevzuatının fazlasıyla geniş kapsamlı ve keyfi şekilde uygulanmasını önlemede önemli bir rol oynar. Ayrıca, AİHS'nin 7. maddesi ve MSHS'nin

41 *AiHM, Sanoma Uitgevers B.V. v. the Netherlands, Başvuru no. 38224/03, 14 Eylül 2010.*

42 *AiHM, Goodwin v. the United Kingdom, 17488/90, 27 Mart 1996.*

43 *Sanoma Uitgevers B.V. v. the Netherlands (n 47)*

44 *Agy.*

15. maddesinde geçen "kanunsuz ceza olmaz" (nullum crimen sine lege) ilkesiyle de bağlantılıdır ve ceza hukukunda son derece sıkı koşullara bağlı yasal açıklık ve kesinliği şart koşar.⁴⁵

İfade özgürlüğüne yönelik sınırlamalara dair "kanunda belirtilme" koşulu ve yukarıda geçen nullum crimen sine lege⁴⁶ temel ilkesi uyarınca, ceza hukuku hükümleri bireyin davranışlarını uygun biçimde şekillendirmesine olanak tanıyacak kadar net, kesin ve öngörülebilir olmalıdır. Türkiye'de gazeteciler aleyhine uygulanan ve bazılarını aşağıda ayrıntılı olarak tartışacağımız yasalar, bu ilkeler ışığında değerlendirilmelidir.

Terörün çok geniş biçimde tanımlanması; üyelik, destek, propaganda, kışkırtma, hakaret, karalama, provokasyon, yüceltme, aşırılık, savunu ve tahrik gibi isimler altında 'suç' olarak tanımlanan fiillerin neyi kapsadığı konusunda yasalarda netlik olmaması; söz konusu yasaların gazetecilere karşı keyfi ve tutarsız biçimde uygulanması ve suç unsurlarının net olmaması, uluslararası hukuk standartlarına uyum konusunda ciddi soru işaretleri doğurmaktadır.⁴⁷

Uluslararası Basın Enstitüsü 2015 tarihli raporunda buna dikkat çekerek, Türkiye'deki geniş ve muğlak biçimde kaleme alınmış terörle mücadele ve ceza kanunlarının "terör veya terörist gruplara dair haber yapan gazetecileri terörü desteklemekle suçlanma riskiyle karşı karşıya bırakmaya devam ettiğini" belirtmiştir.⁴⁸ 2016 yılında yayımlanan Article 19 tarafından da, Türk Ceza Kanunu ve Terörle Mücadele Kanunu'nun "bireylerin sadece ifadeleri nedeniyle 'terör örgütüne yardım ve yataklık' ile suçlanmasına imkan tanıdığı" ve dolayısıyla da, sanık ile ilgili örgüt arasında açık bir ilişki olmaksızın veya sanığın herhangi bir şiddet eylemine karıştığına dair kanıt olmaksızın, dava açılmasına izin verdiği kaydedilmiştir.⁴⁹

45 *Türkiye İnsan Hakları Davalarına Destek Projesi, Expert Opinion to the Constitutional Case for the case of Ayşe Çelik v the Republic of Turkey, https://www.mdx.ac.uk/_data/assets/pdf_file/0032/489452/Expert-Opinion-on-Ayşe-Celik-Case-Concerning-Freedom-of-Expression.pdf*

46 *Türkiye İnsan Hakları Davalarına Destek Projesi, İnsan Hakları İzleme Örgütü ve Uluslararası Hukukçular Komisyonu, joint third-party intervention in the case of Taner Kılıç v Turkey before the ECtHR, 16 Ağustos 2019, para. 24-27, https://static1.squarespace.com/static/5b8bbe8c89c172835f9455fe/t/5d5a7b5ffbeeb000019c7c09/1566210920345/16082019+Kilic+v+Turkey.pdf*

47 *Türkiye İnsan Hakları Davalarına Destek Projesi, Expert Opinion to the Constitutional Case for the case of Ayşe Çelik v the Republic of Turkey.*

48 *Uluslararası Basın Enstitüsü, Democracy at Risk: IPI Special Report on Turkey 2015, Mart 2015, sayfa 26.*

49 *19. madde, State of Emergency in Turkey: the impact on freedom of the media, Eylül 2016, s. 13.*

Avrupa Komisyonu, 2019 Türkiye İlerleme Raporu'nda, Türk yetkililerini "Terörle Mücadele Kanunu, Ceza Kanunu ve İnternet Kanunu başta olmak üzere mevcut mevzuatı Avrupa standartlarına uygun olacak şekilde, ifade özgürlüğünü kısıtlamayan ve orantılılığı ve kanun önünde eşitliği güvence altına alan bir biçimde düzenlemeye çağırmıştır."⁵⁰

Türkiye'ye yönelik 2020 tarihli Evrensel Periyodik İnceleme'de, İsveç, İsviçre, Avusturya, ABD, Uruguay, Belçika, Botsvana, Kanada, Danimarka, Fransa, Almanya, İrlanda, Maldivler, Meksika, Hollanda, Ermenistan ve Slovenya gibi pek çok devlet, Türkiye'nin Terörle Mücadele Kanunu ve Ceza Kanunu'nu ya da bu kanunların belirli hükümlerini, ülkenin uluslararası yükümlülükleriyle ve özellikle de MSHS'nin 19. maddesi ile uyumlu kılması tavsiyesinde bulunmuşlardır.⁵¹

Söz konusu sorunların giderilmesi için, Avrupa Konseyi İnsan Hakları Komiserliği, Türkiye'de ifade özgürlüğü ve basın özgürlüğüne dair Şubat 2017 tarihli memorandumunda, Ceza Kanunu'nun kapsamlı bir şekilde gözden geçirilmesi çağrısında bulunmuş ve detayları aşağıdaki bölümlerde ele alınan en sorunlu hükümlerini belirtmiştir. Söz konusu maddeler "Türk Ceza Kanunu'nun 125. (hakaret), 216. (halkı kin ve düşmanlığa tahrik veya aşağılama), 220. (6. fıkradaki suç örgütüne üye olmamakla birlikte örgüt adına suç işleme, ve 7. fıkradaki örgütün hiyerarşik yapısına dahil olmamakla birlikte örgüte yardım), 285. ve 288. (soruşturmaların gizliliği ve yargılamayı etkilemeye teşebbüs), 299. (Cumhurbaşkanına hakaret), 301. (Türk Milletini, Türkiye Cumhuriyeti Devletini, devletin kurum ve organlarını aşağılama), 314. (silahlı örgüt kurma, yönetme veya örgüte üye olma), 318. (halkı askerlikten soğutma) maddeleri" olarak listelenmiştir.⁵²

Aynı şekilde Venedik Komisyonu da, Türk Ceza Kanunu'nun 216, 299, 301 ve 314 maddelerine dair görüşünde, tüm bu maddelerin "aşırı yaptırımlar öngördüğünü ve fazla geniş şekilde uygulandığını, özellikle AİHS'nin 10. maddesi ve ilgili içtihatla, ayrıca MSHS'nin 19. maddesi ile güvence altına alınan davranışları cezalandırdığını" belirtmiştir.⁵³

⁵⁰ Avrupa Komisyonu, Turkey 2019 Progress Report, 29 Mayıs 2019 [SWD(2019) 220] final, s. 22.

⁵¹ BM Belge. A/HRC/44/14, s. 9, 11-12, ve 15.

⁵² Avrupa Konseyi İnsan Hakları Komiserliği, Memorandum on freedom of expression and media freedom in Turkey, 15 Şubat 2017, para. 124.

⁵³ Venedik Komisyonu, Opinion No. 831/2015 on Articles 216, 299, 301 and 314 of the Penal Code of Turkey, 15 Mart 2016, para. 123.

b. Meşru amaç koşulu:

Bu koşula göre, ifade özgürlüğüne getirilen herhangi bir sınırlamanın, AİHS 10(2) maddesi ve MSHS 19(3) maddesinde belirtilen şekilde meşru bir amaç gütmesi gerekir. Bir müdahalenin "meşru" bir amaç gütmesi için, örneğin milli güvenlik veya kamu güvenliğini korumak, suçu önlemek, sağlık veya ahlaki korumak ve başkalarının itibarı veya haklarını korumak için gerçekleştirilmesi gereklidir. Meşru bir amaca gönderme yapmak, bir sınırlamayı haklı çıkarmak için tek başına yeterli değildir. Yetkililer tarafından ileri sürülen bu amacın, güdülen gerçek amaç olduğu ortaya konmalıdır. Eğer yetkili makamlar, eleştirileri susturmak gibi, ilgili hükmün izin verdiği farklı bir sınırlama getirme amacı güttüyse, meşru amaç kriteri karşılanmamış olur. Bu tür bir gizli saikin varlığı, başvuran tarafından zikredilen bir diğer Sözleşme hakkı ile bağlantılı olarak AİHS'nin 18. maddesinin ihlali anlamına gelir.

AİHM, gazetecilerin tutuklanmasına dair bir dizi başvuruyu Türk yetkililerine iletmış ve başvuruların haklarına yönelik müdahalede gizli bir amaç olup olmadığına dair sorular yöneltmiştir. Her ne kadar AİHM bugüne kadar sonuca bağladığı gazeteci davalarında 18. maddenin ihlal edildiği sonucuna varmış olmasa da, Mahkeme'nin bu başvuruları ilemesi, başvuranların iddialarını ciddiye aldığını göstermektedir.⁵⁴

AİHM'nin, Türkiye'ye dair iki yeni davada verdiği 18. madde bağlamındaki kararları, gazeteci davalarıyla da ilişkilendirilebilir. Osman Kavala / Türkiye davasına dair Aralık 2019 tarihli kararında, AİHM başvuranın uzun süre tutuklu yargılanmasında, Türkiye'deki yetkililerin meşru bir amaç gütmeye çalışmadığını, fakat "art bir niyetleri olduğunu, bu durumun 18. maddeye aykırılık teşkil ettiğini ve söz konusu art niyetin başvuranı susturmak olduğunu" tespit etmiştir.⁵⁵

Selahattin Demirtaş / Türkiye davasında da, AİHM Büyük Dairesi, başvuranın tutuklanmasının başvuranı Türkiye'nin siyasi ortamından uzaklaştırmak ve susturmak üzere aslen siyasi bir amaç güttüğüne karar vermiştir ve 5. madde ile bağlantılı olarak AİHS 18. maddenin ihlal edildiğine hükmetmiştir.⁵⁶ Her iki davanın da işaret ettiği husus, gazetecileri cezalandırmak, çalışmalarını engellemek, susturmak ve başkalarını da eleştirel görüşler ortaya koymaktan caydırmak amacıyla, ceza yargılamalarının gazetecilere karşı keyfi ve uygunsuz biçimde kullanımının, diğer haklarla bağlantılı olarak AİHS'nin 18. maddesinin ihlali anlamına geleceğidir.

⁵⁴ Ör. AİHM, Mehmet Murat Sabuncu vd. v. Turkey, Başvuru No. 23199/17, <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-174684>; Atilla Taş v. Turkey and Murat Aksoy v. Turkey, Başvuru No. 72/2017 and 80/2017, <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-174801>; İlker Deniz Yücel v. Turkey, Başvuru No. 27684/2017, <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-175898>

⁵⁵ Kavala v. Turkey, (n 43), para. 232.

⁵⁶ Selahattin Demirtaş v. Turkey (No. 2) (GC), (n 43), para. 424-438.

c. Gerekli ve söz konusu meşru amaçla orantılı olma koşulu:

Gerekli ve söz konusu meşru amaçla orantılı olma koşulu, AİHM ve İHK tarafından, yetkililerin belirli bir müdahalesinin AİHS'nin 10. maddesi ve MSHS'nin 19. maddesini ihlal edip etmediğini belirlemek için en yaygın şekilde kullanılan koşuldur ve ilgili sınırlamanın demokratik bir toplumda gerekli ve orantılı olup olmadığını tespit eder. Bir müdahalenin “demokratik bir toplumda gerekli” olması için acil bir toplumsal ihtiyaca yanıt vermesi, güdülen meşru amaç ile orantılı olması ve ulusal makamların müdahaleyi haklı gösterecek ilgili ve yeterli gerekçeler sunmuş olması şarttır.⁵⁷ Müdahalenin gerekliliği ve orantılılığını belirlemek için kullanılan ve raporun konusu ile doğrudan ilişkili bazı ilkeler aşağıda ele alınmıştır.

i. Yalnızca istisnai durumlarda ceza hukukuna başvurma ilkesi

Uluslararası hukuka göre, ceza hukuku yaptırımlarının ağır olmasından ötürü, kişilerin ifadelerini kovuşturmak ve cezalandırmak için ceza hukukuna başvurmak yalnızca istisnai durumlarda söz konusu olabilir. Ceza hukuku doğası gereği istisnaidir (ultimo ratio - son çare olma ilkesi). İfadelerin kovuşturulması ve cezalandırılması için son derece ciddi gerekçeler olmalı ve bu istisnai durumun gerekli ve orantılı olduğu ortaya konmalıdır. Devlet, bu meşru hedefe ulaşmak için başvurulabilecek daha az ağır önlemlerin var olmadığını da ispat etmelidir. Bu ilkelerin var olmasının nedeni, ifadelerin ceza yargılamasına konu edilmesinin ifade özgürlüğüne yönelik ciddi bir müdahale teşkil etmesi ve başkalarını da haklarını kullanmaktan caydırıcı veya ‘soğutan’ bir etki yaratmasıdır. Bu nedenle, uluslararası hukuk pratiğinde giderek güçlenen eğilim, ‘ifade suçları’ karşısında tutuklama ve ceza soruşturması gibi tedbirlere başvurma orantısız olduğu yönündedir. Bu tutum; basın çalışanlarını keyfi şekilde gözaltına almak ve hapsedmek, basın kuruluşlarını kapatmak, basın ruhsatlarını askıya almak, ağır para cezaları kesmek ve haber içeriklerini yasaklamak amacıyla, hakaret, iftira ve “terörizm” ile ilişkilendirilen “ifade suçları” konseptine küresel çapta artan şekilde başvurma eğilimine karşı çıkmaktadır.

⁵⁷ AİHM, *Sunday Times v. the United Kingdom*, Başvuru no. 13166/87, 26 Kasım 1991, para.50.

ii. Hakaretin suç olmaktan çıkarılması ve ‘ifade suçları’nda hapis cezasının orantısızlığı

Yukarıda ifade edilen eğilimi yansıtan biçimde, Birleşmiş Milletler Düşünce ve İfade Özgürlüğü'nün Korunması ve Geliştirilmesi Özel Raportörü, hakaret ve benzeri edimlerin suç olmaktan çıkarılması ve yalnızca medeni hukuk çerçevesi ile sınırlandırılması çağrısında bulunmuştur. Medeni hukuk hükümlerine başvurulduğunda da, gazeteciler veya haber kuruluşlarından talep edilecek tazminat miktarı, mesleki faaliyetlerine devam etmelerini engellemeyecek düzeyde olmalıdır.⁵⁸

İHK aynı görüşü 34 sayılı Genel Görüşünde ifade etmiştir. Bu görüşte, devletlerin “hakareti suç olmaktan çıkarmayı” değerlendirmesi ve ifade özgürlüğü söz konusu olduğunda ceza hukukunun yalnızca “en ağır olaylarda” kullanılması tavsiye edilmiştir. Ayrıca İHK, hakaret suçu karşısında hapis cezasının asla uygun bir yaptırım olmadığını ifade eden görüşlere katılmıştır.⁵⁹ Bu görüş doğrultusunda İHK, gazetecilerin iftira ve hakaret nedeniyle cezalandırılmasına ilişkin açıklamalarında “hakaret suçlamasıyla bir kişiyi hapsedmenin asla gerekli veya orantılı kabul edilemeyeceğini” belirtmiştir.⁶⁰

AİHM'ne göre, Sözleşmenin 10. maddesindeki standartlar uyarınca, bir kişinin gazetecilik faaliyetiyle ilişkili suçlar nedeniyle hapisle cezalandırılması yalnızca istisnai durumlarda söz konusu olabilir. Bu durumlara örnek olarak, ilgili ifadelerin diğer temel haklara ciddi şekilde zarar vermesi, nefret söylemi teşkil etmesi veya şiddeti teşvik etmesi sayılabilir.⁶¹ Bu da, bir ifade ediminin ceza yargılamasına konu olabilmesi için, “yargılama konusu ifade ile somut ve kasti zarar riski arasında açık seçik bir bağlantı olması gerektiği” şeklindeki temel ceza hukuku ilkeleri ile uyumludur.⁶² Dolayısıyla, yargılanan kişinin mutlaka iddia edilen suçu işleme ya da destekleme niyeti olmalıdır.

⁵⁸ *Sivil, politik, ekonomik, sosyal, kültürel ve gelişme hakkı dahil tüm insan haklarının teşvik edilmesi ve korunması, Birleşmiş Milletler Düşünce ve İfade Özgürlüğü'nün Korunması ve Geliştirilmesi Özel Raportörü Raporu, Ambeyi Ligabo, 28 Şubat 2008* Sivil, politik, ekonomik, sosyal, kültürel ve gelişme hakkı dahil tüm insan haklarının teşvik edilmesi ve korunması, Birleşmiş Milletler Düşünce ve İfade Özgürlüğü'nün Korunması ve Geliştirilmesi Özel Raportörü Raporu, Ambeyi Ligabo, 28 Şubat 2008

⁵⁹ *İnsan Hakları Komitesi, Genel Görüş No. 34 (12 Eylül 2011), BM Belge. CCPR/C/GC/34, para. 47.*

⁶⁰ *Lydia Cacho Ribeiro vs Mexico, İnsan Hakları Komitesi, BM Belge CCPR/C/123/D/2767/2016, para. 10.8.*

⁶¹ *Örneğin bkz, Sürek v. Turkey (No. 4), (GC), (no 67), para. 58 ve Karataş v. Turkey, Başvuru no. 23168/94, 8 Temmuz 1999, para. 52.*

⁶² *Alıntılanan: Türkiye İnsan Hakları Davalarına Destek Projesi, Expert Opinion to the Constitutional Case for the case of Ayşe Çelik v the Republic of Turkey, Ashworth and Zedner, s. 109-110.*

**58 gazetecinin
yargılandığı
22 davada, kamuya
açık duruşma ilkesi
ihlal edildi.**

3. Press in Arrest veritabanındaki istatistikler gazetecilere yönelik 'yargı baskısı'nın artarak sürdüğünü gösteriyor

Press in Arrest veritabanında yer alan bilgiler, gazetecilere yönelik ceza yargılamalarında, yargı makamlarının Türkiye'nin uluslararası insan hakları yükümlülüklerini geçersiz kılmak için ağırlıklı olarak Türk Ceza Kanunu ve 3713 sayılı Terörle Mücadele Kanunu'na başvurduğuna işaret etmektedir. İlgili makamlar, yukarıda özetlenen anayasa ve basın hukuku ilkelerini gereğince uygulamamaktadır ve zaman zaman Anayasa Mahkemesi'nin⁶³ ve AİHM'nin⁶⁴ kararlarını uygulamayı da reddetmektedir.

⁶³ 'Lower Turkish court unlawfully defies top court's decision to retry former lawmaker' (Turkish Minute, 14 Ekim 2020) <<https://www.turkishminute.com/2020/10/14/lower-turkish-court-unlawfully-defies-top-courts-decision-to-retry-former-lawmaker/>>

⁶⁴ Ekim 2020'de İstanbul'da bir yerel mahkeme, Cumhuriyet Halk Partisi (CHP) milletvekili Kadri Enis Berberoğlu'nun davasında Anayasa Mahkemesi'nin aldığı kararı uygulamayı reddetmiştir. Söz konusu kararda Anayasa Mahkemesi, Berberoğlu'nun seçilme hakkı, siyasi faaliyetlerde bulunma hakkı ile özgürlük ve güvenlik hakkının ihlal edildiğine hükmetmiştir (Kadri Enis Berberoğlu (2), Başvuru no. 2018/30030, 27 Eylül 2020); Gazeteci Şahin Alpay, tutukluluk kararının özgürlük ve güvenlik haklarını ihlal ettiği yönündeki Anayasa Mahkemesi kararına rağmen (Şahin Alpay [GK], Başvuru no. 2016/16092, 11 Ocak 2018) bir buçuk yıldan uzun süre tutuklu kalmıştır. İnsan hakları savunucusu Osman Kavala, AİHM'nin 10 Aralık 2019 tarihli son derece önemli kararında tutukluluğunun hukuka aykırı olduğuna ve baskın bir amaç güdüldüğüne hükmetmesine rağmen Kasım 2020 itibariyle tutuklu yargılanmaktadır (Osman Kavala v Turkey, Başvuru No. 28748/18, 10 Aralık 2019). Benzer şekilde, Halkların Demokratik Partisi (HDP) eski Eşbaşkanı Selahattin Demirtaş, AİHM'nin -Büyük Daire'ye sevk edilmiş olan- tutukluluğunun devamının meşru olmadığı ve bu tutuklulukla gizli bir amaç güdüldüğü şeklindeki kararına rağmen tutuklu yargılanmaktadır (Selahattin Demirtaş v. Turkey (No. 2), Başvuru No. 14305/17, 22 Aralık 2020). Bkz., 'İnsan Hakları İzleme Örgütü, Uluslararası Hukukçular Komisyonu ve Türkiye İnsan Hakları Davalarına Destek Projesi sunumu' (İnsan Hakları İzleme Örgütü, 2 Haziran 2020) <<https://www.hrw.org/news/2020/06/02/submission-human-rights-watch-international-commission-jurists-and-turkey-human>> and 'Turkish court ignores European rights court's Demirtaş judgement' (Stockholm Center for Freedom, 22 Temmuz 2020) <<https://stockholmcf.org/turkish-court-ignores-european-rights-courts-demirtas-judgement/>>.

2020 yılının sonun'da yayımlanan Press in Arrest veritabanında, en az 356 gazetecinin suçlama veya ağır tazminat talebiyle karşılaştığı 240 dava yer almaktadır. Veritabanında bu raporla ilişkili olan istatistiklerden bazıları aşağıdaki gibidir: ⁶⁵

Suçlama	Kanun	Madde	Suçlama sayısı
Hakaret	Ceza Kanunu	125(1), (2), (3)(a), ve (4) maddeler	110
Suç ve suçluyu övme	Ceza Kanunu	215 madde	26
Halkı kin ve düşmanlığa tahrik veya aşığılama	Ceza Kanunu	216 (1), (2), ve (3) maddeler	11
Suç işlemek amacıyla kurulmuş örgütlerle ilişkili olma	Ceza Kanunu	220(1), (2), (6), (7), ve (8) maddeler	70
Cumhurbaşkanına hakaret	Ceza Kanunu	299 (1) ve (2) maddeler	64
Türk Milleti, Türkiye Cumhuriyeti ve devletin organ ve kurumlarını aşığılama	Ceza Kanunu	301(1) ve (2) maddeler	21
Terör örgütü üyeliği	Ceza Kanunu	314 (1), (2), ve (3) maddeler	198
Terör örgütlerinin bildiri ve açıklamalarını yayınlama	Terörle Mücadele Kanunu	6(1), (2), (3) ve (4) maddeler	41
Terör örgütü propagandası yapma	Terörle Mücadele Kanunu	7(2). maddesi	154

⁶⁵ Bu raporda yalnızca sık başvurulan suçlamalar listelenmiş ve analiz edilmiştir. Gazetecilere pek çok farklı kanun maddesi temelinde suçlamalar yöneltildiğinden, tablo tüm suçlamaları yansıtmamaktadır.

Press in Arrest verilerine göre, 2020'nin sonunda, en az 356 gazeteciye yönelik 240 davada⁶⁶ toplamda:

Türk Ceza Kanunu'na göre **452** suçlama yöneltilmiş,
Terörle Mücadele Kanunu'na göre **299** suçlama yöneltilmiş,
Milli İstihbarat Teşkilatı Kanunu'na göre **9** suçlama yöneltilmiş,
2911 sayılı Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri Kanunu'na göre **14** suçlama yöneltilmiştir.

Veritabanına göre, 2020 sonu itibariyle, 356 gazeteciden 152'si Ceza Kanunu, 114'ü Terörle Mücadele Kanunu ve 6'sı Milli İstihbarat Teşkilatı Kanunu kapsamında cezalandırılmıştır.

”

Veritabanında yer alan 82 gazeteci hüküm giymeleri halinde ağır hapis cezalarına çarptırılmaları talep edilen darbe girişimiyle ilişkili suçlardan yargılanmaktadır. Örneğin kapatılan Zaman gazetesinde çalışmış gazeteciler ve yöneticilere dair davada 20 gazeteci “anayasal düzeni, Türkiye Büyük Millet Meclisi’ni ve Türkiye Cumhuriyeti’ni yıkmaya teşebbüs ve görevlerini yerine getirmelerini engelleme” ile suçlanmıştır (Türk Ceza Kanunu, 309. maddesi) ve haklarında ağırlaştırılmış müebbet hapis cezası istenmektedir.⁶⁷

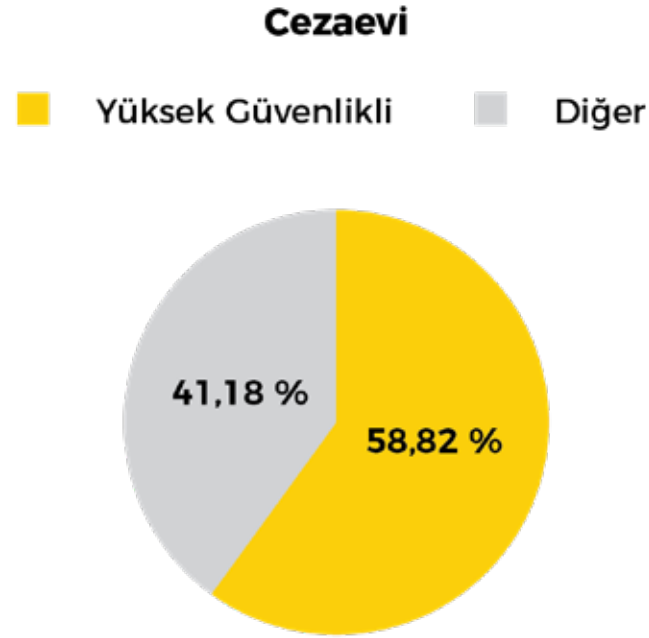
“

⁶⁶ Bazı gazeteciler birden fazla kanun ve /veya madde temelinde suçlanmıştır.

⁶⁷ Suçlanan gazeteciler, Şahin Alpay, Ali Bulaç, Lalezar Sariibrahimoğlu, Nuriye Ural, Mümtazer Türköne, Ahmet Turan Alkan, Orhan Kemal Cengiz, İhsan Duran Dağı, Mustafa Ünal, İbrahim Karayeğen ve Mehmet Özdemir'dir; bkz. <http://pressin-arrest.com/analizler/when-bear-wants-eat-its-cub-it-will-cover-it-mud/>

Press in Arrest veritabanı, Türkiye’de birçok gazetecinin gazetecilik faaliyetleri nedeniyle ciddi suçlamalarla karşılaştığını ortaya koymakla kalmamakta, ayrıca haklarında istenen cezaların orantısız olduğunu da ortaya koymaktadır. Press in Arrest tarafından izlenen en az 240 davada, yerel mahkemeler gazetecilere 10 ay ile 19 yıl, 6 ay arasında değişen sürelerle hapis cezası öngören 143 karar almıştır. 3 kararda gazeteciler ağırlaştırılmış müebbet hapis cezasına çarptırılmıştır. 129 kararda gazetecilere Ceza Kanununun 53. maddesiyle belirlenen, “belirli haklardan yoksun bırakma” uygulanmıştır.

Bu veriler, ifade özgürlüğünü korumaya dönük yukarıda değinilen uluslararası hukuk, anayasa hukuku ve basın hukuku ilkeleri ile doğrudan çelişen bir uygulamayı ortaya koymaktadır.

4. Türkiye’de gazetecilerin ifade özgürlüğünü kısıtlamak için kullanılan Ceza Kanunu hükümleri ve terörle mücadele mevzuatına yakından bakış

Her ne kadar ifade edimlerine yönelik kovuşturmalar katı hukuki sınırlamalara tabi olsa da, Türk Ceza Kanunu ve Terörle Mücadele Kanunu’nun terörle mücadele ile ilişkili hükümleri, muhalif ve eleştirel sesleri susturmak ve diğer bireyleri caydırmak için sık sık ve keyfi biçimde kullanılmaktadır. AİHM’nin 1990-2019 yılları arasında AİHS 10. maddenin ihlal edildiğini tespit ettiği toplam 845 kararından 356’sı Türkiye aleyhine yapılan başvurularda verilmiştir.⁶⁸ Söz konusu AİHM kararlarının çoğu, Türk Ceza Kanunu ve Terörle Mücadele Kanunu’nun “terörle mücadele hükümleri” kapsamındaki mahkumiyetlerle ilişkilidir. Gazeteciler, yayıncılar, editörler veya yazarlarla ilgili olan bu mahkumiyetler çoğunlukla aşağıdaki konulara dairdir:

- Terör örgütü propagandası yapmak suçlamasıyla mahkumiyet (Terörle Mücadele Kanunu’nun 6. ve 7. maddeleri),
- Halkı kin ve düşmanlığa tahrik ettiği veya suç ve suçluyu övdüğü iddia edilen yazı ve kitapları yayınlama (eski Ceza Kanununun 312. maddesi ve mevcut Ceza Kanunu’nun 215. ve 216. maddeleri),
- Türk milletini, Türkiye Cumhuriyetini, devletin organ ve kurumlarını aşağılama (eski Ceza Kanununun 159. maddesi ve mevcut Ceza Kanununun 301. maddesi),
- Terörle Mücadele Kanunu, 6(2) maddesi uyarınca terör örgütlerinin açıklama ve bildirimlerini yayınlama iddiası.⁶⁹

Mahkeme tarafından incelenen yayınların çoğu; hükümet, hükümet yetkilileri, devlet politikaları, devlet güvenlik güçlerinin eylemleri ve Kürt meselesiyle ilgili sorunlara dair eleştirel görüşlerin ifade edildiği yayınlardır.⁷⁰ Bu başvuruların çoğunda Mahkeme, başvuranların ifade özgürlüğüne yönelik müdahalelerin, ilgili

68 AİHM tarafından yayımlanan, 1959-2019 dönemindeki hak ihlallerini madde ve devletlere göre sınıflandıran istatistikler için bkz.: https://www.echr.coe.int/Documents/Stats_violation_1959_2019_ENG.pdf

69 Yaman Akdeniz and Kerem Altıparmak, *The silencing effect on dissent and freedom of expression in Turkey*, Avrupa Konseyi yayını, *Journalism at Risk: threats, challenges and perspectives*, Ekim 2015, s. 146.

70 ‘Political Power and the Kurdish Media since the 1970s’ (Press in Arrest, 31 Ocak 2020) <<http://pressin-arrest.com/analizler/political-power-and-kurdish-media-1970s/>>.

ifadelerin halkı şiddete veya nefrete tahrik etmemesi, suçu veya terörü yüceltmemesi veya övmemesi nedeniyle meşru gösterilemeyeceği, ya da verilen cezaların müdahalenin güttüğü meşru amaçla orantılı olmadığı sonucuna varmıştır.⁷¹

Mahkemenin bu başvurulardaki kararlarına koşut olarak, Türkiye’de gazeteciler ve basın özgürlüğüne ilişkin AİHM kararlarının icrası sürecini denetleyen Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesinin 5 Haziran 2020 itibarıyla gündeminde yer alan başlıca konular şunlardır:

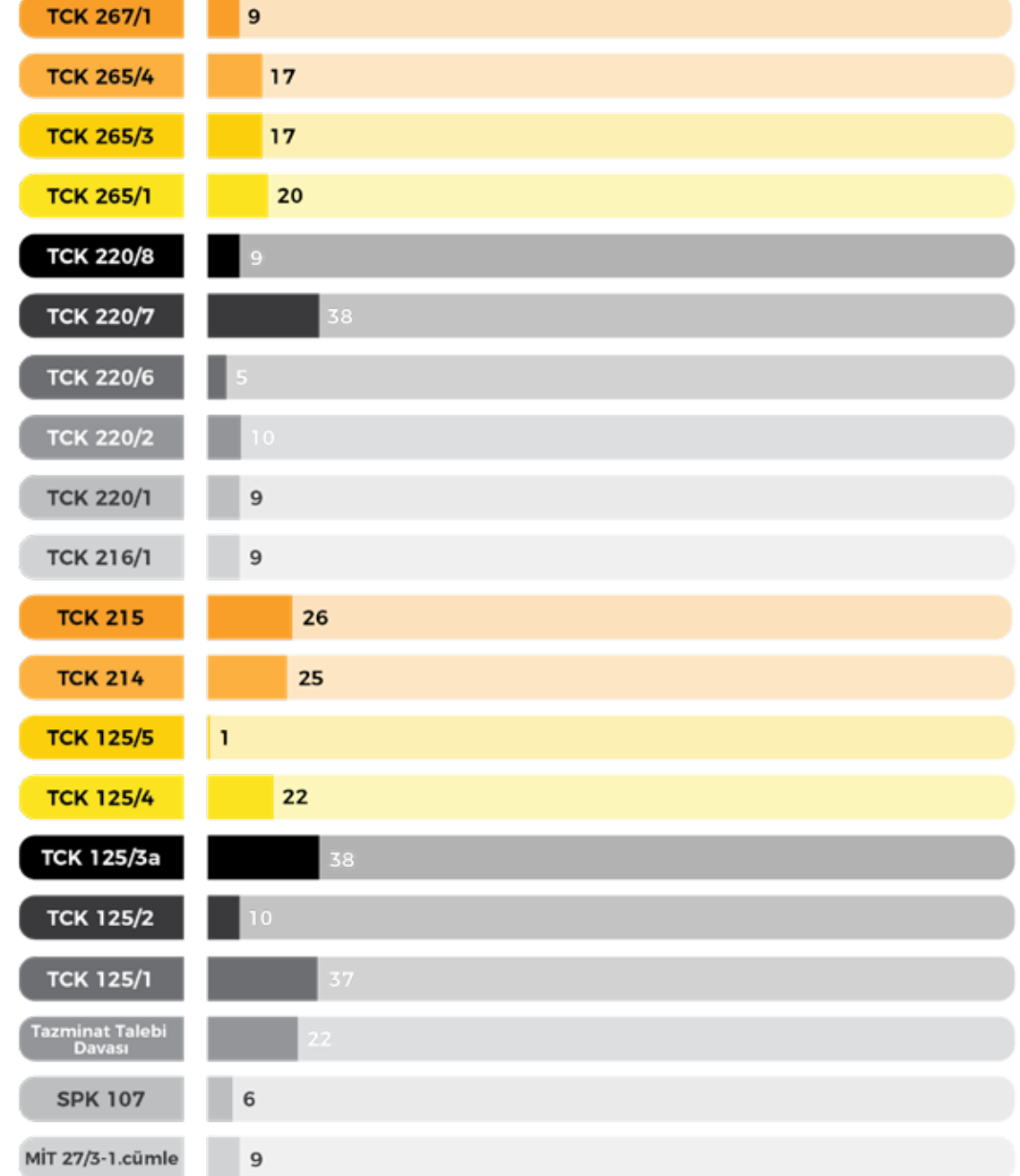
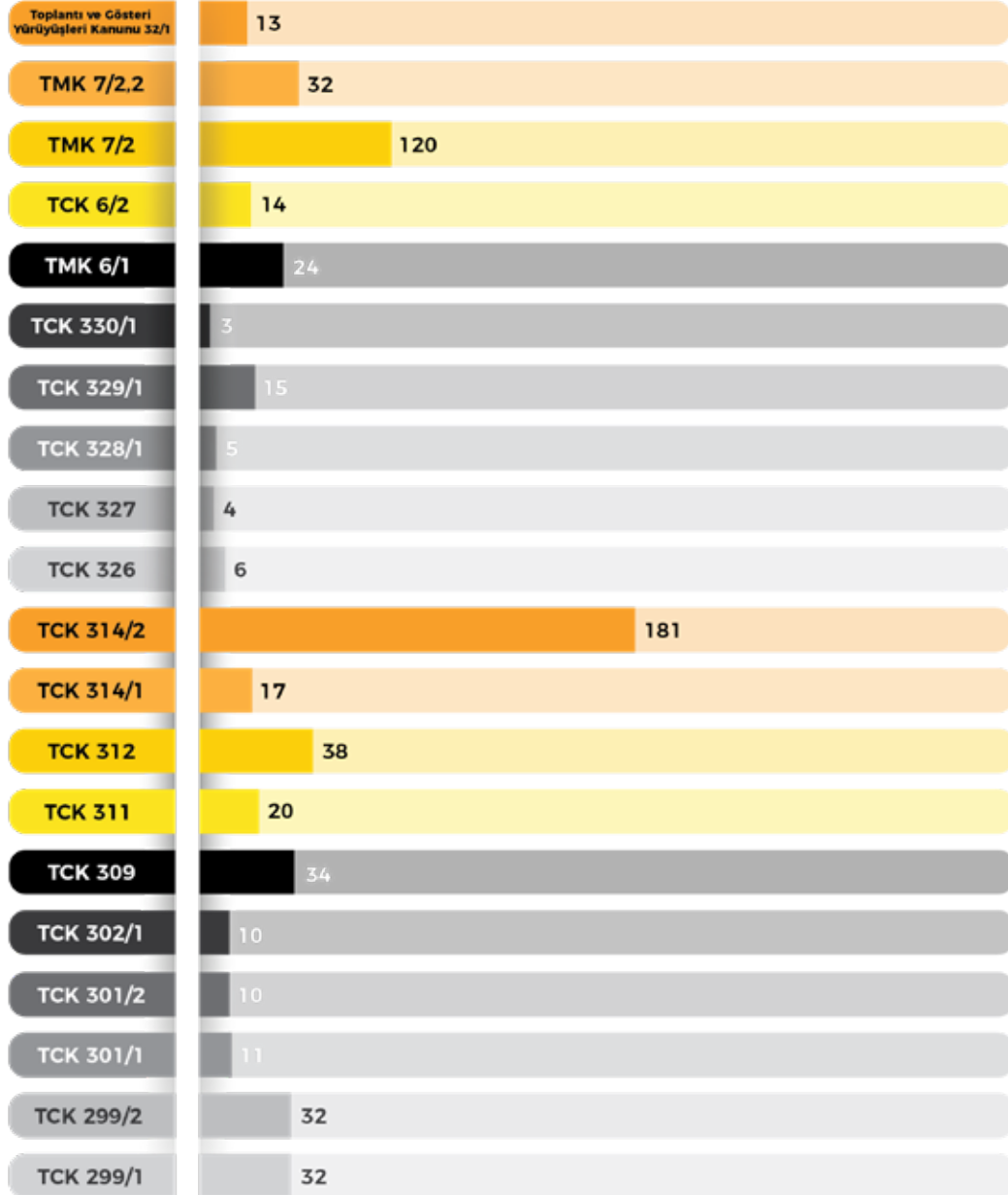
- Halkı nefrete ve şiddete tahrik etmeden görüş bildirdiği halde Ceza Kanunu ve Terörle Mücadele Kanunu’nun kimi maddeleri kapsamında çeşitli bireylere yönelik başlatılan ceza soruşturmaları ve kovuşturmaları,
- Suçlamaya konu olan çeşitli oluşumların, halkı şiddet, silahlı direniş, isyan veya nefrete tahrik etmeyen açıklamalarını yayınladıkları için Terörle Mücadele Kanunu kapsamında hüküm giyen bireylerin durumu,
- Araştırmacı gazetecilerin geçerli ve yeterli gerekçe olmadan uzun süre tutuklu yargılanması, ve
- Yetkililerin tehditlerle karşı karşıya kalan gazetecileri korumaması.⁷²

71 Bkz. örneğin, *Erdoğan and Ince v. Turkey [GC]*, Başvuru no. 25067/94 ve 25068/94, 8 Temmuz 1999; *Sürek and Özdemir v. Turkey [GC]*, Başvuru no. 23927/94 ve 24277/94, 8 Temmuz 1999; *Sürek v. Turkey (No. 4) [GC]*, Başvuru no. 24762/94 8 Temmuz 1999; *Okçuoğlu v. Turkey [GC]*, Başvuru no. 24246/94, 8 Temmuz 1999; *Erdoğan v. Turkey*, Başvuru no. 25723/94, 15 Haziran 2000; *Dicle v. Turkey*, Başvuru no. 34685/97, 10 Kasım 2004; *Teslim Töre v. Turkey*, Başvuru no. 50744/99, 19 Mayıs 2005; *Ergin v. Turkey (No. 1)*, Başvuru no. 48944/99, 16 Haziran 2005; *Ergin v. Turkey (No. 2)*, Başvuru no. 49566/99, 16 Haziran 2005; *Ergin v. Turkey (No. 3)*, Başvuru no. 50691/99, 16 Haziran 2005; *Ergin v. Turkey (No. 4)*, Başvuru no. 63733/00, 16 Haziran 2005; *Ergin v. Turkey (No. 5)*, Başvuru no. 63925/00, 16 Haziran 2005; *Bakır v. Turkey*, Başvuru no. 54916/00, 25 Ekim 2005; *Çamlıbel v. Turkey*, Başvuru no. 64609/01, 22 Aralık 2005.

72 Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi kararlarının icrasının denetlenmesi departmanı, *Country Factsheet: Turkey*, 5 Haziran 2020, s. 2-3.

GAZETECİ YARGILAMALARINDA BAŞVURULAN KANUN MADDELERİNİN KULLANIM SIKLIĞI

356 gazetecinin yargılandığı 240 davanın 473 yargılama sürecine dair suçlama maddelerinin başvuru sıklığı

Not: Bir gazeteci birden fazla davada yargılanıyor olabilir, bir davada birden fazla gazeteci yargılanıyor olabilir. Yargılama süreçlerine dair veriler her bir gazetecinin yargılandığı her bir dava için ayrı ayrı hazırlandı. Bir gazeteci bir davada birden fazla suçlama maddesi ile yargılanıyor olabilir.

Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri Kanunu 32/1

TMK 7/2.2 - "Basın ve yayın yolu ile terör örgütü propagandası yapmak"

TMK 7/2 - "Terör Örgütü Propagandası Yapmak"

TMK 6/2 - "Terör örgütlerinin bildirimlerini, açıklamalarını basmak veya yayınlamak"

TMK 6/1 - "Terörle mücadelede görev almış kamu görevlilerini hedef göstermek"

TCK 330/1 - "Devletin güvenliği veya siyasal yararları bakımından gizli kalması gereken bilgileri siyasal veya askerî casusluk maksadıyla açıklamak"

TCK 329/1 - "Devletin güvenliği veya iç veya dış siyasal yararları bakımından niteliği itibarıyla gizli kalması gereken bilgileri açıklama"

TCK 328/1 - "Devletin güvenliği veya iç veya dış siyasal yararları bakımından, niteliği itibarıyla, gizli kalması gereken bilgileri, siyasal veya askerî casusluk maksadıyla temin etmek"

TCK 327 - "Devletin güvenliğine ilişkin bilgileri temin etme"

TCK 326 - "Devletin güvenliğine ilişkin belge veya vesikaları kısmen veya tamamen yok etmek, tahrip etmek veya sahtecilik yapmak"

TCK 314/2 - "Silahlı Örgüte Üye Olmak"

TCK 314/1 - "Silahlı Örgüt Kurmak veya Yönetmek"

TCK 312 - "Cebir ve şiddet kullanarak Türkiye Cumhuriyeti Hükûmetini ortadan kaldırmaya veya görevlerini yapmasını kısmen veya tamamen engellemeye teşebbüs etmek"

TCK 311 - "Cebir ve şiddet kullanarak Türkiye Büyük Millet Meclisini ortadan kaldırmaya veya Türkiye Büyük Millet Meclisinin görevlerini kısmen veya tamamen yapmasını engellemeye teşebbüs etmek"

TCK 309 - "Cebir ve şiddet kullanarak, Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının öngördüğü düzeni ortadan kaldırmaya veya bu düzen yerine başka bir düzen getirmeye veya bu düzenin fiilen uygulanmasını önlemeye teşebbüs etmek"

TCK 302/1 - "Devletin birliğini ve ülke bütünlüğünü bozmak"

TCK 301/2 - "Devletin askerî veya emniyet teşkilatını alenen aşağılama"

TCK 301/1 - "Türk Milletini, Türkiye Cumhuriyeti Devletini, Türkiye Büyük Millet Meclisini, Türkiye Cumhuriyeti Hükümetini ve Devletin yargı organlarını alenen aşağılama"

TCK 299/2 - "Cumhurbaşkanına Alenen Hakaret"

TCK 299/1 - "Cumhurbaşkanına Hakaret"

TCK 267/1 - "Basın Yayın Yoluyla İftira"

TCK 265/4 - "Suçun, silahla ya da var olan veya var sayılan suç örgütlerinin oluşturdukları korkutucu güçten yararlanılarak işlenmesi"

TCK 265/3 - "Suçun, kişinin kendisini tanınmayacak bir hale koyması suretiyle veya birden fazla kişi tarafından birlikte işlenmesi"

TCK 265/1 - "Kamu görevlisine karşı görevini yapmasını engellemek amacıyla, cebir veya tehdit kullanmak"

TCK 220/8 - "Örgütün cebir, şiddet veya tehdit içeren yöntemlerini meşru gösterecek veya övecek ya da bu yöntemlere başvurmayı teşvik edecek şekilde propagandasını yapmak"

TCK 220/7 - "Örgüt içindeki hiyerarşik yapıya dahil olmamakla birlikte, örgüte bilerek ve isteyerek yardım etmek"

TCK 220/6 - "Örgüte üye olmamakla birlikte örgüt adına suç işlemek"

TCK 220/2 - "Suç işlemek amacıyla kurulmuş olan örgüte üye olmak"

TCK 220/1 - "Suç işlemek amacıyla örgüt kurmak veya yönetmek"

TCK 216/1 - "Halkın sosyal sınıf, ırk, din, mezhep veya bölge bakımından farklı özelliklere sahip bir kesimini, diğer bir kesimi aleyhine kin ve düşmanlığa alenen tahrik etmek"

TCK 215 - "Suçu ve suçluyu övmek"

TCK 214 - "Suç İşlemeye Tahrik"

TCK 125/5 - "Kurul hâlinde çalışan kamu görevlilerine görevlerinden dolayı hakaret etmek"

TCK 125/4 - "Alenen Hakaret Etmek"

TCK 125/3a - "Kamu görevlisine karşı görevinden dolayı hakaret etmek"

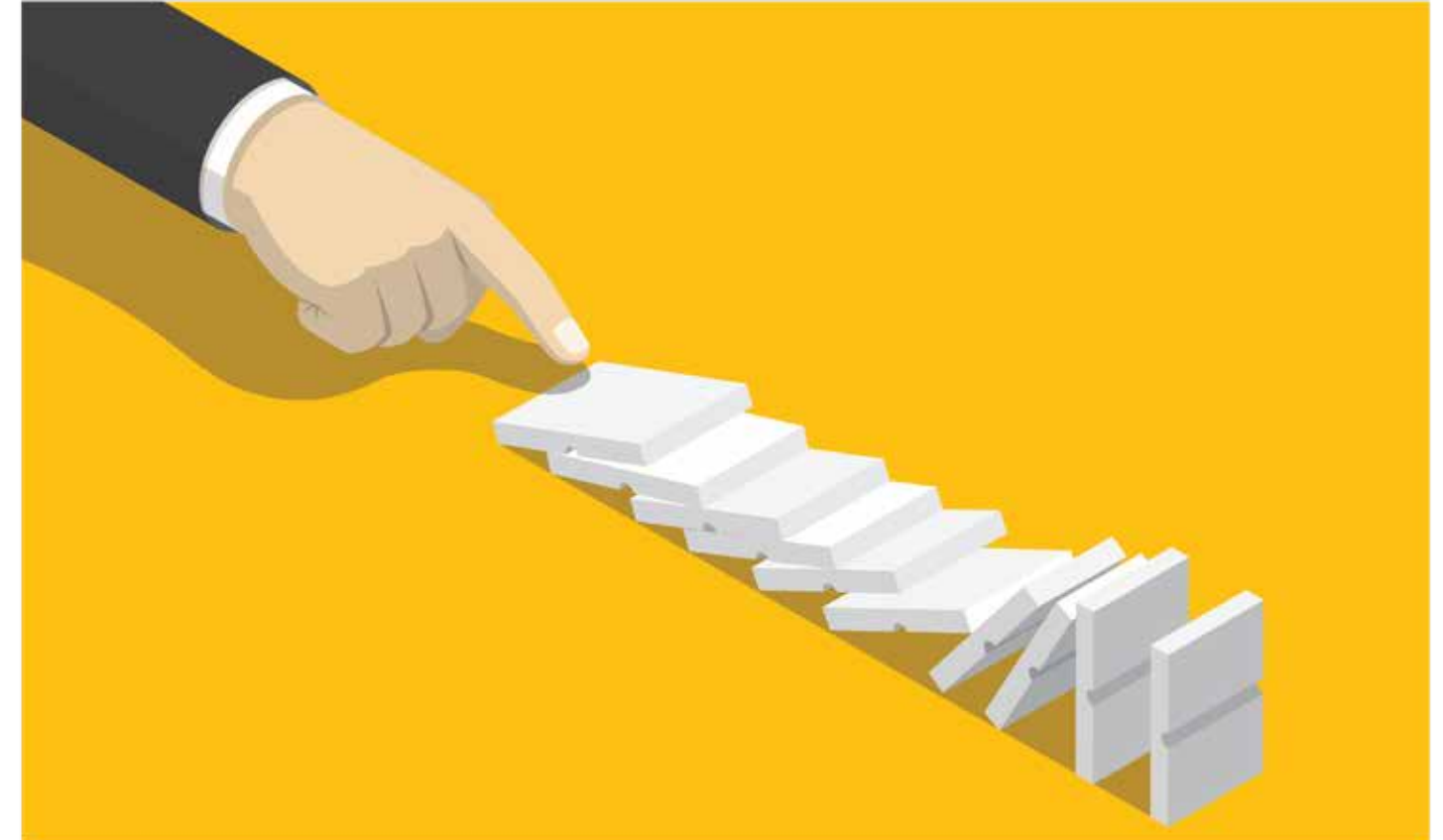
TCK 125/2 - "Sesli, yazılı veya görüntülü bir iletiyle hakaret etmek"

TCK 125/1 - "Hakaret Etmek"

Tazminat Talebi Davası

SPK 107 - "Sermaye piyasası ile ilgili yalan, yanlış, yanıltıcı haber ve yorum yapmak"

MİT 27/3-1.cümle - "Millî İstihbarat Teşkilatı'nın görev ve faaliyetlerine ilişkin bilgi ve belgeleri yayımlamak, yaymak ve açıklamak"

”

Press in Arrest veritabanında yer alan dava dosyaları, Türkiye’de ceza hukukunun, yukarıda ayrıntılarıyla ele alınan uluslararası insan hakları standartları, ceza hukuku ilkeleri ve AİHM kararlarıyla uyumlu şekilde uygulanmadığını göstermektedir.

“

Gazetecilere yönelik soruşturmalar, iddianameler ve mahkumiyet kararlarında gazetecilik faaliyetlerinin iddia veya mahkumiyet için dayanak olarak kullanılması sırasında uluslararası insan hakları ilkeleri ısrarla göz ardı edilmektedir . Savcı ve hakimler bunu yaparken, ifade edilen görüşün neden hukuki güvencenin kapsamı dışında kaldığına dair herhangi bir makul açıklama sunmamaktadır. Buradan hareketle, Press in Arrest veritabanına göre gazeteciler aleyhinde en sık kullanılan ceza hukuku maddeleri aşağıda ayrıntılı olarak incelenmiştir.

a. Türk Ceza Kanunu’nun 125. Maddesi (hakaret):

Türk Ceza Kanunu’nun 125. maddesi, “Bir kimseye onur, şeref ve saygınlığını rencide edebilecek nitelikte somut bir fiil veya olgu isnat eden veya sövmek suretiyle bir kimsenin onur, şeref ve saygınlığına saldırmak” olarak tanımladığı hakareti suç kabul eder.

Kanun, ağır para cezası ve 2 yıla kadar hapis öngörür. Eğer hakaret kamu görevlisine yönelikse ceza artırılır. Hakaret maddesi, Türkiye’de basın ifade özgürlüğünü bastırmak, hükümete ve siyasi şahsiyetlere yönelik eleştirel sesleri susturmak için en sık başvuru Ceza Kanunu maddelerinden biridir.

125. madde bağlamında, Avrupa Konseyi İnsan Hakları Komiseri, bu maddenin ve hakareti suç addeden benzer maddelerin sadece varlığının dahi “gazetecilerin gözünü korkutup otosansüre neden olabileceği” uyarısında bulunmuştur. Bu tür yasaların Türkiye’de mevzuatta olmakla kalmayıp etkin bir şekilde uygulanması ve eleştirel basına karşı keyfi biçimde kullanılması, bu caydırıcı etkiyi artırmaktadır⁷³.

⁷³ Türkiye’de ifade ve basın özgürlüğü, 12 Temmuz 2011, <https://rm.coe.int/16806db752>, para. 86

125. maddenin sıkça kullanıldığını teyit eden Press in Arrest veritabanı, takip edilen 240 davada, ilgili maddenin basın mensuplarına karşı en az 110 defa kullanıldığını ortaya koymuştur.

Ceza davalarından elde edilen belgeler, savcılık makamlarının basın özgürlüğünü destekleyen bir yaklaşım benimsemediğini, aksine bu özgürlüğü kısıtladığını göstermektedir. Savcılık makamları, uluslararası standartlar uyarınca kovuşturulan ifadelerin neden hukuki güvence dışında kaldığına ve suç unsurlarının neden ve nasıl oluştuğuna dair değerlendirme yapmaktan ısrarla kaçınılmaktadırlar.

”

Türkiye’de yargının yaklaşımına göre, tanınmış kişilere yönelik sadece sözlü bir eleştirel tutum bile, gazetecilere ceza davası açmak, iddianame hazırlamak ve bazı durumlarda mahkum etmek için yeterli olabilmektedir.

“

Savcılık makamlarının kamu görevlilerine hakaret oluşturduğunu öne sürdükleri ifade örnekleri arasında, zamanın Başbakanına (bugünün Cumhurbaşkanı) yönelik olarak sarf edilen, “suça eğilimli” olduğu, “suç işlemeye müsait bir kişiliğe sahip olduğu” ve “yeni keşfedilmiş bir türe” ve “bir grup meczup”a ait olduğu şeklinde ifadeler bulunmaktadır.⁷⁴ Gazeteci Pelin Ünker’in Kasım 2017’de Cumhuriyet gazetesi için “Paradise Papers” ile ilgili olarak hazırladığı haberlere yönelik davada da görüldüğü gibi, araştırmacı gazetecilik çalışmaları yargı tarafından bu madde kullanılarak kolaylıkla hedef alınabilmektedir.⁷⁵ Sızdırılan belgelerle ilgili araştırmasında, Ünker, Türkiye’deki üst düzey tanınmış şahsiyetleri, politikacıları ve ailelerini ilgilendiren belgeleri incelemiştir. Bunun üzerine kendisine bir dizi dava açılmış, dönemin başbakanı Binali Yıldırım ve oğullarına hakaret suçlamasıyla hakkında Ceza Kanununun 125. maddesine istinaden iddianame hazırlanmıştır. Dava, ilgili belgelerin incelendiği bir haberde kullanılan, “Hükümetin başı vergiden kaçıyor” başlığını esas almaktadır.⁷⁶ Press in Arrest veritabanından alınan bu tarz örnekler, kamu görevlilerine hakaret suçlamasının, hükümet organlarına yönelik eleştirileri susturmak için araç olarak kullanıldığını, bunun da ifade özgürlüğü ve halkın bilgiye erişim hakkı üzerinde doğrudan etkisi olduğunu teyit etmektedir.

⁷⁴ ‘Gazeteciler (Hayko Bağdat) (Press in Arrest) <<http://pressinarest.com/gazeteciler/hayko-bagdat/>>.

⁷⁵ “Paradise Papers”, Kasım 2017’de Uluslararası Araştırmacı Gazeteciler Konsorsiyumu tarafından kamuoyuyla paylaşılan yaklaşık 13,4 milyon belgeden oluşuyor. Söz konusu belgeler, siyasetçiler de dahil dünyanın en güçlü ve varlıklı şahsiyetlerinin çeşitli vergi cennetlerinde bulunan off-shore mevduat hesaplarını ifşa ediyor. Bu belgeler hakkında haber yapan 100 medya grubu arasında Cumhuriyet Gazetesi de yer alıyordu.

⁷⁶ ‘Gazeteciler (Pelin Ünker) (Press in Arrest) <<http://pressinarest.com/gazeteciler/pelin-unker/>>.

Gazeteci

Pelin Ülker

Cumhuriyet Gazetesi'nin ekonomi editörü olarak 2017 yılında yayınladığı ve "Paradise Papers" belgelerine ilişkin haberleri üzerinden dört ayrı dava açıldı. Dönemin başbakanı ve bakanı tarafından açılan ceza davalarında "kamu görevlisine alenen hakaret" ve "basın ve yayın yoluyla iftira" ile suçlandı. Hakkında toplamda 12 yıl 8 aya kadar hapis ve ayrıca 510 bin TL manevi tazminat talep edildi. Hakkında verilen 1 yıl 1 ay 15 gün hapis cezası bozuldu, 7 bin 80 TL para cezasına çarptırıldı. Hakkındaki bir dava, zamanaşımı gerekçesiyle düştü. 10 bin TL tazminat talebi ise reddedildi. Tutuksuz yargılaması sürüyor.

b. Türk Ceza Kanunu'nun 215. Maddesi (suçu ve suçluyu övmek):

215. madde, "işlenmiş olan bir suçu veya işlemiş olduğu suçtan dolayı bir kişiyi alenen öven kimse, bu nedenle kamu düzeni açısından açık ve yakın bir tehlikenin ortaya çıkması halinde" iki yıla kadar hapis cezası öngörmektedir. Press in Arrest veritabanı söz konusu hükmün gazetecilere karşı sık sık ve keyfi biçimde kullanıldığını ortaya koymaktadır. Buna göre, Press in Arrest tarafından 2020'nin sonuna kadar gözlemlenen davalarda yargılanan **en az 356 gazeteciden 21'i Ceza Kanunu'nun 215. maddesi uyarınca suçlanmış, bu gazetecilerin 5'i birden fazla davada aynı madde üzerinden yargılanmıştır**. Bu madde üzerinden açılan ve Press in Arrest tarafından gözlemlenen vakaların çoğu, Suriye ve Irak'taki PKK ve Kürt silahlı güçlerine odaklanan haberleri nedeniyle Kürt medya kuruluşlarını hedef almaktadır. Türkiye Cumhuriyeti yetkililerince terörist addedilen silahlı örgütlerin mensuplarına ait bir röportaj veya fotoğraf paylaşmak dahi savcılık makamları tarafından Ceza Kanununun 215. maddesi kapsamında suç teşkil eden bir eylem olarak görülmektedir.⁷⁷

⁷⁷ 'Gazeteciler (Faruk Eren, Ayşe Batumlu, Eren Keskin)' (Press in Arrest) <<http://pressinarrest.com/gazeteciler/faruk-eren/>; <http://pressinarrest.com/gazeteciler/ayse-batumlu/>; <http://pressinarrest.com/gazeteciler/eren-keskin/>> .

İnsan hakları grupları haklı olarak bu yaklaşımı eleştirmekte ve kanunun bu maddesinin muğlak olduğunu, suistimale açık olduğunu ve baskıcı kovuşturma ve cezaların önünü açtığını belirtmektedir.⁷⁸

" Bu doğrultuda, yargı makamları "övme" terimini çok geniş yorumladığı ve "kastı ispatlama zorunluluğuna sahip olmadığı" için, 215. madde yalnızca bir suç veya suçlu ile ilgili bilgi aktaran ifadeyi dahi suç sayacak şekilde rahatlıkla hatalı yorumlanabilmektedir."⁷⁹

Gazeteci

Faruk Eren

Gazeteci-yazar. Daha sonra kapatılan Özgür Gündem Gazetesi'ne destek için düzenlenen "Nöbetçi Genel Yayın Yönetmenliği" kampanyasına destek verdi. Hakkında, genel yayın yönetmenliği yaptığı, 5 Mayıs 2016'da yayımlanan haberler üzerinden soruşturma başlatıldı. "Terör örgütü propagandası yapmak," "suçu ve suçluyu övmek" ve "suç işlemeye tahrik etmekle" suçlandı. Bir yıl altı aydan 12 yıla kadar hapsi istendi. "Basın ve yayın yoluyla terör örgütü propagandası yapmak" suçlaması ile bir yıl üç ay hapis cezası çarptırıldı. Hakkındaki ceza ertelendi.

⁷⁸ Article 19, Third Party Intervention Submission by Article 19 in Support of Defendants and Acquittal (case no. 2016/250 at 13th Heavy Penal Court Istanbul), 13 Mart 2017, s.s.f 6; Johannesburg Principles on National Security, Freedom of Expression and Access to Information (Johannesburg Principles), BM ifade özgürlüğü Özel Raportörü tarafından desteklenmiştir.

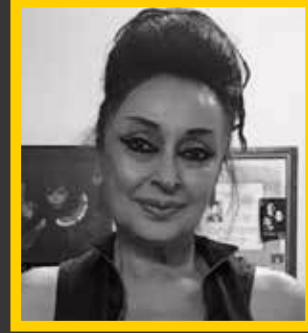
⁷⁹ Agy.

İnsan Hakları Savunucusu ve Köşe Yazarı

Eren Keskin

Avukat. Kapatılan Özgür Gündem Gazetesi'nin köşe yazarı ve eş genel yayın yönetmeniydi. Hakkında, gazetenin eş genel yayın yönetmenliği görevinden dolayı çok sayıda dava açıldı. Şubat-Haziran 2016 tarihleri arasında, gazetede yayımlanan haber ve yazılar üzerinden "terör örgütü propagandası yapmak," "suç işlemeye alenen tahrik etmek" ve "suçu ve suçluyu övmekle" suçlandı. Birleştirilen 16 iddianame ile hakkında bir yıl altı aydan 12 yıla kadar hapsi istendi. Yaklaşık üç yıl süren yargılamanın sonunda, "zincirleme şekilde, basın ve yayın yoluyla terör örgütü propagandası yapmak" suçlamasıyla üç yıl dokuz ay hapis cezasına çarptırıldı.

Gazetenin yöneticileri ve yazarları ile birlikte; "devletin birliğini ve ülke bütünlüğünü bozmak," "terör örgütü propagandasını yapmak" ve "suç işlemek amacıyla kurulan örgüte üye olmakla" suçlandı. Hakkında bir kez ağırlaştırılmış müebbet hapis cezası ve 15 yıldan 32 yıla kadar hapis cezası talep edildi. Gazetede yayımlanan bir haber üzerinden de "Cumhurbaşkanına alenen hakaret etmek" ve "terör örgütü propagandası yapmakla" suçlandı. İki yıl iki aydan dokuz yıl sekiz aya kadar hapsi isteniyor. Hakkındaki yargılamalar birleştirilerek ve tutuksuz olarak sürüyor.

Benzer biçimde, Article 19 ve Türkiye İnsan Hakları Davalarına Destek Projesi adlı hak savunusu grupları, Ceza Kanununun 215. maddesine dair analizlerinde, bu maddenin AİHS'nin 10. maddesinin şartları ile uyumlu olmadığını, çünkü "[Maddede] geçen 'övmek', 'suç', 'ortaya çıkma' ve 'kamu düzeni' gibi bir dizi ifadenin son derece muğlak ve belirsiz"⁸⁰ olduğunu, bunun da ifade özgürlüğünü bastırma amacıyla maddenin suistimal

⁸⁰ Article 19 ve Türkiye İnsan Hakları Davalarını Destekleme Projesi, submission pursuant to Rule 9.2. of the Rules of the Committee of Ministers regarding its supervision of the execution of judgments in the Öner and Türk v. Turkey (51962/121) group cases, [http://hudoc.exec.coe.int/eng?i=DH-DD\(2020\)102E,s.4-5](http://hudoc.exec.coe.int/eng?i=DH-DD(2020)102E,s.4-5).

ve keyfi kullanımına kapı araladığını belirtmişlerdir. 215. madde ayrıca, gereklilik ve orantılılık ile meşru amaç kısıtlarını da karşılamamaktadır; zira "doğrudan şiddeti kışkırtma niyeti", "bu tür şiddeti kışkırtma olasılığı" ve "ifade ile şiddetin gerçekleşme olasılığı arasında doğrudan ve dolaysız bir bağlantının varlığı" gibi unsurları da açıkça tanımlamamaktadır. Bu eksiklikler nedeniyle, Türk Ceza Kanunu ve Terörle Mücadele Kanunu'nun ifade özgürlüğünü tehdit eden hükümlerine dair raporlarında, hak grupları, yerinde bir taleple, yetkilileri 215. maddeyi tamamen yürürlükten kaldırmaya çağırmaktadır.⁸¹

c. Türk Ceza Kanunu'nun 216. Maddesi (halkı kin ve düşmanlığa tahrik veya aşağılama):

Ceza Kanununun 216. maddesi, halkın farklı kesimlerini kin ve düşmanlığa tahrik etme (fıkra 1), halkın bir kesimini aşağılamayı (fıkra 2), ve halkın bir kesiminin benimsediği dini değerleri aşağılamayı (fıkra 3) cezaya tabi kılmaktadır. **Press in Arrest veritabanına göre, yargılanan toplam 356 gazeteciden 10'u, Ceza Kanununun 216. maddesi üzerinden suçlanmıştır.**

Veritabanı, ilgili maddenin gazetecilere karşı keyfi biçimde kullanılmasına dair çarpıcı örnekler içermektedir. Gazeteci Sibel Hürtaş'ın Türk Silahlı Kuvvetleri'nin Suriye'nin Afrin bölgesindeki askeri operasyonlarına dair eleştirel haberlerine ilişkin dava buna örnektir. Ocak 2018'de evi polis tarafından basılan ve aranan Hürtaş gözaltına alınmış ve 3 gün gözaltında tutulmuştur. Ardından Nisan 2018'de, çalıştığı medya kuruluşunun (Artı TV) Türkiye'nin Afrin operasyonu ile ilgili sosyal medya iletilerini kendi sosyal medya hesabında paylaştığı için Hürtaş'a ve aralarında gazeteci Hayri Demir'in de yer aldığı çeşitli isimlere yönelik bir iddianame hazırlanmıştır. Söz konusu paylaşımlar arasında, Hürtaş'ın bu önemli gündeme dair uzmanlarla yaptığı röportajların manşetleri de yer almaktadır. Türkiye'nin askeri harekâtına yönelik Hürtaş'ın benimsediği eleştirel gazetecilik yaklaşımı, savcılık tarafından halkı kin ve düşmanlığa tahrik (Ceza Kanununun 216. maddesi) ve (aşağıda ele alınan Terörle Mücadele Kanunu'nun 7. maddesi uyarınca) terör örgütü propagandası olarak yorumlanmıştır.⁸²

⁸¹ Amnesty International, Turkey Decriminalize Dissent: Time to Deliver on the Right to Freedom of Expression, 27 Mart 2013, s.15.

⁸² 'Gazeteciler (Sibel Hürtaş)' (Press in Arrest) <<http://pressin-arrest.com/gazeteciler/sibel-hurtas/>>.

Gazeteci

Sibel Hürtaş

Gazeteci Sibel Hürtaş, 22 Ocak 2018 gecesi Ankara'daki evine yapılan polis baskınında gözaltına alındı. Hürtaş, yine evine yapılan baskınla gözaltına alınan gazeteci Hayri Demir ve gazeteci olmayan 10 ile birlikte emniyete götürüldü.

Ankara Cumhuriyet Başsavcılığı'nın soruşturması; Türkiye'nin, Suriye'nin kuzeyindeki Afrin'e yönelik askeri hareketi ile ilgili sosyal medya paylaşımlarına dayandırıldı. "Halkı kin ve düşmanlığa tahrik etmek" ve "terör örgütü propagandası yapmakla" suçlandı.

Ankara Emniyet Müdürlüğü'ndeki gözaltı işlemleri üç gün sürdü. 25 Ocak 2018'de savcılık tarafından ifadesinin alınmasının ardından adli kontrol şartı ile serbest bırakıldı.

Hürtaş, Demir ve beraberlerinde gözaltına alınan diğer 10 kişi hakkındaki iddianame, 9 Nisan 2018'de tamamlandı.

Gazeteci

Rüstem Batum

Gazeteci Rüstem Batum hakkında, kendisine ait sosyal medya hesabındaki paylaşımlar üzerinden soruşturma başlatıldı.

İstanbul Cumhuriyet Başsavcılığı'nın başlattığı soruşturmada, Batum; "Cumhurbaşkanına hakaret etmekle" suçlandı.

Batum, soruşturma kapsamında ifade vermedi. İstanbul Emniyet Müdürlüğü Güvenlik Şube Müdürlüğü, Batum'un; 1 Mayıs 2016 tarihinde yurtdışına çıkış yaptığını belirledi. Bu bilgiyi, Temmuz 2017'de savcılığa iletti.

Bunun üzerine savcılık, İstanbul Sulh Ceza Hakimliği'nden Batum hakkında yakalama kararı çıkarılmasını talep etti. İstanbul 5. Sulh Ceza Hakimliği, 19 Ekim 2018 tarihinde, Batum hakkında yakalama kararı çıkardı.

Türk Ceza Kanunu'na göre, bir kişi hakkında "Cumhurbaşkanına hakaret" suçlamasıyla dava açılabilmesi için Adalet Bakanı'nın izni gerekiyor. Batum hakkında dava açılabilmesi için gereken bakanlık izni 8 Mart 2019 tarihinde alındı.

Batum hakkındaki iddianame 17 Haziran 2019 tarihinde tamamlandı.

Başka bir örnek, sürgündeki gazeteci Rüstem Batum'un, Ağustos 2016 ve Eylül 2019 arasındaki sosyal medya paylaşımları nedeniyle halkı kin ve düşmanlığa tahrik (216. madde) ve (aşağıda ele alınan 299. madde uyarınca) Cumhurbaşkanına hakaret ile suçlanmış olmasıdır. Batum'un 216. madde uyarınca suç oluşturduğu iddia edilen paylaşımları, çoğunlukla Kürtlerin yaşadığı Güneydoğu bölgesinde devletin 2015 ortasından 2016 ortasına kadar yürüttüğü güvenlik operasyonlarına ilişkin eleştirel görüşler içermektedir. Batum yazısında şu ifadeleri kullanmıştır: "Doğu'da insanlar korkudan annelerinin ölümlerini sokaktan alamadılar. Çocukların ölümlerini buzdolabında saklamak zorunda kaldılar. Şehirler, top ateşle harabeye çevrildi. Hakikaten [Kürtlere

yönelik] ayırım yapılmamış! Doğu'da vicdan varsa Erdoğan'a tek bir oy bile çıkmamalı." Suçlamaya konu edilen bir diğer paylaşımında ise Batum şöyle demiştir: "Konu Kürt öldürmek olunca, CHP'nin ulusalcı faşistleri ile AKP'nin dinci faşistleri hemen kol kola girdiler. CHP'yi muhalefet sanıyorsanız yuh."⁸³

216. madde "aşağılama" kavramını çok geniş bir biçimde tanımlamaktadır. Savcılık makamları, bu geniş tanımı, risk altındaki gruplara karşı "şiddete veya ayrımcılığa fiili tahrik" ile mücadele için değil, hassas siyasi meseleler etrafındaki kamusal tartışmaları ve Türkiye'deki "hakim inançlara ve güç yapılarına yönelik eleştirileri" bastırmak için sık sık ve keyfi şekilde araç olarak kullanmaktadır.⁸⁴ Bu da ilgili maddeyi, ülkede gazeteciler ve diğer bireyleri ifade özgürlüğünü kullanmaktan caydıran bir diğer unsur haline getirmektedir.⁸⁵

”

Maddenin bu muğlak yazımının ve mahkemeler ve savcılar tarafından yorumlanma ve uygulanmasında karşılaşılan ciddi meselelerin altını çizen Venedik Komisyonu haklı olarak şunları kaydetmiştir: "... hükümet politikalarına yönelik çok sert eleştiriler barındıran ve düşmanca tavır içeren, hasmane bir tonu olan, huzursuz, rahatsız veya sarsıcı ifadelerde dahi, cezai kovuşturmaya başvurmak (216. madde kapsamında), ancak ilgili ifadeler şiddete tahrik ettiği durumlarda söz konusu olmalıdır. Demokratik bir toplumda ifade özgürlüğüne yönelik engellemelerin 'gerekli' olup olmadığı incelenirken dikkate alınması gereken temel unsurlar bunlardır."⁸⁶

“

AİHM'nin incelediği bir dizi davada, başvuranlar, görüşlerini paylaşmaları neticesinde nefrete veya düşmanlığa tahrik etme veya suç veya suçluyu övme iddiasıyla mahkum edildiklerini ve böylece ifade özgürlüklerinin ihlal edildiğini iddia etmişlerdir.⁸⁷ AİHM, bu davalardaki olgulara dayanarak, ilgili yayınların kin ve şiddeti teşvik etmediğini ya da başvuranlara verilen cezaların söz konusu müdahalenin gütmesi gereken meşru amaçla orantılı olmadığını tespit etmiştir.

⁸³ 'Gazeteciler (Rüstem Batum)' (Press in Arrest) <<http://pressinarest.com/gazeteciler/rustem-batum/>>.

⁸⁴ Amnesty International, Turkey Decriminalize Dissent: Time to Deliver on the Right to Freedom of Expression, 27 Mart 2013, sf 16.

⁸⁵ Council of Europe Commissioner for Human Rights, Memorandum on freedom of expression and media freedom in Turkey, 15 Şubat 2017, para. 119.

⁸⁶ Venedik Komisyonu, Opinion No. 831/2015 on Articles 216, 299, 301 and 314 of the Penal Code of Turkey, 15 Mart 2016, para. 40.

⁸⁷ Bkz. örneğin AİHM, İncal v. Turkey, Başvuru No. 22678/93; Birdal v. Turkey, Başvuru No. 53047/99; Dicle v. Turkey (No 67); Gümüş and others v. Turkey, Başvuru No. 40303/98; Gündüz Müslüm v. Turkey, Başvuru No. 35071/97.

Gazeteci

Hakan Aygün

Türkiye'de, "koronavirüs" pandemisi karşısında hükümet tarafından yardım kampanyası ile ilgili beş sosyal medya paylaşımı gerekçe gösterilerek 2 Nisan 2020'de gözaltına alındı. 3 Nisan 2020'de tutuklandı. "Zincirleme şekilde;" "halkı kin ve düşmanlığa alenen tahrik etmek" ve "halkın bir kesiminin benimsediği dini değerleri alenen aşağılamakla" suçlandı. Bir yıl 10 ay 15 günden yedi yıla kadar hapsi istendi. Yaklaşık bir ay tutuklu olarak yargılandıktan sonra, 6 Mayıs 2020 tarihli ilk duruşmada tutuksuz yargılanmak üzere tahliye edildi. Hakkındaki yargılama tutuksuz olarak sürüyor.

Halkın bir kesiminin benimsediği dini değerleri aşağılamayı kapsayan 216. madde (3) bağlamında, Press in Arrest veritabanı, İslam'a, İslami değerlere, Müslüman kesime veya Diyanet İşleri Başkanlığı'nın politikalarına yönelik her tür eleştirinin bu madde uyarınca kovuşturmaya konu olabileceğini göstermektedir. Buna bir örnek olarak gazeteci Hakan Aygün'e açılan dava verilebilir.⁸⁸ Aygün, Mart ve Nisan 2020 tarihli sosyal medya paylaşımları nedeniyle ve de AKP hükümetinin Covid-19 salgınına karşı aldığı tedbirlere, Diyanet İşleri Başkanlığı'nın politikalarına ve halkın hükümete destek veren dindar kesimine yönelik eleştirilerini içeren bir videosu nedeniyle gözaltına alınmış ve tutuklu yargılanmaya başlanmıştır.⁸⁹ Savcı, Aygün'ün bu açıklamaları ile halkı kin ve düşmanlığa tahrik ettiğini ve dini değerlerin alenen aşağıladığını iddia etmiştir.

⁸⁸ Gazeteciler (Hakan Aygün)' (Press in Arrest) <<http://pressinarest.com/gazeteciler/hakan-aygun/>>.

⁸⁹ Aygün şu ifadeleri kullanmıştır:

"Alkol artık haram değil, size helal kıldık. Corona Suresi",
"Diyanet: Yardımı Belediyeye Yapmayın" başlıklı haberi, "Ondan sonra iman mı IBAN mı diye gariban imanlıları tahrik eden manyaklar çıkıyor. Görüyorsunuz bütün olay IBAN" yorumuyla paylaşması.
"İŞİD kafalı İslamcı yobazlar, siyasal İslamcılar, iman numarasıyla IBAN'a çalışan din sömürücüleri, ırkçılar, faşistler, ulusalcı geçinip, ne olduklarını kendileri de bilmeyenler, gardırop Atatürkçüler ve gardırop Müslümanlar; lütfen kanalıma abone olmayın" ifadelerini içeren paylaşımı
Aygün paylaştığı bir videoda kullandığı şu ifadeler: "IBAN'lı-İmanlı ayırımı: Gardırop Atatürkçülüğünün yerini alan gardırop Müslümanlığının geldiği son nokta. Bakın bu IBAN işi önemli. Bakın devlet IBAN topluyor, diye kavga çıktı. Diyanet, belediyeye verilen caiz değildir, diye açıklama yapıyor. Ulusal olarak en büyüğüne vereceksin, öbürü caiz değil. Hangi iman, iman demek ki önemli değil. Geçmişteki Atatürk gardıropçuluğu gibi şimdi de gardırop Müslüman var. Herkes IBAN'a bakıyor. Çok dindarım, dindarım deyip, deyip; ihaleye götürüyem, camiye gideyim, görünüşteki türbanımı takayım, takkemi takayım, görünüşte bilmem ne yapayım. Ama arka planda da IBAN. İman yok, IBAN."
Aygün'ün 'iman' kelimesini IBAN kelimesiyle değiştirerek bir sureyi ti'ye aldığı sosyal medya paylaşımı.

216. madde (3) ile ilişkili uygulamalar, uluslararası hukuk pratiğinde dini değerlere hakareti suç olmaktan çıkarma yönündeki artan eğilim ve AİHM'nin belirli bir gruba ait olduğunu ifade eden kişilerin eleştiriden muaf olmadığı yolundaki kararı çerçevesinde ele alınmalıdır. Bilakis, AİHS'nin 10.ve MSHS'nin 19. Maddeleri uyarınca, dini konulara yönelik eleştiriler koruma altına alınmalıdır.⁹⁰ Bu ilkenin yegane istisnası, kasıtlı ve ciddi şekilde kamu düzenini bozan ve bunun sonucunda kamusal düzlemde şiddet çağrısı yapan, dine yönelik hakaretler olabilir; ancak Türkiye'de açılan davalarda söz konusu madde kapsamında tanımlı böylesine bir unsur yoktur veya gözlemlenmemiştir.⁹¹ Bu madde, artan biçimde ifade özgürlüğü aleyhine kullanılması ve sorunlu yazımı nedeniyle, önemli ölçüde gözden geçirilmeli ve uluslararası standartlara uygun hale getirilmelidir.⁹²

d. Türk Ceza Kanunu'nun 299. Maddesi (Cumhurbaşkanına hakaret):

Ceza Kanununun 299. maddesi **Cumhurbaşkanına 'hakaret' etmeyi suç olarak düzenlemektedir.** Maddenin 1. fıkrasına göre: "Cumhurbaşkanına hakaret eden kişi, bir yıldan dört yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır." Eğer söz konusu davranış 'alenen' gerçekleştirilirse öngörülen ceza artırılır (fıkra 2). Bu suçtan dolayı kovuşturma yapılması, Adalet Bakanı'nın iznine bağlıdır (fıkra 3). Uygulamada Bakanlığın kovuşturma iznini neredeyse otomatik olarak verdiği görülmektedir. İlgili hüküm, "hakaret" terimini tanımlamamıştır, ancak bu maddenin uygulanmasında yargı makamları, Ceza Kanununun yukarıda bahsi geçen 125. maddesindeki tanımdan yararlanmaktadır.

Özellikle 2014 yılından itibaren bu madde uyarınca binlerce kişi yargılanmıştır. Adalet Bakanlığı istatistiklerine göre, 2014 yılında 132 olan bu tür davaların sayısı 2017'de 6.033, 2018'de 5.233 olmuş, 2019'da ise 12.298'e yükselmiştir.⁹³ Press in Arrest veritabanı da, 299. maddenin başka bireylerin yanı sıra gazetecilere karşı da kullanıldığını ve Cumhurbaşkanına yönelik eleştirilerini ve eleştirel haberlerini orantısız biçimde hedef aldığını teyit etmektedir. Buna göre, **Press in Arrest tarafından gözlemlenen en az 356 gazeteci aleyhine açılan en az 240 davada, 29 gazeteci Ceza Kanununun 299. maddesi kapsamında suçlanmıştır. Bu gazetecilerden beşi birden fazla davada "cumhurbaşkanına hakaret" suçundan yargılanmıştır.**

90 Bkz. AİHM, *Otto-Preminger Institute v. Austria*, Başvuru No. 13470/87, 20 Eylül 1994; BM İnsan Hakları Komitesi'nin 34 sayılı Genel Yorumu

91 *BM İnsan Hakları Komitesi'nin 34 sayılı Genel Yorumu*; CDL-AD(2008)026 Report on the Relationship Between Freedom of Expression and Freedom of Religion: The Issue of Regulation and Prosecution of Blasphemy, Religious Insult and Incitement to Religious Hatred, para. 89.

92 *Venedik Komisyonu, Opinion No. 831/2015 on Articles 216, 299, 301 and 314 of the Penal Code of Turkey*, 15 Mart 2016, para. 48.

93 Bkz. <https://adlisicil.adalet.gov.tr/Home/SayfaDetay/adalet-istatistikleri-yayin-arsivi>

Press in Arrest veritabanına göre, savcılık makamlarının ilgili madde temelinde Cumhurbaşkanına hakaret olarak addettiği çeşitli haberler ve sosyal medya paylaşımlarından bazıları şunlardır:

- Cumhurbaşkanı Erdoğan'ı "Darth Vader"a benzetmek, çoğunlukla Kürtlerin yaşadığı Güneydoğu bölgesine yönelik politikalarıyla iç savaş başlatmaya ve ülkeyi "yok etmeye" çalıştığını iddia etmek, şahsı ve hükümetinin 2015 ortası ile 2016 ortasında Güneydoğu'daki güvenlik operasyonları sırasında işledikleri suçlardan dolayı yargılanacağını ifade etmek.⁹⁴
- Cumhurbaşkanı Erdoğan'ın çatışmayı tetikleyen politikalarını sert bir dille eleştirmek, çoğunlukla Kürtlerin yaşadığı Güneydoğu bölgesine yönelik güvenlik güçlerinin operasyonlarını "katliamlar" ve "SS birlikleri" kurmak şeklinde betimlemek, kendisini hukukun üstünlüğünün ve anayasal güvencelerin altını oyan bir "diktatör" olarak tanımlamak, ve "silah kaçakçılığı" ile suçlamak.⁹⁵
- Cumhurbaşkanı Erdoğan'ın yanlışları yüzünden yargılanacağını söyleyip, onu "çete reisi" ve "diktatör müsveddesi" olarak betimlemek.⁹⁶
- Cumhurbaşkanı Erdoğan'ın herhangi bir suçundan sorumlu tutulmadığını belirtmek, Erdoğan'ın oğlu para sayarken yoksulların çocuklarının "hırsızlar" için öldüğünü ve feda edildiğini söylemek, muhalefetin "diktatörü" istifaya zorlayacağı beklentisini ifade etmek.⁹⁷
- Erdoğan rejimini "faşizm" ve "diktatörlük" olarak tanımlamak.⁹⁸
- Cumhurbaşkanı Erdoğan'ın kendi halkına karşı "düşman hukukuna" başvurduğu, kamuoyunda "korku ve baskı" ortamı yaratmaya çalıştığı, devletin güvenlik güçlerinin işlediği suçlara cezasızlık tanıdığı, anayasayı çiğnediği, kitlesel gözaltıları bir araç olarak kullandığı, milli şef haline geldiği, "meczip" olduğu, "suçlu bir kişilik" olduğu, "suça meyilli" olduğu şeklindeki ifadeler.⁹⁹
- Bir PKK komutanının "İŞİD'in gerçekleştirdiği katliamların ardında Cumhurbaşkanı Erdoğan var" şeklinde konuştuğu bir röportajı yayımlamak.¹⁰⁰
- "Erdoğan köşeye sıkışmış vahşi bir kaplan, vahşi bir havyan gibi davranıyor" ifadesi.¹⁰¹

94 'Gazeteciler (Ahmet Altan)' (Press in Arrest) <<http://pressinarest.com/gazeteciler/ahmet-altan/>>.

95 Agy.

96 'Gazeteciler (Mustafa Sönmez)' (Press in Arrest) <<http://pressinarest.com/gazeteciler/mustafa-sonmez/>>.

97 'Gazeteciler (Rüstem Batum)' (Press in Arrest) <<http://pressinarest.com/gazeteciler/rustem-batum/>>.

98 'Gazeteciler (Ali Ergin Demirhan)' (Press in Arrest) <<http://pressinarest.com/gazeteciler/ali-ergin-demirhan/>>.

99 'Gazeteciler (Hayko Bağdat)' (Press in Arrest) <<http://pressinarest.com/gazeteciler/hayko-bagdat/>>.

100 Dönemin Cumhuriyet genel yayın yönetmeni Can Dündar ve Abbas Yalçın <http://pressinarest.com/gazeteciler/can-dundar/>

101 'Gazeteciler (Tunca Öğreten, Perihan Mağden ve Mehmet Çağlar Tekin)' (Press in Arrest) <<http://pressinarest.com/gazeteciler/tunca-ilker-ogreten/>; <http://pressinarest.com/gazeteciler/perihan-magden/>; <http://pressinarest.com/gazeteciler/mehmet-caglar-tekin/>>.

Oysaki, bağlamları içinde incelenen bu açıklamaların hiçbiri suç oluşturmamaktadır ve tanınmış bir şahsiyete yönelik eleştirilerden ibarettir.

”

299. maddenin keyfi ve aşırı kullanımı giderek yargı tacizi teşkil etmeye başlamıştır çünkü “bu madde Cumhurbaşkanına yönelik ve dolayısıyla da onun savunduğu politikalara yönelik her tür eleştiriyi bastırmak için bir araç haline gelmiştir. İlgili madde, Türkiye’de başta gazeteciler, karikatüristler, akademisyenler, ünlüler ve öğrenciler olmak üzere her kesimden kişilere karşı ayırım gözetmeksizin ve görülmedik bir düzeyde kullanılmaktadır.”¹⁰²

“

Bu uygulama, AİHM’nin özel kişilere nazaran kamusal bir görevi olan siyasetçilerin edimlerine yönelik ifadelerle sağlanan güvencenin daha geniş olduğu görüşüyle de çelişmektedir. AİHM’ye göre buradaki siyasetçiler terimi şüphesiz devlet başkanlarını da kapsamaktadır zira bu kişilerin edimlerinin etrafında kamusal tartışmayı sınırlandıracak bir koruma kalkını oluşturmak Sözleşmenin standartlarıyla uyumlu olamaz.¹⁰³

Ceza Kanunu’nun 299. maddesinin sorunlu yönleri, keyfi ve aşırı şekilde uygulanması, ayrıca uluslararası hukukta giderek güçlenen hapis cezalarının kaldırılması ve nihayetinde suç olmaktan çıkarılması eğilimi, ilgili maddenin yürürlükten kaldırılmasını gerektirmektedir.¹⁰⁴

¹⁰² CoE Commissioner for Human Rights, Memorandum on freedom of expression and media freedom in Turkey, 15 Şubat 2017, para. 54.

¹⁰³ Bkz., örneğin, Artun and Güvener v. Turkey, Başvuru No. 75510/01, 26 Haziran 2007; Colombani et. al. v. France; Otegi Mondragon v. Spain.

¹⁰⁴ Report of the Special Rapporteur on the promotion and protection of the right to freedom of opinion and expression on his mission to Turkey, 21 Haziran 2017 (A/HRC/35/22/Add.3), para. 85; Venedik Komisyonu, Opinion No. 831/2015 on Articles 216, 299, 301 and 314 of the Penal Code of Turkey, 15 Mart 2016, paragraflar 75 and 126; and Council of Europe Commissioner for Human Rights, Memorandum on freedom of expression and media freedom in Turkey, 15 Şubat 2017, para. 54; Dunja Mijatović, Communique By The OSCE Representative On Freedom Of The Media On Criminal Defamation Laws Protecting Foreign Heads Of State (Organization for Security and Co-operation in Europe The Representative on Freedom of the Media 2016), <https://www.osce.org/files/f/documents/3/3/246521.pdf>; Resolution 1577 Towards decriminalisation of defamation (2007) and the Recommendation 1814 (2007), bkz. <https://rm.coe.int/leaflet-defamation-en/168079ceca>

e. Türk Ceza Kanunu’nun 301. Maddesi (Türk milletini, Türkiye Cumhuriyeti’ni, devletin organ ve kurumlarını aşağılama):

Türk Ceza Kanunu’nun 301. maddesi şöyledir:

“(1) Türk Milletini, Türkiye Cumhuriyeti Devletini, Türkiye Büyük Millet Meclisini, Türkiye Cumhuriyeti Hükümetini ve Devletin yargı organlarını alenen aşağılayan kişi, altı aydan iki yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır.

(2) Devletin askeri veya emniyet teşkilatını alenen aşağılayan kişi, birinci fıkra hükmüne göre cezalandırılır.

(3) Eleştiri amacıyla yapılan düşünce açıklamaları suç oluşturmaz.

(4) Bu suçtan dolayı soruşturma yapılması, Adalet Bakanının iznine bağlıdır.”

2008 yılındaki değişikliklere rağmen 301. maddenin yaygın biçimde ve haksız yere ifade özgürlüğünü sınırlandıracak şekilde kullanılmasına devam edilmektedir.

”

Press in Arrest veritabanına göre 2020 sonu itibarıyla 18 gazeteci hakkında Türk Ceza Kanunu’nun 301. maddesine başvurulmuştur. Bu gazetecilerden ikisi, birden fazla davada bu madde üzerinden yargılanmıştır.

“

Press in Arrest veritabanına göre, gazetecilerin aşağıdaki haber ve sosyal medya paylaşımları Türk Ceza Kanunu’nun 301. maddesine göre yargı tarafından suç olarak değerlendirilmiştir:

- 👁️ Türkiye'nin Afrin'deki askeri operasyonu, ordunun bu bölgedeki sorunlu eylemleri, güvenlik güçlerinin insan haklarını ihlal ettiği iddiaları: ör. çatışma bölgesindeki sivillere yönelik suç işlendiği, mahkumlara ve sivillere işkence ve kötü muamele yapıldığı iddialarına yönelik eleştirel haberler.¹⁰⁵
- 👁️ Başka bir devletin diplomatik baskıları nedeniyle bir papazın beklenmedik şekilde hapisinden çıkarılması ve ev hapsine alınmasıyla ilgili eleştirel haberler, hükümetin Türkiye vatandaşı olmayan yüksek profilli kişilerin keyfi biçimde yargılanması aracılığıyla “şantaj ve rehine diplomasisi” yaptığı iddiası.¹⁰⁶
- 👁️ Ordu ve devlete bağlı diğer güçlerin Kürtlere yönelik güvenlik operasyonları sırasında yaşanan ölümleri “katliam” ve “vahşet” olarak nitelendirmek, korucuların ordunun baskılarına rağmen artık daha fazla insan öldürmek istemedikleri için istifa etmek istemelerine dair haber yapmak, Türkiye Cumhuriyeti devletinin Kürtlere yönelik politikasını “kimlik inkarı” ve “soykırım” olarak tanımlamak.¹⁰⁷

Veritabanına göre 301. madde sıklıkla, özellikle de Kürt medyasına karşı devletin politikalarına ve Kürtlerle ilgili insan hakları ihlalleri iddialarına ilişkin eleştirel haberleri nedeniyle kullanılmaktadır.

”

Sekiz hak savunusu örgütü, Türk Ceza Kanunu'nun 301. maddesinin (ve 219. maddesinin) keyfi kullanımına dair bir rapor yayımlayarak, söz konusu maddelerin “masraflı ve yıpratıcı hukuk davalarıyla eleştirel gazetecilerin elini kolunu bağlamak için” kullanıldığını belirtmiştir.¹⁰⁸ Buna göre, 2014 ve 2017 yılları arasında bu iki madde uyarınca toplam 12.300 gibi çarpıcı bir sayıda dava açılmıştır.

“

¹⁰⁵ 'Gazeteciler (Osman Akin)' (Press in Arrest) <<http://pressinarest.com/gazeteciler/osman-akin/>>.

¹⁰⁶ 'Gazeteciler (Duygu Güvenç ve Alican Uludağ)' (Press in Arrest) <<http://pressinarest.com/gazeteciler/duygu-guven/>>.

¹⁰⁷ 'Gazeteciler (Selman Keleş, Aziz Oruç, Ersin Çaksu, İshak Yazul, Kenan Kırkaya ve Özgür Paksoy)' (Press in Arrest) <<http://pressinarest.com/gazeteciler/selman-keles/>>; <http://pressinarest.com/gazeteciler/kenan-kirkaya/>> Erişim tarihi: 27 Aralık 2020.

¹⁰⁸ Uluslararası Basın Enstitüsü, Article 19, Avrupa Gazeteciler Federasyonu, Gazetecileri Koruma Komitesi, Pen International, Norwegian Pen, Sınır Tanımayan Gazeteciler ve Avrupa Basın ve Medya Özgürlüğü Merkezi, Turkey's Journalists in the Dock: Judicial Silencing of the Fourth Estate, Joint International Press Freedom Mission to Turkey (Eylül 11-12, 2019), 18 Kasım 2019, s. 12.

AİHM, 2011 yılında “Ceza Kanununun 301. maddesi'nin, kabul edilemez bir biçimde geniş kavramları, etkilerine ilişkin olarak öngörülebilirlik eksikliğine neden olduğu için AİHM'nin yerleşik içtihadının gerektirdiği kanunilik ilkesi' şartını karşılamadığı sonucu çıkarılır” şeklinde karar almıştır.¹⁰⁹ Mahkeme ayrıca, başvuran Mahkemeye başvurduğu sırada kovuşturmayla tabi olmadığı halde, 10. madde kapsamındaki belirli haklarının ihlal edildiğine aşağıdaki gerekçeyle karar vermiştir:

“ayrıca, bir kişinin, kendisine dönük bir uygulama söz konusu olmasa da, bir yasanın haklarını ihlal ettiğini, çünkü ilgili yasa veya yargılanma riski nedeniyle davranışlarını değiştirmek zorunda kaldığını ileri sürmesi mümkündür. [...] Mahkeme, ifade özgürlüğü hakkının kullanılmasındaki yaptırım korkusunun, sonunda temize çıkma söz konusu olsa bile, kişinin ileride bu tür ifadelerde bulunmaktan çekinmesine neden olabilecek caydırıcı etkisini dikkate alır [...]”¹¹⁰

Daha sonra, 2018 yılında AİHM, “ilgili iç mevzuatı, Sözleşmenin yukarıda belirtilen hükmüne [10. madde] ve Mahkeme içtihadına uygun hale getirmek uygun bir işlem olacaktır; bu da tespit edilen ihlallere son verilmesini mümkün kılacaktır” şeklinde bir karara varmıştır.¹¹¹

Benzer şekilde Venedik Komisyonu da, Ceza Kanununun 301. maddesinin “öngörülebilirlik gereklerini” karşılamadığını belirtmiş, “içinde geçen tüm kavramları açık ve net hale getirmek amacıyla yeniden yazılıp değiştirilmesini” tavsiye etmiş¹¹²; Uluslararası Af Örgütü ve Freedom House ise maddenin yürürlükten kaldırılması çağrısında bulunmuştur.¹¹³

¹⁰⁹ AİHM, *Taner Altuğ Akçam v Turkey*, Başvuru No. 27520/07, 25 Ekim 2011, para. 95.

¹¹⁰ *Agy*, para. 68.

¹¹¹ AİHM, *Fatih Taş v Turkey* (No. 5), Başvuru No. 6810/09, 4 Eylül 2018, para. 45.

¹¹² *Venedik Komisyonu, Opinion No. 831/2015 on Articles 216, 299, 301 and 314 of the Penal Code of Turkey*, 15 Mart 2016, para. 86 ve 127; ayrıca bkz. *the Council of Europe Committee of Ministers, 1369 meeting (DH) Mart 2020 - H46-33 Öner and Türk group* (Başvuru No. 51962/12), *Nedim Şener group* (Başvuru No. 38270/11) ve *Altuğ Taner Akçam group* (Başvuru No. 27520/07) v. *Turkey* [CM/Del/Dec(2020)1369/H46-33], para. 8.

¹¹³ *Freedom House, Democracy in Crisis: corruption, media and power in Turkey*, 2014, s. 16 ve *Amnesty International, Turkey: Judicial Reform Package is a lost opportunity to address deep flaws in the justice system*, 8 Ekim 2019, s. 5. Ayrıca bkz. *Amnesty International, Turkey Decriminalize Dissent: Time to Deliver on the Right to Freedom of Expression*, 27 Mart 2013, s. 10-11.

f. Türk Ceza Kanunu'nun 314. Maddesi (silahlı örgüt kurma, yönetme ve örgüt üyeliği):

Türk Ceza Kanunu'nun 314. maddesi şöyledir:

1. “Bu kısmın dördüncü ve beşinci bölümlerinde yer alan suçları işlemek amacıyla, silahlı örgüt kuran veya yöneten kişi, on yıldan on beş yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır.
2. Birinci fıkrada tanımlanan örgüte üye olanlara, beş yıldan on yıla kadar hapis cezası verilir.
3. Suç işlemek amacıyla örgüt kurma suçuna ilişkin diğer hükümler, bu suç açısından aynen uygulanır.

Uluslararası Af Örgütü, İnsan Hakları İzleme Örgütü ve Freedom House, bu maddenin barışçıl eylemlerde bulunan veya ifade özgürlüğü haklarını kullanan bireyleri, silahlı bir örgütle organik bağları olmadığı halde, örgüt üyeliğiyle suçlamak için sıklıkla kullanıldığını belirtmiştir.¹¹⁴ Press in Arrest veritabanındaki bilgilerin analizi de bu durumu teyit etmektedir.

”

Bu doğrultuda davaları Press in Arrest tarafından takip edilen 356 gazeteciden 194'ü Türk Ceza Kanunu'nun 314. maddesi üzerinden suçlanmıştır. Örnek vermek gerekirse, savcılık makamları söz konusu gazetecilerin terör örgütü üyeliklerine kanıt olarak aşağıdaki gerekçeleri sunmuştur:

“

¹¹⁴ Amnesty International, *Turkey Decriminalize Dissent: Time to Deliver on the Right to Freedom of Expression*, 27 Mart 2013, s. 20-23; İnsan Hakları İzleme Örgütü, *Turkey's Human Rights Rollback: recommendations for reform*, Eylül 2014, s. 16-17 and Freedom House, *Freedom of the Press – 2017: Turkey*, 28 Nisan 2017.

- 115 Yasadışı olarak kabul edilen bir örgütle bağlantıları olduğu iddia edilen bir medya kuruluşu için yazılar yazmak, hükümet politikalarına ve siyasilere yönelik eleştirel yazılar yazmak, yasadışı olarak kabul edilen bir örgütün siyasi görüşleriyle benzerliği olduğu iddia edilen yazılar yazmak.¹¹⁵
- 116 Yargı erkine göre yasaklanmış bir örgütle bağlantıları olan bir medya kuruluşu için yazılar yazmak ve hükümet politikalarına yönelik eleştirel yazılar yazmak.¹¹⁶
- 117 Yasaklanmış bir örgüte bağlı olduğu iddia edilen bir haber kuruluşunda yazı işleri müdürlüğü veya yazarlık yapmak, böyle bir medya kuruluşu için bilerek çalışmak, hükümet aleyhine eleştirel yazılar yazmak, Kürt meselesi üzerine kapsamlı yazılar yazmak, yasaklanmış örgütün haberlerini, röportajlarını ve üyelerinin görüşlerini paylaşmak, yasaklanmış örgütün üyelerinin isim ve fotoğraflarını yayımlamak, yasaklanmış örgütün görüşlerine benzer olduğu düşünülen görüşleri ifade etmek.¹¹⁷
- 118 Yasaklanmış bir örgüt ile benzer amaçları savunduğu düşünülen ve Kürt meselesi üzerine yazılı veya görsel haber yapan Kürt yanlısı medya kuruluşlarında çalışmak, “örgütsel haber faaliyetleri” olarak tanımlanan gazetecilik eylemlerinde bulunmak, “devletin imajını zedeleyen” ve “devleti zor durumda bırakan” haberler yazmak, habere yönelik bilgi toplamak için çeşitli kaynaklarla iletişim kurmak, başka gazetecilerle iletişim kurmak, belirli bir konuda çalışırken araştırma faaliyetleri yürütmek, gazeteci olarak çeşitli protestoları takip etmek, eleştirel haber metinleri kaleme almak.¹¹⁸
- 119 Bir grup avukatın yasaklanmış bir örgüte üye olduğu iddiasına dayanan bir dava sırasında bir ağır ceza mahkemesi hakiminin sorunlu uygulamalarını eleştiren bir habere dair tek bir sosyal medya paylaşımında bulunmak.¹¹⁹

¹¹⁵ ‘Gazeteciler (Tuncer Çetinkaya, Olgun Matur, Özkan Mayda, Cihat Ünal, Kenan Baş, Ömer Özdemir, Osman Yakut ve Serhat Şeftali)’ (Press in Arrest) <<http://pressinarest.com/gazeteciler/tuncer-cetinkaya/>>.

¹¹⁶ ‘Gazeteciler (Orhan Kemal Cengiz, Nuriye Akman, Ali Bulaç ve diğerleri)’ (Press in Arrest) <<http://pressinarest.com/gazeteciler/orhan-kemal-cengiz/>>.

¹¹⁷ ‘Gazeteciler (Zana Bilir Kaya, Aslı Erdoğan, İnan Kızılkaya, Ayşe Necmiye Alpay, Emine Eren Keskin, Filiz Koçali, Ragıp Zarakolu ve Kemal Sancılı)’ (Press in Arrest) <<http://pressinarest.com/gazeteciler/zana-bilir-kaya/>>.

¹¹⁸ ‘Gazeteciler (Zeynep Kuray, Çağdaş Kaplan ve Evrim Kepenek)’ (Press in Arrest) <<http://pressinarest.com/gazeteciler/zeynep-kuray/>>.

¹¹⁹ ‘Gazeteciler (Buse Söğütü)’ (Press in Arrest) <<http://pressinarest.com/gazeteciler/buse-sogutlu/>>.

Press in Arrest tarafından yargı süreçleri izlenen gazetecilere yönelik 314. madde üzerinden açılan davalarda örgüt üyeliği iddiasını kanıtlamak için olağan gazetecilik faaliyetlerine göndermeyapılmaktadır. **Çok zayıf, hatta var olmayan deliller temelinde gazeteciler silahlı örgüte üye olmakla suçlanmakta ve çoğu kez Türk Ceza Kanunu'nun 314. maddesi üzerinden mahkum edilmekte; dolayısıyla bu da "[maddenin] uygulanmasının öngörülebilirliği" konusunda soru işaretleri oluşturmaktadır.**¹²⁰ Ancak, 314. madde ile ilgili davalarda varılan Yargıtay kararlarının da şart koştuğu üzere, "[...] bir sanığa isnat edilen fiillerin süreklilik, çeşitlilik ve yoğunluk itibarıyla ilgili örgüt ve sanık arasındaki organik ilişkiyi" ve "sanığın söz konusu örgütün hiyerarşik yapısı içinde bilerek ve isteyerek hareket ettiğini" kanıtlaması gerekir.¹²¹ Gazeteci davaları bağlamında, eğer dosyadaki yegâne delil çeşitli ifade biçimleriyse, silahlı örgüt üyesi olma temelinde bir mahkûmiyet kararı çıkması ifade özgürlüğüne müdahale teşkil eder. Bu tür durumlarda, ilgili müdahalenin AİHM kararlarına uygun olarak gerekli görülebilmesi için "şiddete teşvik" kriterinin mevcut olup olmadığının her bir davanın somut koşulları kapsamında kapsamlı olarak incelenmesi gerekir.¹²² "Şiddete teşvik" kriterinin hakkıyla incelenmemesi halinde, ilgili müdahalenin gereksiz ve orantısız olduğu sonucuna varılabilir.¹²³

AİHM Parmak ve Bakır / Türkiye davasında yakın zamanda aldığı ve dönüm noktası teşkil eden kararında, Türk Ceza Kanunu'nun terör örgütü üyeliğini suç olarak düzenleyen 314(2) maddesinin Sözleşmenin 7. maddesinde belirtilen koşulları, yani "kanunsuz ceza olmaz" şartını karşılamadığını belirtmiştir.¹²⁴ Alparslan Altan / Türkiye başvurusunda ise AİHM terör örgütü üyeliğiyle suçlanan başvuranın tutukluluğunun hukuka aykırı olup olmadığını incelemiş ve söz konusu başvuruda bir bireyin suç işlediğini kanıtlayan "yeterli nesnel unsurların" bulunmasının önemini vurgulamıştır.¹²⁵

¹²⁰ Venedik Komisyonu, Opinion No. 831/2015 on Articles 216, 299, 301 and 314 of the Penal Code of Turkey, 15 Mart 2016, para. 102.

¹²¹ Agy, para. 106.

¹²² Agy, para. 107.

¹²³ Report of the Special Rapporteur on the promotion and protection of the right to freedom of opinion and expression on his mission to Turkey, 21 Haziran 2017 (A/HRC/35/22/Add.3), para. 36.

¹²⁴ AİHM, Parmak and Bakır v. Turkey, Başvuru No. 22429/07 ve 25195/07, 3 Aralık 2019.

¹²⁵ AİHM, Alparslan Altan v. Turkey, Başvuru No. 12778/17, 16 Nisan 2019, para.136.

Gazeteciler Şahin Alpay ve Mehmet Hasan Altan'ın davaları da dahil olmak üzere diğer davalarda da, AİHM başvuranların yasadışı bir örgüt adına hareket ettiklerine dair yeterli olgusal dayanak bulunmadığına karar vermiştir.¹²⁶

Gazeteci

Sahin Alpay

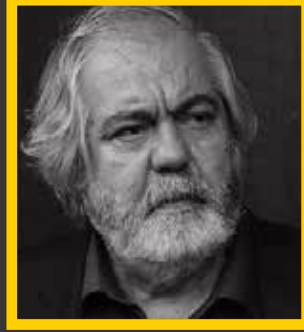

Akademisyen, yazar. Zaman Gazetesi'nin köşe yazarıydı. Zaman Gazetesi'nin yazarlarına yönelik yargılama kapsamında; yedi köşe yazısı üzerinden cebir ve şiddet kullanarak, "anayasanın öngördüğü düzeni", "Türkiye Büyük Millet Meclisi'ni", "Türkiye Cumhuriyeti Hükümetini ortadan kaldırmaya teşebbüs etmek" ve "silahlı terör örgütü üyesi olmakla" suçlandı. Hakkında üç kez ağırlaştırılmış müebbet hapis cezası ve 7 yıl 6 aydan 15 yıla kadar hapis cezası istendi. Yargılamayı yürüten mahkeme, Alpay'ın haklarının ihlal edildiği ve tahliyesi yönündeki Anayasa Mahkemesi kararına direndi. Yüksek Mahkeme'nin ikinci kararıyla, 20 ay tutukluluktan sonra, 74 yaşında tahliye edildi. "Silahlı terör örgütü üyesi olmak" suçlamasıyla sekiz yıl dokuz ay hapis cezasına çarptırıldı. Yargıtay, 24 Eylül 2020 tarihinde verdiği kararla, hapis cezasına ilişkin kararı bozdu. Hakkındaki yargılama yeniden başladı.

¹²⁶ AİHM, Şahin Alpay, Başvuru No. 16538/17, 20 Mart 2018, para. 107; Mehmet Hasan Altan v. Turkey, Başvuru No. 13237/17, 20 Mart 2018.

Gazeteci

Mehmet Altan

Gazeteci-yazar ve akademisyen. 15 Temmuz 2016'daki darbe girişiminden önce katıldığı televizyon programındaki sözleri ve köşe yazıları nedeniyle yargılandığı davada 1 yıl 9 ay tutuklu kaldı. Anayasa Mahkemesi'nin haklarının ihlali ve tahliyesi yönündeki kararına rağmen 5.5 ay serbest bırakılmadı. "Cebir ve şiddetle anayasal düzeni ortadan kaldırmaya teşebbüs etmek" suçlamasıyla ağırlaştırılmış müebbet hapis cezasına çarptırıldı. Kararı bozan Yargıtay beraatine hükmedilmesi gerektiğine karar verdi. Beraat etti.

Selahattin Demirtaş / Türkiye davasında yakın zamanda açıkladığı kararında ise AİHM Türk Ceza Kanunu'nun 314. maddesinin silahlı örgüt veya grup kavramları için yeterli bir tanım vermediğini, Türkiye'de yargının 314. madde kapsamındaki suçları çok geniş şekilde yorumladığını ve Yargıtay tarafından geliştirilen kıstasları göz önüne almadığını tespit etmiştir. Başka kaynakların yanı sıra, Avrupa Konseyi İnsan Hakları Komiserinin Türkiye'de "tutuklamayı gerekçelendirmek için sunulan kanıtların, şiddet içermediği aşikar olan ve prensipte Sözleşme'nin 10. maddesi uyarınca korunması gereken ifade ve eylemlerle sınırlı olduğu" şeklindeki değerlendirmesine dayanarak, AİHM Türk Ceza Kanunu'nun 314. maddesinin keyfi müdahaleler karşısında yeterli korumayı sağlayamadığını ve 'kanunilik niteliği' gereksinimini karşılayamadığını ifade etmiştir.¹²⁷ Mahkeme'nin bu dava ve bahsi geçen diğer davalar konusundaki değerlendirmeleri, yukarıda da bahsi geçen Türk Ceza Kanunu'nun 314. maddesinin muğlak ve öngörülemez olduğu eleştirileri, terörle mücadele mevzuatında suç olarak düzenlenen fillerin çok geniş bir tanımı olması ve yargının zayıf delilleri yeterli sayan uygulamalarıyla birlikte ele alındığında ilgili madde çerçevesindeki ceza yargılamalarının yasallığı ve meşruiyeti konusunda temel sorunlara işaret etmektedir.

¹²⁷ Selahattin Demirtaş v. Turkey (No. 2) (GC), (n 43), para. 277, 278, 280 ve 281.

**Gazeteciler aleyhine
açılan 240 davada
Terörle Mücadele
Kanunu'nun maddelerine
sıklıkla (299 kez)
başvuruldu.**

g. 220. Madde (6) ve (7) Fıkralar (suç işlemek amacıyla kurulmuş örgütlerle ilişkili olma):

Yukarıda ayrıntılarıyla ele alınan Türk Ceza Kanunu'nun 314. maddesi, genelde madde 220 (6) ve (7) ile birlikte kullanılmaktadır. Fıkra (6) örgüt üyesi olmamakla birlikte suç örgütü adına suç işlemek, fıkra (7) örgüt üyesi olmamakla birlikte suç örgütüne bilerek ve isteyerek yardım ve yataklık etme, fıkra (8) ise örgütün cebir, şiddet veya tehdit içeren yöntemlerini meşru gösterecek veya övecek ya da bu yöntemlere başvurmayı teşvik edecek şekilde propagandasını yapma konularını düzenlemektedir. İlgili ifadelerin basın veya yayın yoluyla gerçekleştirilmesi halinde talep edilen ceza artmaktadır. Ceza Kanununun 220. maddesi mesleki çalışmalarını nedeniyle gazetecilere karşı sürekli olarak kullanılan bir hükümdür.

Press in Arrest veritabanına göre, davaları takip edilen 356 gazeteciden 50'sine Ceza Kanununun 220. maddesi kapsamında suçlama yöneltilmiştir. Veritabanındaki belirli davaların analizi, aşağıdaki gazetecilik faaliyetleri ve benzerlerinin yargı tarafından Ceza Kanununun 220. maddesi'nin (6) ve (7) fıkraları kapsamında gazetecilere suçlamalar yöneltilmek için kullanıldığını göstermektedir:

- 👁️ Hackerler tarafından kamuya mal olmuş şahsiyetlere dair sızdırılan bilgi ve belgelere dair araştırma ve haber yapmak, gizli haber kaynaklarına sahip olmak ve onlarla iletişim kurmak, benzer eylemlerle suçlanan diğer gazetecilerle iletişim kurmak, eleştirel medya kuruluşlarında çalışmak veya yasadışı olarak kabul edilen örgütlerle bağlantılı olduğu iddia edilen medya kuruluşlarıyla çalışmak.¹²⁸
- 👁️ Yayın çizgisinin yasadışı olarak kabul edilen bir kuruluşla aynı doğrultuda olduğu iddia edilen haber kuruluşlarıyla çalışmak, hükümeti eleştiren ve yasaklanmış bir örgütün yorumlarına benzer olduğu iddia edilen yorumlarda bulunmak.¹²⁹

¹²⁸ 'Gazeteciler (Tunca Öğreten)' (Press in Arrest) <<http://pressinarrest.com/gazeteciler/tunca-ilker-ogreten/>>.

¹²⁹ 'Gazeteciler (Mehmet Altan)' (Press in Arrest) <<http://pressinarrest.com/gazeteciler/mehmet-altan/>>.

- 👁️ Bir haber kuruluşunun yasadışı olarak kabul edilmiş bir örgütün nihai amaçlarına hizmet ettiği iddia edilen bir yayın çizgisini benimsemesi, kuruluşun yayın çizgisinde değişiklik yapmak, söz konusu haber kuruluşunda çalışmak veya yayın kurulunda yer almak, benzer suçlamalardan dolayı hakkında soruşturma açılmış kişilerle iletişim halinde olmak, hükümete ve kamusal şahsiyetlere yönelik eleştirel gazetecilik faaliyetleri yürütmek, insan hakları ihlalleri ve devlet kurumlarının ve güvenlik güçlerinin sorunlu edimleri hakkında haber yapmak ve eleştirel sosyal medya paylaşımlarında bulunmak.¹³⁰

Yukarıda bahsi geçen diğer maddeler gibi 220. madde de çok geniş ve muğlak ifadeleri nedeniyle yaygın ve suistimale açık kovuşturmalara imkân vermektedir.¹³¹

Press in Arrest veritabanından da görüldüğü üzere, Türkiye'deki yargı makamları bu açıkları kullanarak silahlı bir örgüte üyeliğe kanıt olarak gösterilemeyecek eylem ve ifadeleri yorumlarken bunların "bir terör örgütünün amaçları veya talimatlarıyla uyumlu olduğu" sonucuna varabilmektedir.¹³²

Bu meseleyi değerlendiren AİHM, Işıkırık / Türkiye davasında, "Başvuranın AİHS'nin 11. maddesi kapsamındaki haklarına yönelik keyfi müdahale karşısında yasal koruma sağlamaması nedeniyle 220. madde(6)'nın 'uygulama açısından 'öngörülebilir' olmadığı ve dolayısıyla başvuranın 220.(6) ve 314.(2) maddeler uyarınca mahkûm edilmesinin kanunen öngörülmediği" sonucuna varmıştır.¹³³ AİHM daha sonra, Bakır ve diğerleri / Türkiye davasında 220. maddenin 7. fıkrası için de aynı sonuca varmıştır.¹³⁴ Bu davada Mahkeme, ilgili iki paragraftaki "adına" ve "bilerek ve isteyerek yardım etme" kavramlarının anlamının net biçimde açıklanmadığına hükmetmiştir.¹³⁵ Mahkeme şunları belirtmiştir:

¹³⁰ 'Gazeteciler (Mehmet Murat Sabuncu, Akın Atalay ve diğerleri)' (Press in Arrest) <<http://pressinarrest.com/gazeteciler/murat-sabuncu/>>.

¹³¹ Article 19, State of Emergency in Turkey: the impact on the freedom of the media, Eylül 2016, s. 13.

¹³² Avrupa Konseyi, Avrupa Konseyi İnsan Hakları Komiseri Thomas Thomas Hammarberg'in Raporu: Administration of justice and protection of human rights in Turkey, 10 Ocak 2012 (CommDH(2012)2), para. 70.

¹³³ AİHM, Işıkırık v. Turkey, Başvuru No. 41226/09, 14 Kasım 2017.

¹³⁴ AİHM, Bakır and others v Turkey, Başvuru No. 46713/10, 10 Temmuz 2018, para. 69.

¹³⁵ Agy, para. 58.

“Bu iki fıkra arasındaki tek fark, 6. fıkra bir kimsenin yasadışı örgüt üyeliğinden mahkûm edilebilmesi için bu örgüt adına bir suç işlenmesini gerektirirken, 7. fıkrada bu tür bir mahkûmiyetin uygulanabilmesi için söz konusu kimsenin ceza kanunu tarafından yasaklanan bir suç işlemesine gerek olmamasıdır. Bir kimsenin yerel mahkemeler tarafından yasadışı örgüte yardım sağlamak olarak görülen eylemleri iç hukukta bir suç oluşturmasa bile kişi bu yüzden örgüt üyeliğinden mahkûm edilebilmektedir.”¹³⁶

AİHM, başvuranların bir gösteriye katılıp orada fikirlerini ifade ettikleri için Türk Ceza Kanunu'nun 220(7) ve 314. maddeleri uyarınca mahkûm edilmesinin, “barışçıl toplanma özgürlüğü hakkının özünü ve dolayısıyla demokratik bir toplumun temellerini zayıflattığı” değerlendirmesinde bulunmuştur.¹³⁷ Mahkeme ayrıca gösterilere katılan kişilerin 220(7) ve 314. maddeler uyarınca terör örgütü üyeliği gerekçesiyle uzun hapis cezalarına çarptırılma riski olmasının “ifade ve toplanma özgürlüğü haklarının kullanılması konusunda büyük ölçüde alıkoyucu bir etki yaratacağı” ve “aynı zamanda toplumun diğer mensuplarını da gösterilere katılmaktan ve daha genel manada açıkça siyasi tartışmaya katılmaktan caydırabileceği” tespitinde bulunmuştur.¹³⁸

”

Benzer şekilde, Cumhuriyet gazetesinin gazeteci ve yöneticilerine yönelik davada AİHM, Türk Ceza Kanunu'nun 220. maddesi bağlamında kendisine başvuranların terör örgütü adına propaganda yaptığı veya bu örgütlere yardım ettiğine dair yeterli olgusal veri bulunmadığına hükmetmiştir.¹³⁹ Mahkeme tam tersine “başvuranların cezai olarak sorumlu tutuldukları eylemlerin zaten kamuya mal olmuş bilgiler ve olaylara dair kamusal tartışma kapsamında bulunduğunu, Sözleşmedeki özgürlüklerinin kullanılması anlamına geldiğini ve siyasi alanda şiddet kullanılmasını desteklemediğini veya savunmadığını veya terör örgütlerinin siyasi amaçlar adına şiddet ve terörü kullanmak gibi yasadışı amaçlarına katkıda bulunma isteğini yansıtmadığını” tespit etmiştir.¹⁴⁰ Mahkeme Ahmet Şık / Türkiye davasında da benzer bir karara varmıştır.¹⁴¹

“

¹³⁶ Agy, para. 58.

¹³⁷ Agy, para. 67.

¹³⁸ Agy, para. 68.

¹³⁹ AİHM, Sabuncu and others v. Turkey, Başvuru No. 23199/17, 10 Kasım 2020, para 180.

¹⁴⁰ Agy, para 182.

¹⁴¹ AİHM, Ahmet Şık v Turkey (2), Başvuru No. 36493/17, 24 Kasım 2020.

220. maddenin metninin sorunlu olması ve yargı makamlarınca çok geniş ve keyfi biçimde uygulanması dolayısıyla bu hükmün kapsamlı bir biçimde elden geçirilmesi gerekmektedir. En önemlisi de, 220. madde (6) ve (7)'deki “örgüte üye olmamakla birlikte örgüt adına suç işleyen kişi, ayrıca örgüte üye olmak suçundan da cezalandırılır” ifadesi tamamen kaldırılmalı, böylece bu maddeler kapsamında suç işlediği iddia edilen kişilerin 314. madde kapsamında silahlı örgüt üyesi olarak cezalandırılması engellenmelidir.¹⁴²

h. Terörle Mücadele Kanunu'nun Sorunlu Maddeleri

Türkiye'de gazetecilere yönelik davaların önemli bir kısmı yukarıda bahsedilen Ceza Kanunu maddelerinin yanı sıra 3713 Terörle Mücadele Kanunu'nun sorunlu hükümlerine dayanmaktadır. Özel olarak terörizmle ilişkili suçları kapsayan bu yasa, Türk Ceza Kanunu'nun belirli maddelerindeki suçları ‘terör suçları’ ya da ‘terör amacı ile işlenen suçlar’ (3. ve 4. maddeler) olarak tanımlamakta, söz konusu suçlar için öngörülen cezaları artırmakta (5. madde) ve bazı eylemleri Türk Ceza Kanunu'ndan bağımsız bir biçimde ‘terör suçları’ olarak tanımlamaktadır (örn. aşağıda ele alınan 6. ve 7. maddeler).¹⁴³

”

Terörle Mücadele Kanunu'na yönelik başlıca eleştirilerden biri kanunda terörizmin ne olduğuna dair net bir tanım sunulmaması ve dolayısıyla yorumlamaya çok geniş bir alan bırakılmasıdır.¹⁴⁴ Bunun sonucunda gazetecilere ve diğer bireylere çeşitli ifadelerini temel alarak suistimale varan davalar açılabilir.

“

¹⁴² Venedik Komisyonu, Opinion No. 831/2015 on Articles 216, 299, 301 and 314 of the Penal Code of Turkey, 15 Mart 2016, para. 120.

¹⁴³ ‘Turkey: Failure to act on European Court judgments puts freedom of expression at risk’ (Article19, 2 Mart 2020) <<https://www.article19.org/resources/turkey-failure-to-act-on-european-court-judgments-puts-freedom-of-expression-at-risk/>>

¹⁴⁴ Uluslararası Basın Enstitüsü, Article 19, Avrupa Gazeteciler Federasyonu, Gazetecileri Koruma Komitesi, Pen International, Norwegian Pen, Sınır Tanımayan Gazeteciler ve Avrupa Basın ve Medya Özgürlüğü Merkezi, Turkey's Journalists in the Dock: Judicial Silencing of the Fourth Estate, Joint International Press Freedom Mission to Turkey (Eylül 11-12, 2019), 18 Kasım 2019, s. 29; ve Amnesty International, We Can't Complain: Turkey's continuing crackdown on dissent over its military operation “Peace Spring” in northeast Syria, Kasım 2019, s. 14; PACE, Resolution 2156(2017) of the PACE on the functioning of democratic institutions in Turkey reopening the monitoring procedure in respect of Turkey, 25 Nisan 2017, para. 26; Avrupa Konseyi İnsan Hakları Komiseri Thomas Thomas Hammarberg'in Raporu: Administration of justice and protection of human rights in Turkey, 10 Ocak 2012 (CommDH(2012)2), para. 150.

BM Terörle Mücadelede İnsan Hak ve Temel Özgürlüklerinin Geliştirilip Korunması Özel Raportörü de bu konuda aynı kanaate varmış ve görüşünü “Terörle Mücadele Kanunu, terörizm teriminin aşırı geniş şekilde kullanımına imkân tanıyacak şekilde kaleme alınmıştır” şeklinde ifade etmiştir.¹⁴⁵

Özel Raportör aynı zamanda, TMK’nın 1. maddesinin “terörizmi belirli suç eylemleri temelinde değil amaç ve hedefler bağlamında tanımladığını”¹⁴⁶ belirtmiş ve Türkiye hükümetine bu tanımı uluslararası norm ve standartlara uygun hale getirerek “hangi suçların terör eylemi olduğunu daha net bir şekilde tanımlama ve bunu bireylere yönelik ölümcül veya ağır şiddet eylemleri veya rehin alma eylemleriyle sınırlama” tavsiyesinde bulunmuştur.¹⁴⁷ İHK de kanunda terör eylemi tanımının muğlak olduğunun altını çizmiştir.¹⁴⁸

Press in Arrest veritabanı da Terörle Mücadele Kanunu’nun eleştirel gazetecilik eylemleri yürüten gazetecilere karşı ölçsüz olarak kullanıldığını teyit etmektedir. Bu doğrultuda, Press in Arrest veritabanı gazetecilere yönelik 240 davanın iddianamelerinde, suçlama maddesi olarak bu kanuna, alt maddeleri ile birlikte toplamda 299 defa başvurulduğunu belgelemiştir.

Gazetecilere yönelik kovuşturmalarda Terörle Mücadele Kanunu’nun kullanımı:

Suç	Madde	Suçlama Sayısı
Terör suçu olarak nitelenen suçlarda cezanın yarı yarıya artırılması	5. Madde	177
Terörle mücadelede görev almış kamu görevlilerinin hüviyetlerini açıklamak veya yayınlamak veya bu kişileri hedef göstermek	6. Madde(1)	24
Terör örgütlerinin bildiri ve açıklamalarını basmak veya yayınlamak	6. Madde(2)	14
Muhbirlerin hüviyetlerini açıklamak veya yayınlamak	6. Madde(3)	1
Terör örgütlerinin bildiri ve açıklamalarını basan veya yayımlayan yayın organlarının yayın sorumlusu olmak	6. Madde(4)	2
Terör örgütü propagandası yapmak	7. Madde(2)	121
Basın ve yayın yoluyla terör örgütü propagandası yapmak	7. Madde(2.2)	33
Basın ve yayın organlarının suçun işlenmesine iştirak etmemiş olan yayın sorumluları hakkında da bin günden beş bin güne kadar adli para cezasına hükmolunur	7. Madde(2.3)	1

¹⁴⁵ Terörle mücadelede insan hakları ve temel özgürlüklerin geliştirilmesi ve korunmasına ilişkin Özel Raportör’ün raporu , Mission to Turkey, 16 Kasım 2006, A/HRC/4/26/Add.2, para. 14 ve 15, <https://documents-ddsny.un.org/doc/UNDOC/GEN/G06/149/42/PDF/G0614942.pdf?OpenElement>.

¹⁴⁶ Terörle mücadelede insan hakları ve temel özgürlüklerin geliştirilmesi ve korunmasına ilişkin Özel Raportör’ün raporu, Mission to Turkey, 16 Kasım 2006, A/HRC/4/26/Add.2, 16 Kasım 2006, para. 6.

¹⁴⁷ Terörle mücadelede insan hakları ve temel özgürlüklerin geliştirilmesi ve korunmasına ilişkin Özel Raportör’ün raporu, Mission to Turkey, 16 Kasım 2006, A/HRC/4/26/Add.2, para. 15(a).

¹⁴⁸ HRC, Concluding observations on the initial report of Turkey adopted by the Committee at its 106th session (13 Kasım 2012), UN Doc. CCPR/C/TUR/CO/1, para.16.

Terörle Mücadele Kanunu kapsamında yargılanan gazeteciler tarafından üretilen ve bu madde kapsamında olduğu iddia edilerek kovuşturulan içeriklerin bazıları şöyledir:

- Çoğunlukla Kürtlerin yaşadığı Güneydoğu bölgesinde hendek kazanlara “Kürt mahallelerinde hendek kazan çocuklar” diyerek teröristlere ve eylemlerine masumiyet atfetmek.¹⁴⁹
- Yasadışı olarak kabul edilen bir örgütün liderine “Kürt halkının lideri”, güvenlik güçleriyle girilen silahlı çatışmalarda ölenlere “şehit”, örgüt üyelerine “gerilla” demek; Kürt sorunu ve silahlı örgüt ile güvenlik güçleri arasındaki silahlı çatışmalara dair çok sayıda ve kapsamlı haber yapmak; devletin güvenlik öncelikli politikalarını eleştirmek.¹⁵⁰
- Darbe girişimine karıştığı iddia edilen bir kişinin “komplo” kurbanı olduğunu ifade etmek.¹⁵¹
- Yasaklanmış örgütlere üyelikle suçlanan kişilere dair sosyal medyada paylaşımda bulunmak.¹⁵²
- Türkiye’nin Afrin’deki askeri operasyonuna dair eleştirel haberler yapmak; operasyonu “işgal” olarak değerlendiren Afrinlilerin görüşlerini paylaşmak; sivillerin öldürüldüğüne ve bölgedeki savaşçıların işkence ve kötü muameleye başvurduğuna dair haberler yapmak; çeşitli bireylerin operasyona yönelik sert eleştirilerini paylaşmak; Suriye’deki “terör örgütü” addedilen silahlı grupların açıklamalarını paylaşmak.¹⁵³
- Çoğunlukla Kürtlerin yaşadığı Güneydoğu bölgesindeki güvenlik operasyonlarına dair yazı yazmak; bölge sakinleriyle röportajlar yapmak ve onların güvenlik operasyonlarına yönelik eleştirilerini paylaşmak; devletin güvenlik öncelikli politikalarını ve bölgedeki sivillerin haklarına yönelik sert müdahaleleri eleştirmek.¹⁵⁴

149 ‘Gazeteciler (Ahmet Altan)’ (Press in Arrest) <<http://pressinarest.com/gazeteciler/ahmet-altan/>>.

150 ‘Gazeteciler (İsmail Çoban ve Aydın Atar)’ (Press in Arrest)<<http://pressinarest.com/gazeteciler/ismail-coban/>>.

151 ‘Gazeteciler (Ece Sevim Öztürk)’ (Press in Arrest) <<http://pressinarest.com/gazeteciler/ece-sevim-ozturk/>>.

152 ‘Gazeteciler (Meryem Yıldırım)’ (Press in Arrest) <<http://pressinarest.com/gazeteciler/meryem-yildirim/>>.

153 ‘Gazeteciler (Necla Demir)’ (Press in Arrest) <<http://pressinarest.com/gazeteciler/necla-demir/>>.

154 ‘Gazeteciler (Hasan Cemal)’ (Press in Arrest) <<http://pressinarest.com/gazeteciler/hasan-cemal/>>.

Veritabanında yer alan iddianamelere göre, Terörle Mücadele Kanunu’nun 6. ve 7. maddelerine gönderme yaparken, savcılar suç unsurlarının oluşup oluşmadığını kanıtlamaya çalışmamaktadır.

Anlaşıldığı kadarıyla, sadece Kürt meselesi üzerine yazı yazmak, devletin Kürtlere yönelik politikasını eleştirmek ve Kürt haklarını savunan bir yaklaşım benimsemek savcıların gazeteci ve haber kuruluşu yöneticilerini suçlamaları için yeterli olmaktadır. Kürt medya kuruluşlarına yönelik olarak hazırlanan ve bu araştırma sırasında incelenen iddianamelerde, savcılar soruşturmaya konu olan haberleri listeledikten sonra özetle “şüphelilerin PKK/KCK-YPG/PYD terör örgütünün cebir, şiddet, tehdit içeren eylemlerini meşru gösterecek şekilde haber ve yazılara yer vererek üzerlerine atılı suçu işledikleri”¹⁵⁵ veya “suça konu yazılarda terör örgütünün terör ve şiddet yöntemlerinin övücü bir dille anlatıldığı, terör ve şiddete çağrı yapıldığı kanaatine varılmıştır”¹⁵⁶ gibi sonuçlara varmıştır. Ancak savcılar bu sırada, uluslararası hukukun şart koştuğu üzere, ilgili açıklama veya ifadelerin nasıl halkı şiddete, silahlı isyana, ayaklanmaya tahrik ettiğini ya da nefret yaydığını kanıtlamak için herhangi bir çaba sarf etmemektedir.

Türk Ceza Kanunu’nun 220. maddesi (6) ve (7)’ye benzer şekilde, Terörle Mücadele Kanunu’nun 2. maddesi, ‘terör örgütüne mensup olmasa dahi örgüt adına suç işleyenler de terör suçlusı sayılır’¹⁵⁷ demekle böylece “terör suçlusunu” suçun işlenip işlenmemesinden bağımsız olarak tamamen amaçları temelinde tanımlamaktadır. Özel Raportöre göre bu hükümden “kişinin ciddi bir şiddet suçu işlemiş olması şartı getirilmemiştir.”¹⁵⁸

155 Ö. O. A. ve V. K. S.’ye yönelik 5 Şubat 2019 tarihli iddianame, https://pressinarest.s3.amazonaws.com/documents/Ak%C4%B1n_Sar%C4%B1sozen_Propaganda_Davasi_Iddianame.pdf

156 A. D.’ye yönelik 28 Eylül 2012, 1 Ekim 2012, ve 20 Kasım 2012 tarihli iddianameler, https://pressinarest.s3.amazonaws.com/documents/arafat_dayan_iddianameler_8.pdf

157 Amnesty International, We Can’t Complain: Turkey’s continuing crackdown on dissent over its military operation “Peace Spring” in northeast Syria, Kasım 2019, s. 14.

158 Terörle mücadelede insan hakları ve temel özgürlüklerin geliştirilmesi ve korunmasına ilişkin Özel Raportör’ün raporu, Mission to Turkey, 16 Kasım 2006, A/HRC/4/26/Add.2, para. 14 ve 15.

Terörle Mücadele Kanunu'nun 6. maddesi(1), (2) ve (4) terörle mücadelede görev yapan kamu görevlilerinin kimliğini açıklama ve terör örgütlerinin bildiri veya açıklamalarını basma veya yayınlamayı suç saymaktadır. 2013 tarihli bir değişiklikle, söz konusu basılı malzemeler “terör örgütünün cebir, şiddet veya tehdit içeren yöntemlerini meşru gösteren veya öven ya da bu yöntemlere başvurmayı teşvik eden” malzemeler ile sınırlanmıştır.

Press in Arrest tarafından gözlemlenen davalarda, Terörle Mücadele Kanunu'nun 6. maddesinin gazetecileri kovuşturmak için kullanılmasına dair çarpıcı örnekler bulunmaktadır:

- 👁️ Cumhurbaşkanlığı İletişim Başkanının, resmi izin almadan evinde yaptığı tadilata dair bir haberin terörle mücadelede görev yapan bir kamu görevlisinin kimliğini açıklamak olarak değerlendirilmesi.¹⁵⁹
- 👁️ Bir grup avukatın yasadışı olarak kabul edilen bir örgütün üye olduğu iddiasına dayanan bir dava sırasında bir ağır ceza mahkemesi hakiminin sorunlu uygulamalarını eleştiren bir habere dair tek bir sosyal medya paylaşımı.¹⁶⁰
- 👁️ Diyarbakır'ın Sur ilçesinde 2016 yılı başlarında silahlı çatışmalar yaşanırken güvenlik operasyonlarından sorumlu olan komutanın adını veren bir haber hakkında yazmak, yayınlamak veya sosyal medya paylaşımında bulunmak.¹⁶¹
- 👁️ Yasadışı olarak kabul edilen bir örgütün liderinin açıklamasını yayınlamak.¹⁶²

Kanunun gazeteciler aleyhine devamlı olarak kullanılan bir diğer maddesi ise 7.(2)'dir. Terör örgütü propagandası yapmayı yasaklayan bu madde, “Terör örgütünün; cebir, şiddet veya tehdit içeren yöntemlerini meşru gösterecek veya övecek ya da bu yöntemlere başvurmayı teşvik edecek şekilde propagandasını yapan kişi, bir yıldan beş yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır” demektedir.

159 'Gazeteciler (Olca Büyüktaş Akça, Vedat Arık ve Hazal Ocak)' (Press in Arrest) <<http://pressinarrest.com/gazeteciler/olcay-buyuktas-akca/>; <http://pressinarrest.com/gazeteciler/vedat-arik/>; <http://pressinarrest.com/gazeteciler/hazal-ocak/>>.

160 'Gazeteciler (Buse Söğütü)' (Press in Arrest) <<http://pressinarrest.com/gazeteciler/buse-sogutlu/>>.

161 'Gazeteciler (İnan Kızılkaya, Ömer Çelik, Çağdaş Kaplan, Selman Çiçek, Hamza Gündüz ve Abdulvahap Taş)' (Press in Arrest) <<http://pressinarrest.com/gazeteciler/cagdas-kaplan/>>.

162 'Gazeteciler (Reyhan Çapan ve Yılmaz Yıldız)' (Press in Arrest) <<http://pressinarrest.com/gazeteciler/yilmaz-yildiz/>>; https://pressinarrest.s3.amazonaws.com/documents/reyhan_capan_ozgur_gundem_davasi_18_iddianame.pdf

Yakın tarihte yapılan bir değişiklikle bu maddeye “Haber verme sınırlarını aşmayan veya eleştiri amacıyla yapılan düşünce açıklamaları suç oluşturmaz,” ifadesi eklenmiştir.¹⁶³ Avrupa Konseyi İnsan Hakları Komiseri de dahil olmak üzere bir dizi sivil toplum kuruluşu ve uluslararası gözetim mekanizması bu ek ifadenin maddenin ifade özgürlüğüne kapsamına giren edimleri kovuşturmak için kullanılmasını engelleyeceğine dair şüpheleri olduğunu ifade etmiştir. 6. maddede de olduğu gibi, bu değişiklik yürürlüğe girdikten sonra bu hükmün uygulanmasında önemli bir değişiklik gözlemlenmemiştir.

AİHM “propaganda” suçunun muğlak doğasını ve 7. maddenin yerel mahkemelerce yorumlanma biçimini Belge / Türkiye davasındaki kararında ele almıştır.¹⁶⁴ AİHM, çok sayıda başka davada da suç sayılan ifade biçimlerinin şiddeti kışkırtma, silahlı direniş, ayaklanma veya nefret yayma teşkil etmediğini tespit ederek Sözleşmenin 10. maddesinin ihlal edildiğine karar vermiştir.¹⁶⁵

Yakın dönemde Bakır ve diğerleri / Türkiye davasında verdiği kararda AİHM bazı başvuranların Terörle Mücadele Kanunu'nun 7. maddesi (2) uyarınca bir yıl sekiz ay hapsedilmiş olmasının “demokratik bir toplumda gerekli olmadığına” hükmetmiş; yerel mahkemelerin başvuranları mahkum etmek için gösterdiği gerekçelerin yeterli ve geçerli olmadığını ve başvuranların “şiddet veya bireylere zarar veya hasar verilmesini savunmadığını” belirtmiştir.¹⁶⁶

7. maddenin ifadeleri suç ilan edecek şekilde keyfi biçimde kullanımı nedeniyle Avrupa Konseyi İnsan Hakları Komiseri terörle mücadele mevzuatının muhalif seslere karşı orantısız biçimde kullanılmasını “yargı tacizi” olarak nitelmiş ve Türkiye'yi 7. maddeyi (2) bütünüyle gözden geçirerek AİHS standartlarına uyumlu kılmaya çağırmıştır.¹⁶⁷

163 17 Ekim 2019 tarihinde yürürlüğe giren 7188 sayılı Kanun, 13. madde.

164 AİHM, Belge v Turkey (n 58), para. 29.

165 AİHM, Yılmaz and Kılıç (n 69); Kızılyaprak v Turkey, Başvuru No. 27528/95, 2 Ekim 2003; Feridun Yazar v Turkey, Başvuru No. 42713/98, 23 Eylül 2004; Bahçeci and Turan v Turkey, Başvuru No. 33340/03, 16 Haziran 2009, para. 30; Savgın v Turkey, Başvuru no. 13304/03, 2 Şubat 2010, para. 45; Faruk Temel v Turkey, Başvuru No. 16853/05, 1 Şubat 2011, para. 62; Öner and Türk v Turkey, Başvuru No. 51962/12, 31 Mart 2015, para. 24.

166 Bakır and others v Turkey, (n 135), para. 77-78.

167 Muižnieks, para. 124.

”

BM İnsan Hakları Konseyi Özel Prosedürlerinden sekizi, 26 Ağustos 2020 tarihinde yayımladıkları ortak mektupta terörle mücadele mevzuatına ilişkin ciddi endişelerini dile getirmişler (Ceza Kanununun 301., 216. (3) ve 299. maddeleri ile Terörle Mücadele Kanunu'nun 6.(2) ve 7.(2) maddelerine değinerek) ve ilgili yasaların “muğlak veya çok geniş tanımlı hükümler aracılığıyla pek çok ifade biçimini suç saydığına,”¹⁶⁸ dolayısıyla da “suistimal ve keyfi uygulamalara kapı araladığına” işaret etmişlerdir.¹⁶⁹

“

Söz konusu sekiz Özel Prosedürler birimi “ifade suçlarının bu denli geniş kategorilerle tanımlanması özellikle de terör örgütlerinin çok geniş biçimde tanımlanmasıyla birlikte ele alındığında gazeteci ve insan hakları savunucularının çalışmaları da dahil olmak üzere ifade özgürlüğünün kullanımını gereksiz ve orantısız bir şekilde sınırlamaktadır” tespitinde bulunmuşlardır.¹⁷⁰

Avrupa Komisyonu da benzer biçimde 2012 yılında şu gözlemede bulunmuştur: “Terörle Mücadele Kanunu'nun 6 ve 7. maddeleri ile Türk Ceza Kanunu'nun 220 ve 314. maddelerinin birleştirilerek uygulanması istismara sebep olmaktadır; bir makale yazmak veya bir konuşma yapmak kişiye dava açılmasına ve terör örgütü üyeliği ya da liderliği suçlamasıyla uzun süreli hapis cezasına sebep olabilmektedir.”¹⁷¹ Bütün bu eleştiriler, kararlar, ve değerlendirmeler ışığında, Terörle Mücadele Kanunu ile ilişkili bu önemli sorunların giderilmesi için Kanunun 7(2), 6(2) ve (4) maddelerinin kaldırılması ve 1 ve 2 maddelerinin de uluslararası insan hakları hukuku standartlarına uyumlu olacak şekilde gözden geçirilmesi gerekmektedir.¹⁷²

¹⁶⁸ Comments on the Anti-Terror Law No. 3713 (“Anti-Terror Law”) and the amendments made to this law and the Penal Code through Law No. 7145, adopted on 31 July 2018 (OL TUR 13/2020), 26 Ağustos 2020, s. 6. [Bu sekiz görevli şunlardı: terörizmle mücadele ederken insan hakları ve temel özgürlüklerin geliştirilmesi ve korunması Özel Raportörü; Keyfi Gözaltı Çalışma Grubu; düşünce ve ifade özgürlüğünün korunması ve geliştirilmesi Özel Raportörü; barışçıl toplanma ve örgütlenme özgürlüğü hakları Özel Raportörü; insan hakları savunucularının durumu Özel Raportörü; ve hakimlerin ve avukatların bağımsızlığı Özel Raportörü.]

¹⁶⁹ Comments on the Anti-Terror Law No. 3713 (“Anti-Terror Law”) and the amendments made to this law and the Penal Code through Law No. 7145, adopted on 31 July 2018 (OL TUR 13/2020), 26 Ağustos 2020, s. 7.

¹⁷⁰ Comments on the Anti-Terror Law No. 3713 (“Anti-Terror Law”) and the amendments made to this law and the Penal Code through Law No. 7145, adopted on 31 July 2018 (OL TUR 13/2020), 26 Ağustos 2020, s. 7.

¹⁷¹ Avrupa Komisyonu, Turkey 2012 Progress Report, 10 Ekim 2012 [SWD(2012) 336], s. 22.

¹⁷² Article 19 ve Türkiye İnsan Hakları Davalarına Destek Projesi, submission pursuant to Rule 9.2. of the Rules of the Committee of Ministers regarding its supervision of the execution of judgments in the Öner and Türk v. Turkey (51962/121) group cases, [http://hudoc.exec.coe.int/eng?i=DH-DD\(2020\)102E](http://hudoc.exec.coe.int/eng?i=DH-DD(2020)102E), s. 12.

V. BİR DİĞER BASKI ARACI OLARAK GÖZALTI VE TUTUKLU YARGILAMANIN KEYFİ KULLANIMI

1. Uluslararası hukukun keyfi tutuklamaya karşı sağladığı güvenceler

Uluslararası hukuk, bireylerin keyfi olarak özgürlükten yoksun bırakılmama hakkını savunur ve bunun demokratik bir toplumda büyük önemi olduğunu vurgular.¹⁷³ AİHS'nin 5. maddesi ve MSHS'nin 8. maddesi uyarınca gözaltı ve tutuklama da dahil olmak üzere bireylerin özgürlüğünden yoksun bırakılmasının hukuka uygun olması için bunun makul gerekçelere dayanması ve usul açısından da belirli kontrollere tabi olması gerekmektedir. Bunlar arasında bireyin hızlı bir hukuki süreçle yetkili bir mahkeme karşısında özgürlüğünden mahrum bırakılmasına itiraz edebilmesi sayılabilir. İlgili gözaltı veya tutuklama kararı bu aşırı tedbire başvurulmasını gerekçelendiren yeterli ve bireye mahsus nedenler içermelidir.

AİHS'nin 5. maddesi (1)(c) uyarınca, tutuklu yargılamanın amacı "Kişinin bir suç işlediğinden şüphelenmek için inandırıcı sebeplerin bulunduğu veya suç işlemeden sonra kaçmasına engel olma zorunluluğu kanaatini doğuran makul gerekçelerin varlığı halinde, yetkili adli merci önüne çıkarılmak üzere yakalanması ve tutulması[dır]". Dolayısıyla söz konusu kişinin suç işlediğinden şüphelenmek için yeterli sebep olmalıdır. Bunun dışında, tutuklama ile güdülen amacı gerçekleştirmek için kullanılacak alternatif tedbirler yetersiz kalmalıdır.

Dolayısıyla gazetecilerin gazetecilik faaliyetleri nedeniyle özgürlüklerinden mahrum bırakılması, yalnızca olağanüstü ve istisnai durumlarda haklı görülebilir. Mahkemeler gazetecilerin tutuklanmasına dair talepleri incelerken veya bu konuda verilmiş kararların hukuka uygunluğunu değerlendirirken son derece titiz davranmalıdır.¹⁷⁴ Bireyin özgürlüğünden mahrum bırakılması için çok az sayıda gerekçe olmasına rağmen, tutuklu yargılama uygulaması Türkiye'de gazetecilere karşı sürekli kullanılmaktadır. Özellikle Ceza Kanunu ve Terörle Mücadele Kanunu üzerinden yürütülen ceza yargılaması süreçlerinde gözaltı neredeyse bir kural

¹⁷³ *AİHM, Assanidze v. Georgia [GC], Başvuru No. 71503/01, para. 169*

¹⁷⁴ *Media Legal Defence Initiative, PEN International, Article 19, Avrupa Gazeteciler Derneği, Gazetecileri Koruma Komitesi, Avrupa Basın ve Medya Özgürlüğü Merkezi, Avrupa Gazeteciler Federasyonu, İnsan Hakları İzleme Örgütü, Sansür Endeksi, Uluslararası Gazeteciler Federasyonu, Uluslararası Basın Enstitüsü, Uluslararası Kıdemli Avukatlar Projesi ve Sınır Tanımayan Gazeteciler, joint third-party intervention in the case of Mehmet Murat Sabuncu and others v Turkey, before the European Court of Human Rights, bkz.: <https://www.article19.org/wp-content/uploads/2018/02/20171020-Letter-re-submission-of-the-written-comments.pdf>*

haline gelmiştir ve devlet yöneticilerine yönelik muhalefeti veya muhalif olduğu düşünülenleri ve devlete yönelik eleştirileri bastırmak amacıyla kullanılmaktadır.

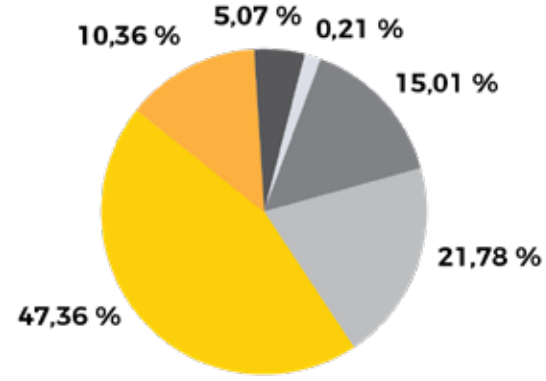
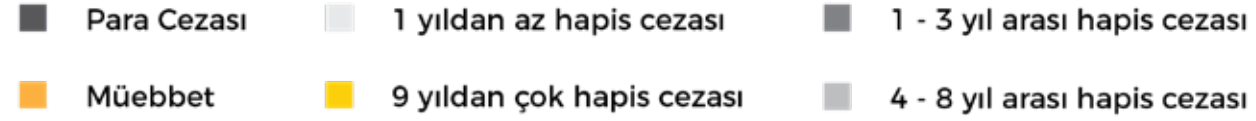
Her ne kadar Türkiye'de muhalefeti bastırmak için gözaltı ve tutuklu yargılama uygulamasına başvurulması geçmişte de sıklıkla kullanılmış olsa da, bu yöntemler yukarıda da bahsi geçen dört önemli olayı (2013 Gezi Parkı protestoları; AKP ile Gülenliler arasındaki ittifakın çöküşü; hükümet ve PKK arasındaki barış görüşmelerinin 2015 yılında çöküşü ve 15 Temmuz 2016 tarihli darbe girişimi) takip eden beş yılda daha da yaygın hale gelmiştir. İki yıllık olağanüstü hal esnasında hukukun üstünlüğüne indirilen ağır darbeler durumu daha da kötüleştirmiştir.

Avrupa Komisyonu, Temmuz 2020 itibarıyla Türkiye'de 249.600 kişinin cezaevinde olduğunu bildirmiştir. Bu sayı hükümlü ve tutukluları kapsamaktadır. Adalet Bakanlığı istatistiklerine atıfta bulunan Avrupa Komisyonu, cezaevinde bulunan kişilerin %13'ünün "terörle ilgili suçlamalar nedeniyle hapistede olduğunu ve bunun çok sayıda gazeteci, siyasi aktivist, avukat ve insan hakları savunucusunu da kapsadığını" belirtmiştir.¹⁷⁵ Komisyon'a göre, "sivil toplum temsilcilerinin, gazetecilerin, avukatların, akademisyenlerin ve diğerlerinin gözaltına alınması ve tutuklanması, sivil toplum alanının iyice daralmasına yol açmıştır".¹⁷⁶

¹⁷⁵ *Avrupa Komisyonu, Turkey 2020 Progress Report, SWD(2020) 355 final, 6 Ekim 2020, s. 31-32.*

¹⁷⁶ *Agy, sayfa 30.*

İstenen hapis cezaları (iddianamelerde talep edilen cezalara göre)

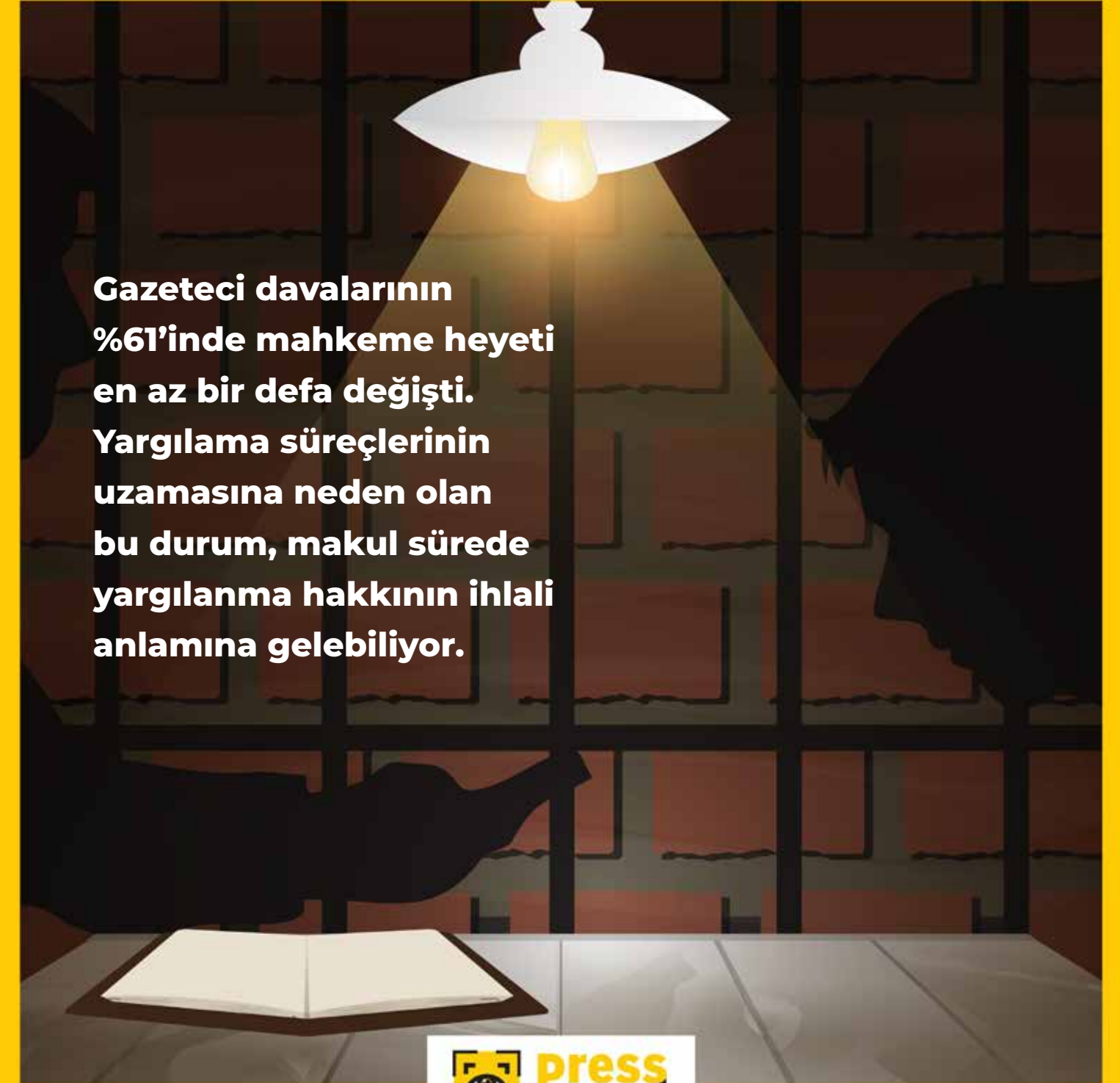

İnsan Hakları İzleme Örgütü ise 2019 yılında 29.487 kişinin (tutuklu yargılananlar da dahil olmak üzere) Gülencilere yönelik soruşturma veya kovuşturmalar nedeniyle ve yaklaşık 8.500 kişinin de PKK/KCK ile ilişkili olduğu iddiasıyla cezaevinde olduğunu bildirmiştir.¹⁷⁷ Bu kişiler arasında gazeteci, avukat, siyasetçi, akademisyen ve sivil toplum temsilcileri de yer almaktadır. Her ne kadar Türkiye, Covid-19 salgını nedeniyle Nisan 2020'de Ceza İnfaz Kanunu'nda değişiklik yaparak yaklaşık 90.000 mahkumu serbest bırakmış olsa da, terörizm suçları, casusluk veya istihbarat servislerine yönelik suç işleme iddiasıyla tutuklu veya hükümlü bulunan kişiler bu düzenlemenin dışında tutulmuştur. Dolayısıyla yeni kanun, çoğu bu suçları işlemekle suçlandıkları için hapiste bulunan gazetecileri kapsamamıştır.¹⁷⁸ Press in Arrest, bu değişikliğin ardından cezaevinde kalan tutuklu gazetecilerin sayısını 47 olarak bildirmiştir.¹⁷⁹

¹⁷⁷ İnsan Hakları İzleme Örgütü, *World Report 2020: Turkey*, 7 Temmuz 2020.

¹⁷⁸ 'İNFAZ DÜZENLEMESİ: GAZETECİLİK ARTIK DAHA BÜYÜK SUÇ!' (Press in Arrest, 16 Nisan 2020) <<http://pressin-arrest.com/analizler/legal-amendment-criminal-enforcement-journalism-cr/>>; 'Twenty-Four Rights-Groups Call on Turkey to Release All Those Arbitrarily Detained, Now At Risk of Covid-19' (Human Rights Watch, 17 Nisan 2020) <<https://www.hrw.org/news/2020/04/17/twenty-four-rights-groups-call-turkey-release-all-those-arbitrarily-detained-now>>

¹⁷⁹ 'İNFAZ DÜZENLEMESİ: GAZETECİLİK ARTIK DAHA BÜYÜK SUÇ!' (Press in Arrest, 16 Nisan 2020) <<http://pressin-arrest.com/analizler/legal-amendment-criminal-enforcement-journalism-cr/>>

2. Türkiye’de hapisteki gazeteciler

En az 81 gazetecinin parmaklıklar ardında olduğu 2016 yılında, Türkiye dünyada en fazla gazetecinin mesleki çalışmaları nedeniyle hapsedildiği ülke olmuştur. Gazetecileri Koruma Komitesi verilerine göre bu sayı “herhangi bir tarihte bir ülkede kaydedilen en yüksek sayıdır”.¹⁸⁰ Gazetecileri Koruma Komitesi’ne göre, 2019’da cezaevinde bulunan gazeteci sayısının 47’ye düşmesi “Türk medyasının durumunda bir iyileşme emaresi değil”, daha ziyade “hükümetin [...] 100’den fazla haber kuruluşunu kapatarak ve çalışanlarının birçoğuna terör suçlamaları yönelterek bağımsız haberciliği ve eleştiriyi ortadan kaldırma çabalarının başarılı olduğunu yansıtmaktadır.”¹⁸¹

Press in Arrest veritabanının teyit ettiği üzere, yukarıda ele alınan ceza hukuku hükümlerine göre yargılanan birçok gazeteci evleri basılarak gözaltına alınmış, nezarete tutulmuş ve daha sonra tutuklu olarak yargılanmaya başlanmıştır. Gazetecilere yönelik yerleşik hale gelmiş bu uygulamalar, eleştirel gazeteciliği cezalandırmayı, gazetecileri susturmayı ve en önemlisi de başka bireyleri benzer çalışmalar yapmaktan caydırmayı amaçlamaktadır. **Şebnem Korur Fincancı, Erol Önderoğlu, Ali Nesin, Aslı Erdoğan, Necmiye Alpay, Can Dündar, Erdem Gül, Deniz Yücel, Eren Erdem, Cumhuriyet çalışanı gazeteciler, Sözcü çalışanı gazeteciler, Ahmet Altan, Nedim Türfent, İdris Sayılğan, Atilla Taş, Barış Pehlivan, Barış Terkoğlu, Murat Ağirel ve Müyesser Yıldız** gibi isimlerin gözaltı ve tutukluğu bu politikanın birkaç örneği olarak verilebilir.¹⁸²

Press in Arrest veritabanı Türkiye’de gazetecilere yönelik tutuklu yargılama ve tutukluluğun devamı kararlarının makul gerekçelerden yoksun olduğunu, söz konusu kararlarda tutukluluk tedbirinin neden gerekli olduğuna dair yeterli gerekçelerin sunulmadığını ve bazı örneklerde tutuklu yargılama sürelerinin son derece uzatıldığını göstermektedir. Veritabanında 2020 sonu itibarıyla cezaevinde bulunan 62 gazetecinin listesi mevcuttur.¹⁸³ Bu gazeteciler arasında 4 yıldır hapiste bulunan gazeteciler yer almaktadır.

¹⁸⁰ Gazetecileri Koruma Komitesi, Turkey’s crackdown propels number of journalists in jail worldwide to record high, 13 Aralık 2016.

¹⁸¹ Gazetecileri Koruma Komitesi, China, Turkey, Saudi Arabia, Egypt are world’s worst jailers of journalists, 11 Aralık 2019.

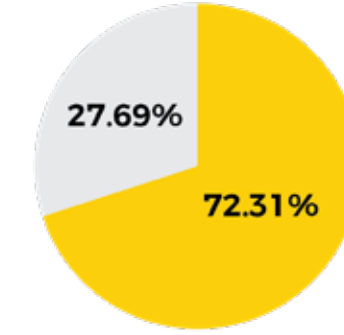
¹⁸² Bu davaların ayrıntıları için bkz. <http://pressinarrest.com/gazeteciler/>

¹⁸³ ‘Hapisteki gazeteciler’ (Press in Arrest) <<http://pressinarrest.com/rapor/hapisteki-gazeteciler/>>.

Yargılama Süresi

Gazeteci yargılamalarında yargı süreçleri ortalama 1 yıl 8 ayda tamamlandı. Süreçlerin %72’i 1 yıldan uzun sürdü.

- 1 yıldan önce tamamlananlar
- 1 yıldan uzun sürenler

Örneğin Nedim Türfent, kendisine açılan dava kapsamındaki ilk duruşma 14 Haziran 2017’de görülmeden, 399 gün tutuklu kalmıştır. Dava sonuna kadar Türfent 583 gününü hapiste geçirmiştir. Yargıtay’ın Türfent’in tutukluluğunu onadığı 21 Mayıs 2019 tarihinde hapiste geçirdiği gün sayısı

1105’tir.¹⁸⁴

¹⁸⁴ ‘#FreeNedimTürfent, #JournalismIsNotACrime’ (Press in Arrest, 12 Mayıs 2020) <<http://pressinarrest.com/analizler/freenedimturferent-journalismisnotacrime/>>.

Gazeteci Ahmet Altan, 23 Eylül 2020'den beri aynı kovuşturma kapsamında cezaevinde tutulmaktadır;¹⁸⁵ gazeteci Abdulkadir Turay Mayıs 2016'dan¹⁸⁶ Ali Ahmet Böken ise Ağustos 2016'dan bu yana tutuklu bulunmaktadır.¹⁸⁷

Avrupa Konseyi İnsan Hakları Komiseri bu ciddi meseleyi ele alırken Türkiye'de "tutuklu yargılamanın aşırı kullanımı ve mahkemelerin bu tedbire başvururken ilgili ve geçerli gerekçe sağlamaması" şeklinde uzun zamandır devam eden bir sorun olduğuna işaret etmiştir.¹⁸⁸ İnsan Hakları Komiseri, ceza yargılamalarında tutuklu yargılamanın aşırı kullanımına yol açan nedenler arasında yargının tutuklamayı son çare olarak görmemesini saymış ve bu nedenle de gazetecilerin "yapay suçlamalara dayanarak ve bir suça işaret eden neredeyse hiç delil başlangıcı olmaksızın" tutuklandığını belirtmiştir.¹⁸⁹ Komiser ayrıca gazetecilere yöneltilen suçlamalarda "maddi kanıt olmaması karşısında şaşkınlık duyduğunu" belirterek, tutuklu yargılama kararlarının gerekçesine dair meselelerin altını bir kez daha çizmiştir: "Tutuklu yargılama kararlarının yegane dayanağı gazetecilik faaliyetleri ve / veya kamuya dönük açıklamalarıdır; oysa Sözleşmenin 10. maddesi tarafından güvence altına alınan bu ifadeler, şahısların terör örgütleriyle bağlarını ortaya koyan deliller olarak değerlendirilemez."¹⁹⁰

Tutuklama için "ilgili ve geçerli gerekçeler" konusunda ise İnsan Hakları Komiseri, Türkiye'de yargı organları tarafından "katalog suçlar" başlığı altında değerlendirilen devletin güvenliğine ve anayasal düzene dair belirli suçlarda "tutukluluk koşulları, örneğin kaçma şüphesi veya adaletin işleyişine zarar verme riski" değerlendirilmeden tutuklama kararı verilme ihtimali konusundaki kaygılarını dile getirmiştir.¹⁹¹

185 'Gazeteciler (Abdulkadir Turay)' (Press in Arrest) <<http://pressinarrest.com/gazeteciler/abdulkadir-turay/>>.

186 'Gazeteciler (Abdulkadir Turay)' (Press in Arrest) <<http://pressinarrest.com/gazeteciler/abdulkadir-turay/>>.

187 'Gazeteciler (Ali Ahmet Böken)' (Press in Arrest) <<http://pressinarrest.com/gazeteciler/ali-ahmet-boken/>>.

188 Third party intervention by the Council of Europe Commissioner for Human Rights under Article 36, paragraph 3, of the European Convention on Human Rights in the Applications of Ahmet Hüsrev Altan v. Turkey (no. 13252/17) Alpay v. Turkey (No. 16538/17), Atilla Taş v. Turkey (No. 72/17), Bulaç v. Turkey (No. 25939/17), Ilıcak v. Turkey (No. 1210/17), Mehmet Hasan Altan v. Turkey (No. 13237/17), Murat Aksoy v. Turkey (No. 80/17), Sabuncu and Others v. Turkey (No. 23199/17), Şık v. Turkey (No. 36493/17), Yücel v. Turkey (No. 27684/17), 10 Ekim 2017 [CommDH(2017)29], para. 18.

189 Third party intervention by the Council of Europe Commissioner for Human Rights, 10 Ekim 2017 [CommDH(2017)29], para. 20.

190 Third party intervention by the Council of Europe Commissioner for Human Rights, 10 Ekim 2017 [CommDH(2017)29], para. 24.

191 Third party intervention by the Council of Europe Commissioner for Human Rights, 10 Ekim 2017 [CommDH(2017)29], para. 26.

Benzer biçimde, Birleşmiş Milletler Düşünce ve İfade Özgürlüğünün Korunması ve Geliştirilmesi Özel Raportörü "Türkiye, gazeteci ve medya çalışanlarını sadece ifade özgürlüğü haklarını kullandıkları için keyfi olarak tutuklamış, gözaltına almış ve/veya yargılamıştır," tespitinde bulunmuştur.¹⁹² Ülkedeki yasaların bireyleri keyfi müdahaleden ve suiistimalden koruması gerektiğini ifade eden¹⁹³ Özel Raportör, Türkiye'de ifade özgürlüğüne yönelik kısıtlamaların kanunda belirtilmediğini, çünkü ilgili mevzuatın "son derece muğlak" olduğunu ifade etmiştir.¹⁹⁴ "Hükümet, gazetecilere yönelik baskı uygularken açık bir biçimde yargı denetimi ve hukukun üstünlüğünü göz ardı etmiştir" çünkü "yasalar son derece muğlaktır ve Hükümet tarafından keyfi olarak uygulanmaktadır; kanunlar fiilen sınırsız durumdadır ve ifade özgürlüğünün hangi kullanımlarının bu kanunların çizdiği çizgilerin dışına düşeceğini öngörmek neredeyse imkansızdır."¹⁹⁵

Birleşmiş Milletler Keyfi Tutuklamalar Çalışma Grubu, Cumhuriyet gazeteci ve yöneticilerinin davasına ilişkin açıkladığı görüşünde, şikayetçilerin özgürlüklerinden yoksun bırakılmasının "İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi'nin 19. maddesi ve [MSHS'nin] 19. maddesi kapsamındaki hak ve özgürlüklerini kullanmalarından kaynaklandığı sonucuna varmıştır"¹⁹⁶ ve bu kişilerin tutuklanmasının "İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi'nin 11. maddesi (2) ve AİHS'nin 15. maddesi'nde (1) geçen "kanunilik ilkesini" ihlal ettiğini belirtmiştir.¹⁹⁷ İnsan Hakları İzleme Örgütü ise söz konusu sanıklara yönelik iddianamenin aslen hükümeti eleştiren gazetecilik çalışmalarını hedef aldığını belirtmiştir.¹⁹⁸

192 Intervention of the United Nations Special Rapporteur on the promotion and protection of the right to freedom of opinion and expression in the Applications of Ahmet Hüsrev Altan v. Turkey (No. 13252/17) Alpay v. Turkey (No. 16538/17), Atilla Taş v. Turkey (No. 72/17), Bulaç v. Turkey (No. 25939/17), Ilıcak v. Turkey (No. 1210/17), Mehmet Hasan Altan v. Turkey (No. 13237/17), Murat Aksoy v. Turkey (No. 80/17), Sabuncu and Others v. Turkey (no. 23199/17), Şık v. Turkey (No. 36493/17), Yücel v. Turkey (No. 27684/17), 20 Ekim 2017, para. 3.

193 BM düşünce ve ifade özgürlüğünün geliştirilmesi ve korunması Özel Raportörü'nün müdahalesi, 20 Ekim 2017, paragraflar 27-28.

194 Agy, para. 34.

195 Agy, para. 29 ve 34.

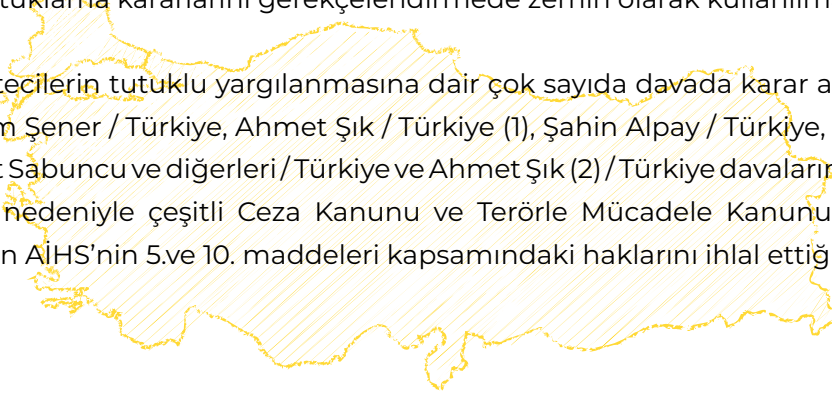
196 BM Keyfi Tutuklamalar Çalışma Grubu, Opinion No. 41/2017 concerning 10 individuals associated with the newspaper Cumhuriyet (Turkey), 26 Temmuz 2017 (A/HRC/WGAD/2017/41), para. 97.

197 Agy, para. 101.

198 Turkey: Journalists Convicted for Doing Their Jobs: harsh sentences for Cumhuriyet staff in politically motivated case' (Human Rights Watch, 27 Nisan 2018) <<https://www.hrw.org/news/2018/04/27/turkey-journalists-convicted-doing-their-jobs>>.

Press in Arrest veritabanında yer alan iddianameler de bu durumu teyit etmektedir. **Yukarıda gazetecilere yönelik suçlamalara yönelik verilen örneklerde de görüldüğü gibi, savcılar, salt eleştirel haberleri veya sosyal medya paylaşımları nedeniyle gazeteciler aleyhinde soruşturma başlatmakta, haklarında gözaltı emri vermekte ve tutuklama talep etmektedir**¹⁹⁹. İddialar sadece paylaşımlardaki eleştirel içeriğe dayanmaktadır. Yargı makamları, suç unsurlarını tespit etmek, isnat edilen suçların işlendiğine dair kanıt olabilecek delilleri ortaya koymak, gözaltı ve tutuklamanın neden gerekli olduğunu göstermek ve söz konusu ifadelerin neden Anayasa ve uluslararası hukukun güvencelerinin dışında kaldığına dair makul gerekçeler sunmak için samimi bir çaba sarf etmemektedir. Gazetecilerin yargılandığı mahkemelerde sıklıkla tekrarlanan bu yaklaşım gazetecilere yönelik tutuklama kararlarını gerekçelendirilmede zemin olarak kullanılmaktadır.

AİHM, Türkiye’de gazetecilerin tutuklu yargılanmasına dair çok sayıda davada karar açıklamıştır.²⁰⁰ Nispeten yakın tarihli olan Nedim Şener / Türkiye, Ahmet Şık / Türkiye (1), Şahin Alpay / Türkiye, Mehmet Hasan Altan / Türkiye, Mehmet Murat Sabuncu ve diğerleri / Türkiye ve Ahmet Şık (2) / Türkiye davalarında, AİHM gazetecilerin gazetecilik faaliyetleri nedeniyle çeşitli Ceza Kanunu ve Terörle Mücadele Kanunu hükümleri temelinde tutuklu yargılanmasının AİHS’nin 5.ve 10. maddeleri kapsamındaki haklarını ihlal ettiğine hükmetmiştir.

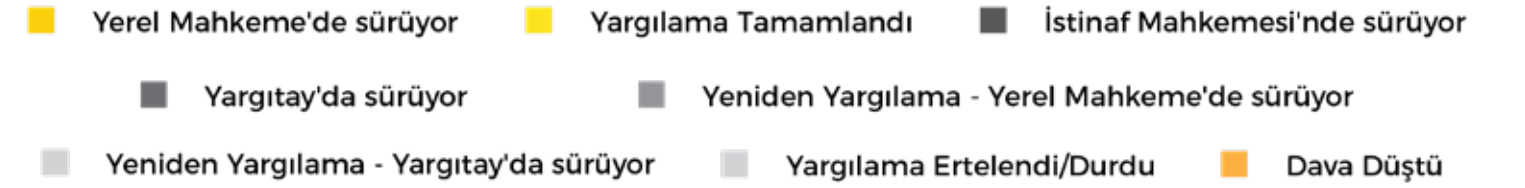

¹⁹⁹ *Press in Arrest, takip ettiği davalarda (toplam 321 gazeteciden) en az 93 gazeteciye yönelik soruşturmalarda iddianamede ileri sürülen suçlara kanıt olarak sosyal medya paylaşımlarının gösterildiğini belirtmektedir. Bu konudaki rapora göre, Cumhurbaşkanlığı İletişim Başkanlığı tarafından Haziran 2020’de yayınlanan “Sosyal Medya Kullanım Kılavuzu”nda belki de ilk kez “sosyal medya teröristi” terimi kullanılmıştır. Bkz. <http://pressinarest.com/analizler/social-media-a-new-front-in-the-war-on-headlines/>.*

²⁰⁰ *Karar örnekleri için bkz. AİHM Sabuncu and others v. Turkey, Başvuru No. 23199/17, 10 Kasım 2020; Ahmet Şık v Turkey (2), Başvuru No. 36493/17, 24 Kasım 2020; Şahin Alpay v. Turkey, No. 16538/17, 20 Mart 2018; Nedim Şener v. Turkey, No. 38270/11, 8 Temmuz 2014; Şık v. Turkey, No. 53413/11, 8 Temmuz 2014; Mehmet Hasan Altan No. 13237/17, 20 Mart 2018. Kasım 2020 itibarıyla karar açıklanması beklenen dava örnekleri için bkz., AİHM, Ahmet Hüsrev Altan v. Turkey, Başvuru No. 13252/17; Atilla Taş v. Turkey, Başvuru No. 72/17, Bulaç v. Turkey, Başvuru No. 25939/17, Ilıcak v. Turkey, Başvuru No. 1210/17, Murat Aksoy v. Turkey, Başvuru No. 80/17, ve Yücel v. Turkey, Başvuru No. 27684/17.*

Gazetecilik faaliyetlerini kriminalize etme ve gazetecilere yönelik keyfi gözaltı uygulama politikasına dair açık kararlara ve giderek artan eleştirilere rağmen sorun hala çözülebilmemiş değildir.

Yargılama Aşaması

**38 gazeteciye karşı
açılan davalarda
savcılar büyük oranda
sadece gizli tanık
ifadelerine dayanarak
iddianame hazırladı.**

VI.GAZETECİLERİN ADİL YARGILANMA HAKLARINA RİAYET EDİLMEMESİ

Adil yargılanma hakkını garanti eden AİHS'nin 6. maddesi ve MSHS'nin 14. maddesi, davalar sırasında riayet edilmesi gereken adil yargılanma hakkı prensiplerinin çeşitli unsurlarını ortaya koymaktadır. Press in Arrest tarafından gözlemlenen gazetecilere yönelik uygulamalar ise, Türkiye'de yargının, bu prensiplere uygun hareket etmediğini, örneğin bir davanın adil olduğunu belirlemede temel unsurlar olan kamuya açık duruşma hakkına, silahların eşitliği ve masumiyet karinesi ilkelerine ısrarla riayet etmediğini göstermektedir.

Sözlü duruşmalarda sanığın duruşmada şahsen hazır bulunması gerekmektedir. Ancak Press in Arrest veritabanına göre 28 davada yargılanan 27 tutuklu gazeteci, duruşmalara hapisanelerdeki ses ve görüntü bilgi sistemi (çevrimiçi videolu iletişim sistemi Ses ve Görüntü Bilişim Sistemi, bundan böyle SEGBİS) üzerinden katılmak zorunda kalmışlar, bizzat mahkemede hazır bulunmak istedikleri halde hapisaneden mahkemeye nakledilmemişlerdir.

”

Örneğin, 6 aylık bir süre zarfında ilk derece mahkemesi tarafından hakkında yürütülen 5 duruşmada, gazeteci Nedim Türfent'e şahsen mahkemeye çıkma şansı verilmemiştir. Avukatının ısrarlı taleplerine rağmen, Türfent duruşmalara yalnızca SEGBİS aracılığıyla katılabilmektedir.²⁰¹

“

Aynı şekilde, gazeteciler Ahmet Altan ve Aziz Oruç da dava duruşmalarının hiçbirine şahsen katılamamış, mahkemeye SEGBİS üzerinden bağlanmak zorunda kalmıştır.²⁰² Adalet Bakanlığı istatistikleri de, SEGBİS'in ceza yargılamalarında ölçsüz biçimde kullanıldığını teyit edecek şekilde, sistemin 2013'te yürürlüğe girmesini takip eden altı yıl boyunca adliye ve cezaevleri arasında toplam 1 milyon 177 bin 778 SEGBİS bağlantısı yapıldığını göstermektedir.²⁰³

²⁰¹ <http://pressinarrest.com/analizler/freenedimturfont-journalismisnotacrime/>

²⁰² Ahmet Altan, kamu görevlilerine hakaret iddiasıyla yargılandığı davada, ve Aziz Oruç, terör örgütü üyeliği iddiasıyla yargılandığı davada.

²⁰³ <http://pressinarrest.com/analizler/protecting-victim-violating-right-defense-segbis/>

Bir yargılamanın adil olması için, savunmanın mahkemede uygun biçimde temsili gerekmektedir.²⁰⁴ ‘Silahların eşitliği’ ilkesi uyarınca hem savunma hem de savcılık makamı “rakibi karşısında ciddi ölçüde dezavantajlı duruma düşmeyeceği koşullar altında, kanıtlarıyla beraber, iddialarını sunmak için makul bir fırsata sahip olmalı” ve sanıkların mahkemeye hitap etmesine imkan tanınmalıdır.²⁰⁵

”

Press in Arrest tarafından takip edilen 558 duruşma arasından en az 69’unda çeşitli hak ihlalleri belgelenmiştir. En az 40 duruşmada savunmanın çeşitli talepleri (ör. mahkemenin soruşturmayı genişletmesi, savunma kanıtlarının toplanması ve tanıkların yeniden dinlenmesine dönük talepler) değerlendirilmeden reddedilmiş, savunmanın sözü kesilmiş ya da yerel mahkeme savunma avukatının konuşmasına izin vermemiştir. Duruşmaların gazetecilerin veya avukatlarının katılımı olmadan yapıldığı durumlar da yaşanmıştır. Savunmanın kanıtlarını dikkate almamaktaki bu ısrar, adil yargılanma hakkına aykırıdır.

“

Adil yargılanma hakkı kapsamındaki bir diğer usul güvencesi ise yargılama esnasında savunma makamının tanıkları bizzat inceleme, dinleme ve sorgulama hakkıdır. Sınırlı koşullar altında tanıkların kimliklerinin gizli tutulması mümkün olsa da, bu uygulamayı gerekçelendirmek için ilgili ve yeterli nedenler mevcut bulunmalıdır.²⁰⁶ Yargı makamları, tanığın kimliğini gizli tutmaya dair gerekçeleri değerlendirirken gerekli özeni sergilemelidir. Bu değerlendirme sanığın işlediği iddia edilen suçun dikkatle incelenmesini, tanığı olası misillemelerden korumayı, tanığın kanıtlar ve suçun türü ile desteklenen haklı korkularını dindirmeyi ve sanığın geçmişini kapsamalıdır. Gizli tanık kullanılması durumunda, mahkemenin varacağı karar yalnızca gizli tanık ifadelerine dayanmamalıdır. Terörle Mücadele Kanunu’nun 14. maddesi ise bu ilkeleri ihlal edecek şekilde sanık aleyhine bilgi veren tanıkların kimliğini gizlemeyi kolaylaştırmaktadır. Bu hüküm, sanığın etkili bir savunma yapma hakkına zarar vermekte ve kendisi aleyhine ifade veren tanıklarla yüzleşme hakkını elinden almaktadır. Bütün bunlar, “adil yargılanma hakkı güvencelerinin ortadan kaldırılması anlamına gelmekte ve

²⁰⁴ Report of the European Commission of Human Rights, *Pakelli v. Germany*, Başvuru No. 8398/78, para. 84.

²⁰⁵ *AlHM, Dombo Beheer B.V. v. the Netherlands*, 27 Ekim 1993, para. 33, Series A No. 274; *Gorraiz Lizarraga and Others v. Spain*, Başvuru No. 62543/00, para. 56; *Andreescu v. Romania*, Başvuru No. 19452/02, 8 Haziran 2010, para. 68.

²⁰⁶ *Sapunarescu v. Germany (dec.)*, Başvuru No. 22007/03; *Scholer v. Germany*, Başvuru No. 14212/10, 18 Aralık 2014, paras. 53-56; *Dzelili v. Germany (dec.)*, Başvuru No. 15065/05.

terörizmle mücadelede insan hakları temelli bir yaklaşımla çelişki oluşturmaktadır”.²⁰⁷

Press in Arrest verilerine göre, gizli tanıklar gazetecilere karşı nesnel bir gerekçe sunulmaksızın, yaygın ve keyfi bir şekilde kullanılmaktadır. Aynı doğrultuda, gizli tanıklar genelde başka davalardaki sanıklar arasından seçilmekte ve sıklıkla da kendi davalarında mahkumiyet almayacaklarına dair bir güvence verilmesi üzerine ifade vermektedirler. Haklı bir gerekçe olmadığı halde, kimliklerini gizli tutmak için genelde mahkeme salonuna götürülmeyip SEGBİS üzerinden ifade vermektedirler.²⁰⁸

Press in Arrest tarafından davası gözlemlenen en az 356 gazeteciden 38’i aleyhindeki davalarda, savcılar gizli tanıkların ifadelerine çok yoğun biçimde başvurmuş ve iddianameleri bu şahısların ifadelerine dayanarak oluşturmuştur.²⁰⁹ Press in Arrest tarafından gözlemlenen davaların en az 10’unda mahkemeler yeterli gerekçe sunulmadığı halde gizli tanıkları dinlemiş ve gazetecilere yöneltilen suçlamalarda bu tanıkların ifadelerini esas almıştır.²¹⁰

Yeterli bir savunma yapılabilmesi için, sanığa aleyhindeki iddialar ve deliller hakkında hemen bilgi verilmelidir. Bu savunma hakkı yalnızca çok sınırlı koşullar altında kısmen sınırlandırılabilir. Söz konusu koşullar, kamu menfaatinin tehlikede olduğu veya başkalarının korunmasının savunma hakkıyla korunan menfaatlara ağır bastığı koşullardır. Bu kararı verme yetkisine sahip yargı organı, dikkatli ve nesnel bir değerlendirme yapmalı ve zorlayıcı sebeplere dayanarak karar vermelidir.

²⁰⁷ Comments on the Anti-Terror Law No. 3713 (“Anti-Terror Law”) and the amendments made to this law and the Penal Code through Law No. 7145, adopted on 31 July 2018 (OL TUR 13/2020), 26 Ağustos 2020, s. 12.

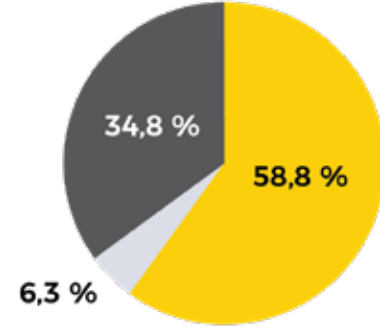
²⁰⁸ <http://pressinarest.com/analizler/protecting-victim-violating-right-defense-segbis/>

²⁰⁹ Örneğin bkz. *Tunca İlker Öğreten*, <http://pressinarest.com/davalar/13/>; *Lezgin Akdeniz, Meşale Tolu* <http://pressinarest.com/gazeteciler/lezgin-akdeniz/>; <http://pressinarest.com/gazeteciler/mesale-tolu/>

²¹⁰ Örneğin bkz. *Meşale Tolu*, <http://www.pressinarest.com/davalar/45/218/>; *Kibriye Evren*, <http://pressinarest.com/davalar/54/70/>; *Nedim Türfent*, <http://pressinarest.com/gazeteciler/nedim-turfent/>.

Gazeteci yargılamalarının en az %60'ı Ağır Ceza Mahkemeleri'nde görülüyor.

■ Ağır Ceza Mahkemesi ■ Asliye Ceza Mahkemesi ■ Asliye Hukuk Mahkemesi

Ancak Türkiye'de yargı makamları neredeyse otomatik olarak dava dosyalarına erişim kısıtlaması getirmektedir. Bu noktada genelde mevcut dava veya sanıkla ilgili özel bir bireysel değerlendirme yapılmadan aynı gerekçe sunulmaktadır.

Press in Arrest'in gözlemlediği 356 gazeteciye yönelik en az 240 davadan, 63 gazeteciye yönelik 15 davada soruşturma dosyasına dair gizlilik kararı alınmış ve makul bir gerekçe sunulmaksızın savunma makamının belgelere erişimi kısıtlanmıştır.

Yargılamanın aleniyeti adil yargılanma hakkının diğer bir önemli unsurudur. Duruşmanın kamuya açık olmasındaki amaç mahkeme süreçlerini kamuoyunun denetimine açmak, tarafları keyfiliğe karşı korumak ve adaleti kamuoyu nezdinde görünür kılmaktır. Bu hak da mutlak bir hak değildir ve belirli koşullar altında sınırlandırılabilir.

”
Ancak Türkiye'deki mahkemeler, gazeteciler aleyhindeki duruşmalara kamunun ve gazetecilerin katılımını usule aykırı olarak sınırlamaktadır. Press in Arrest üç gazeteciye yönelik en az iki davada kamunun duruşmaya katılımına mutlak kısıtlama getirildiğini tespit etmiştir. 42 gazeteciye yönelik en az 15 davada ise bazı duruşmalar kamudan hiçbir gözlemci alınmadan gerçekleştirilmiştir. 13 gazeteciye yönelik en az beş davada ise bazı kişilerin mahkeme salonuna alınmasına izin verilmemiştir. Dolayısıyla toplamda 58 gazeteciye yönelik 22 davada yargılamanın aleniyeti ilkesi ihlal edilmiştir²¹¹
“

Son olarak, masumiyet karinesi ilkesi suçlamayı ispat etme sorumluluğunun yargı makamlarında olduğu anlamına gelir. Suçlama makul bir şüphe kalmayacak şekilde ispatlanana kadar, kimse suçlu kabul edilemez. Tüm devlet yetkilileri ve medya da aynı şekilde sanığı suçlu ilan eden ve masumiyet karinesine zarar veren açıklamalar yapmaktan veya haberler yayınlamaktan kaçınmak durumundadır. Ancak gazeteciler aleyhindeki yargılamalar sırasında, bu temel ilke sadece savcılar, güvenlik güçleri ve hakimler tarafından değil aynı zamanda hükümet temsilcileri ve hükümet yanlısı medya tarafından da sürekli ihlal edilmektedir. **Press in Arrest'in takip ettiği davalarda 310 gazeteciden 73'ünün masumiyet karinesi ihlal edilmiştir. Aşağıda bu konuyla ilgili çeşitli örnekler verilmiştir:**

²¹¹ Covid-19 salgınıyla beraber bu açıdan önemli bir artış görülmüştür. Ayrıntılar için bkz. <http://pressin-arrest.com/rapor/press-arrest-Kasim-2020-press-freedom-report/>

- ❖ Irak Kürdistanı'nda çalışan ve yaşayan Aziz Oruç, Aralık 2019'da gözaltına alındığında İçişleri Bakanlığı'nın yaptığı bir açıklamada, "İran sınırından Türkiye'ye girerken yakalanan bir terörist" olarak tanımlanmıştır.²¹²
- ❖ Cumhurbaşkanı Erdoğan, o dönemde Türkiye'de tutuklu yargılanan gazeteci Deniz Yücel'in, kendisi cumhurbaşkanı olduğu sürece "asla Almanya'ya geri dönemeyeceği" şeklinde bir açıklama yapmıştır.²¹³
- ❖ Hem Cumhurbaşkanı Erdoğan hem de İçişleri Bakanı, Milli İstihbarat Teşkilatı tarafından Suriye'ye aktarılan silahlara dair haber yapan gazetecileri hedef alan açıklamalar yapmıştır.²¹⁴

Soruşturma makamları tarafından hükümet yanlısı medya kuruluşlarına (ör. Sabah, Yeni Akit ve Anadolu Ajansı) gizli soruşturmalara dair bilgi servis edilirken, iddianamenin hazırlanmasına ve yerel mahkeme tarafından kabul edilmesine dek, sanıklar ve avukatları söz konusu bilgilere erişememiştir.²¹⁵ Muhalif gazetecileri hedef alan pek çok davada, bazı örneklerde henüz sanıklar ve avukatlarıyla bile paylaşılmamış bilgiler hükümete yakın medya kuruluşları ile paylaşılarak bu bilgiler üzerinden bu gazetecileri suçlayan haberler yayınlanmıştır.²¹⁶

Gazeteciler aleyhine açılan davalarda gözlemlenen bu adil yargılanma hakkı ihlallerinin ciddi ve sistematik düzeyde olması nedeniyle, gazetecilere yönelik gittikçe ağırlaşan bir 'yargı baskısı' söz konusudur.

²¹² 'Gazeteciler (Aziz Oruç)' (Press in Arrest) < <http://pressinarrest.com/gazeteciler/aziz-oruc/>.

²¹³ 'Gazeteciler (Deniz Yücel)' (Press in Arrest) < <http://pressinarrest.com/gazeteciler/deniz-yucel/>.

²¹⁴ 'Gazeteciler (Hülya Kılınç ve Barış Terkoğlu)' (Press in Arrest) < <http://pressinarrest.com/gazeteciler/hulya-kilinc/>; <http://pressinarrest.com/gazeteciler/baris-terkoglu/>.

²¹⁵ 'Gazeteciler (Aydın Keser, Murat Ağirel, Hülya Kılınç)' (Press in Arrest) < <http://pressinarrest.com/gazeteciler/aydin-keser/>; <http://pressinarrest.com/gazeteciler/murat-agirel/>; <http://pressinarrest.com/gazeteciler/hulya-kilinc/>.

²¹⁶ 'Gazeteciler (Ahmet Şık, Akın Atalay, Abdülkerim Balcı, Nazlı Ilıcak, Mediha Olgun, Tunca İlker Öğreten, Can Dündar ve Kenan Kırkaya)' (Press in Arrest) < <http://pressinarrest.com/gazeteciler/ahmet-sik/>; <http://pressinarrest.com/gazeteciler/akin-atalay/>; <http://pressinarrest.com/gazeteciler/abdulkerim-balcı/>; <http://pressinarrest.com/gazeteciler/nazli-ilicak/>; <http://pressinarrest.com/gazeteciler/mediha-olgun/>; <http://pressinarrest.com/gazeteciler/tunca-ilker-ogreten/>; <http://pressinarrest.com/gazeteciler/can- Dundar/>; <http://pressinarrest.com/gazeteciler/kenan-kirkaya/>.

VII. TÜRKİYE'DE YARGININ BAĞIMSIZ VE TARAFSIZLIĞI SORUNU

AİHS'nin 6. ve MSHS'nin 14. maddelerinde yer alan ve Türkiye'de tehdit altında olan adil yargılanma hakkının temel bir boyutu, mahkemelerin bağımsız, tarafsız ve kanunla tesis edilmiş olmasıdır. Bağımsız olabilmeleri için yargıçlar her türlü baskıdan uzak, tam anlamıyla özgür olmalı; atanma biçimleri ve görev sürelerine dair kurallar onların bağımsızlıklarını güvenceye almalı ve ayrıca yargıçların bağımsız hareket ettikleri gözlemlenebilmelidir.²¹⁷ Tarafsız olmak için yargıçlar her tür “önyargı veya taraflılıktan” uzak olmalıdırlar.²¹⁸

Türkiye'de yargının bağımsızlığı ve tarafsızlığına dair sorunlar çok uzun süredir gündemde olsa da, AKP ile Güleciler arasındaki ittifakın çöküşünden sonra mesele daha ciddi bir boyuta ulaşmıştır. Hükümet, Gülecilerin yargı, güvenlik güçleri ve ordu da dahil olmak üzere devletin pek çok kademesini ele geçirdiği ve paralel devlet tabir edilen bir yapı kurduğu iddiaları üzerinden, kanun değişiklikleriyle yürütmenin yargı üzerindeki kontrolünü artırmış ve gerekli kanuni usulleri uygulamadan büyük ölçekli bir tasfiye hareketine girişmiştir. Söz konusu gelişmeler, giderek otoriterleşen rejimin kontrolü altındaki yargı sistemine daha da hasar vermiştir. Bu olumsuz durum nedeniyle PACE, 2016 yılında Türk makamlarını “yargıya gereksiz yere müdahale etmekten ve hukukun üstünlüğüne zarar vermekten kaçınmaya” çağırmıştır.²¹⁹

Her ne kadar Anayasa'nın 138. maddesinde “hakimler görevlerinde bağımsızdırlar” ifadesi geçse de, Venedik Komisyonu'na göre bu anayasal güvenceler yeterli değildir ve “bu standartlara erişmek için bu güvenceler mevzuatta ve pratikte uygulanmalıdır.”²²⁰

Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesi'ne Kavala / Türkiye davasına dair rapor sunan İnsan Hakları İzleme Örgütü, Uluslararası Hukukçular Komisyonu ve Türkiye İnsan Hakları Davalarına Destek Projesi, hükümetin Türkiye'de yargı bağımsızlığını nasıl zayıflattığını gösteren örnekleri ve kullanılan yöntemleri aktarmış, ayrıca Cumhurbaşkanı ve diğer üst düzey siyasetçilerin konuşma ve açıklamalarının yargıyı nasıl etkilediğine ve insan hakları savunucuları, gazeteciler, siyasetçiler ve başka kişilere yönelik soruşturma, kovuşturma ve keyfi

217 AİHM, *Luka v. Romania*, 21 Temmuz 2009, para 37; *Maktouf and Damjanović v. Bosnia and Herzegovina*, 18 Temmuz 2013, para 49. AİHM, *Parlov-Tkalčić v Croatia*, para. 86

218 AİHM, *Micallef v. Malta*, 2009, para 93

219 PACE, *Resolution on the functioning of democratic institutions in Turkey (Resolution 2121 (2016))*, 21 Haziran 2016, para. 31.

220 Venedik Komisyonu, *Turkey - Opinion on the duties, competences and functioning of the criminal peace judgeships*, 13 Mart 2017, para. 41.

tutuklamalara neden olduğuna dair bir dizi örnek sunmuştur.²²¹

Press in Arrest veritabanında gazeteciler aleyhine açılan davalarda yürütmenin gücünü kötüye kullandığına dair bir dizi örnek mevcuttur. Cumhurbaşkanı Erdoğan'ın gazeteciler Can Dündar, Erdem Gül,²²² Deniz Yücel,²²³ ve Ahmet Altan'a²²⁴ dair konuşmaları, hedef alınan gazetecilere yönelik yargı süreçlerine bu tür müdahalelerin doğrudan etkisini göstermektedir.

221 İnsan Hakları İzleme Örgütü, *Uluslararası Hukukçular Komisyonu and Türkiye İnsan Hakları Davalarına Destek Projesi, Submission pursuant to Rule 9.2 of the Committee of Ministers' Rules for the Supervision of the Execution of Judgments, Initial Observations on the Implementation of Kavala v. Turkey (Başvuru No. 28749/18) final judgment*, para. 46-55.

222 'Gazeteciler (Can Dündar)' (Press in Arrest) <<http://pressinarest.com/gazeteciler/can-dundar/>>.

223 'Gazeteciler (Deniz Yücel)' (Press in Arrest) <<http://pressinarest.com/gazeteciler/deniz-yucel/>>.

224 'Gazeteciler (Ahmet Altan)' (Press in Arrest) <<http://pressinarest.com/gazeteciler/ahmet-altan/>>.

1. Hakimler ve Savcılar Kurulunun yürütmenin kontrolü altında olması

Kaygı konusu olan ilk mesele, hakim ve savcıların atanma ve terfilerinin yanı sıra görevden alınma ve disiplin cezalarından sorumlu olan Hakimler ve Savcılar Kurulu'nun (HSK) yapısı ile ilgilidir. Uluslararası Hukukçular Komisyonu'na göre, "Hakimler ve Savcılar Kurulu, bu kurula yapılan atamaların son derece yoğun siyasi kontrol altında olmasından dolayı yapısal olarak bağımsız sayılamaz".²²⁵

Anayasa uyarınca Adalet Bakanı HSK'ye başkanlık etmektedir; bakan yardımcısı kurulun asil üyesidir ve 2017 yılında yapılan değişiklikler sonucu geriye kalan 11 üyeden dördü doğrudan Cumhurbaşkanı tarafından, yedisi ise TBMM tarafından atanmaktadır. Uluslararası standartlara aykırı olarak, üyelerin hiçbiri meslektaşları tarafından seçilmemektedir. Hak savunucusu gruplarına göre "bu sistem, hükümetin, yargıçların faaliyet, seçim, terfi ve disiplin süreçlerini denetleyen organın üyelerini tek tek seçmesine olanak sağlamaktadır."²²⁶ Aynı gruplara göre, Nisan 2017'de yapılan Anayasa değişiklikleriyle geçilen "başkanlık sisteminin Cumhurbaşkanıya TBMM'yi es geçen geniş kapsamlı yasama yetkileri tanıması" yargının bağımsızlığını ciddi şekilde baltalamıştır.²²⁷

Bahsi geçen anayasa değişiklikleri Nisan 2017'de referanduma götürülmeden önce, Venedik Komisyonu bu değişikliklerin siyasi güçlerin HSK'yi kontrol altına almasına imkân vereceği uyarısında bulunmuştur. Komisyon, Cumhurbaşkanının artık bir "pouvoir neutre" [tarafsız güç] olmayacağı ve TBMM ve cumhurbaşkanlığı seçimlerinin eşzamanlı olması nedeniyle Türkiye'deki yeni başkanlık rejiminin bu tür bir siyasallaşmaya yol açacağını kaydetmiştir.²²⁸

²²⁵ Uluslararası Hukukçular Komisyonu ve İnsan Hakları Ortak Platformu, *Turkey's Judicial Reform Strategy and Judicial Independence*, 18 Kasım 2019, s. 6.

²²⁶ Uluslararası Basın Enstitüsü, *Article 19, Avrupa Gazeteciler Federasyonu, Gazetecileri Koruma Komitesi, Pen International, Norwegian Pen, Sınır Tanımayan Gazeteciler ve Avrupa Basın ve Medya Özgürlüğü Merkezi, Turkey's Journalists in the Dock: Judicial Silencing of the Fourth Estate, Joint International Press Freedom Mission to Turkey (Eylül 11-12, 2019)*, 18 Kasım 2019, s. 14.

²²⁷ Uluslararası Basın Enstitüsü, *Article 19, Avrupa Gazeteciler Federasyonu, Gazetecileri Koruma Komitesi, Pen International, Norwegian Pen, Sınır Tanımayan Gazeteciler ve Avrupa Basın ve Medya Özgürlüğü Merkezi, Turkey's Journalists in the Dock: Judicial Silencing of the Fourth Estate, Joint International Press Freedom Mission to Turkey (Eylül 11-12, 2019)*, 18 Kasım 2019, s. 12.

²²⁸ Venedik Komisyonu, *Turkey - Opinion on the amendments to the Constitution adopted by the Grand National Assembly on 21 January 2017 and to be submitted to a National Referendum on 16 April 2017, 13 Mart 2017, para. 119.*

Uluslararası Af Örgütü'ne göre, "Nisan 2017'de Anayasa'nın 159. maddesi'nde yapılan değişiklikler, HSK'nin yapısını ve üye atama prosedürünü değiştirerek, yürütmenin HSK [...] üzerindeki denetimini genişletmiştir."²²⁹ Avrupa Komisyonu ise 2019 Türkiye İlerleme Raporu'nda, yetkililerin "yargının yürütmeden bağımsızlığını sağlamak veya Hakimler ve Savcılar Kurulu'nun bağımsızlığını güçlendirmek" için herhangi bir önlem almadığını ifade etmiştir.²³⁰

²²⁹ Amnesty International, *Turkey: Judicial Reform Package is a lost opportunity to address deep flaws in the justice system*, 8 Ekim 2019, s. 1.

²³⁰ Avrupa Komisyonu, *Turkey 2019 Progress Report, 29 Mayıs 2019 [SWD(2019) 220] final*, s. 22.

2. Hakim ve Savcıların atama, terfi, disiplin süreci ve nakilleri

Bazı hakimlerin atanma, terfi, disiplin süreci, görevden alınma ve nakil biçimleri ile hakim ve savcılarının görev değişikliği ve görevden alınma şekilleri yargı bağımsızlığı ve tarafsızlığına dair ciddi soru işaretleri doğurmaktadır. ²³¹ Türkiye’de adayların hakim ve savcı olabilmek için önce yazılı bir sınavdan geçip, ardından da yedi üyeli bir kurul önünde sözlü mülakata girmesi gerekmektedir. Bu kurulun beş üyesi Adalet Bakanlığı temsilcilerinden oluşur ve içlerinden biri bakan yardımcısıdır. [Ek olarak , kurulun bahsedilen üyeler dışındaki bir üyesi doğrudan Adalet Bakanı tarafından atanan HSK Genel Sekreteri ve son üyesi de yine bakanlığın ilgili kuruluşları arasında olan Türkiye Adalet Akademisi içinden seçilen bir üyesi]²³² HSK, hakim ve savcılarının atanma ve terfilerinin yanı sıra görevden alma ve diğer disiplin cezalarına karar vermektedir. Yürütme, HSK üzerindeki kontrolü ve hakim ve savcı atamalarına doğrudan müdahalesi sayesinde hakim ve savcılar üzerinde rahatlıkla nüfuz kullanabilmektedir. Görevden almalar hariç, HSK’nin kararları adli denetime tabi değildir. ²³³ Avrupa Konseyi’ne bağlı GRECO, “dahili incelemeler, disiplin süreçlerinin şeffaflığını temin etmez, ve bu incelemeler mahkemece temyiz hakkı olmasını gerektiren Avrupa standartlarına uygun görünmemektedir” tespitinde bulunmuştur.²³⁴

Uluslararası Hukukçular Komisyonu 2016 yılında “avukatlar, STK’lar ve hakim dernekleri de dahil olmak üzere pek çok paydaş tarafından, hükümetin beklentilerine uygun karar almayan birçok hakimin kendi istekleri dışında nakledildiğini” belirttiğini bildirmiştir²³⁵ Komisyon, “nakillerin gizli bir disiplin cezası olarak işlediğini ve hükümetin çıkar veya hedeflerini desteklemediği düşünülen hakim ve savcılarını etkisiz bırakmak için araç olarak kullanıldığı” konusundaki endişesini dile getirmiştir.²³⁶ Son yıllardaki görevden alma ve nakillerin çok yüksek sayıda olduğuna dikkat çeken GRECO da, benzer şekilde, “Türkiye’de hakimlere ve savcılara yönelik disiplin cezalarının karar alma süreçlerini etkilemek için, hatta bir tür misilleme olarak kullanıldığı yönündeki yaygın kanıya” dair ciddi kaygıları olduğunu dile getirmiştir²³⁷ Avrupa Komisyonu da 2019 Türkiye İlerleme

²³¹ *Uluslararası Hukukçular Komisyonu, Turkey: the Judicial System in Peril A briefing paper, 2016, pp 12-13, <https://www.icj.org/wp-content/uploads/2016/07/Turkey-Judiciary-in-Peril-Publications-Reports-Fact-Findings-Mission-Reports-2016-ENG.pdf>*

²³² *2801 sayılı Kanun, 9. madde A(6).*

²³³ *Türkiye Anayasası, 159. madde(10).*

²³⁴ *GRECO, Corruption prevention in respect of members of parliament, judges and prosecutors: Evaluation Report Turkey, Fourth Evaluation Cycle, 17 Mart 2016, para. 187.*

²³⁵ *Uluslararası Hukukçular Komisyonu, Turkey: the Judicial System in Peril, Haziran 2016, s. 17.*

²³⁶ *Agy, sayfa 18.*

²³⁷ *GRECO, Corruption prevention in respect of members of parliament, judges and prosecutors: Evaluation Report Turkey, Fourth Evaluation Cycle, 17 Mart 2016, para. 186.*

Raporunda “Hakimler ve savcılar üzerindeki siyasi baskılar ve pek çok hakim ve savcının kendi istekleri dışında nakledilmesi durumu devam etmektedir”²³⁸ diyerek yargının bağımsız olmadığına yönelik temel bulgularından birine işaret etmiştir.

Press in Arrest’in gözlemlediği en az 133 gazeteci davasında hâkim en az bir kere değişmiştir. Örneğin Cumhuriyet gazetesi davasında, sanık gazetecilerin ön duruşma sırasındaki tutukluluk halinin devamına ilişkin karara şerh düşen yargıç, mahkeme heyetinden çıkarılmış ve küçük bir şehre atanmıştır. FETÖ/PDY’nin sözde medya örgütlenmesi iddiasına ilişkin davada ise, tutuklu yargılanan 21 gazeteciyi serbest bırakan mahkeme heyetinin tüm üyeleri görevden uzaklaştırılmış, aleyhlerinde disiplin süreci başlatılmış, daha sonra göreve dönmelerine izin verildiyse de kademeleri düşürülmüş ve başka görev yerlerine nakledilmişlerdir.²³⁹

Türkiye’de yargıya müdahalenin bir diğer örneği ise hükümet politikalarına uygun hareket eden yargı mensuplarının terfi ettirilmesidir. Örneğin Osman Kavala davasında iddianameyi hazırlayan Cumhuriyet Savcısı, iddianamenin tamamlanmasının ardından Adalet Bakanı yardımcılığına atanmıştır. Press in Arrest tarafından gözlemlenen İstanbul merkezli gazeteci soruşturmalarının pek çoğu o zamanki İstanbul Cumhuriyet Başsavcısı İrfan Fidan’ın kontrolünde gerçekleştirilmiştir.²⁴⁰ Anayasa Mahkemesi üyeliğine atanmak için ön koşul olan Yargıtay üyeliğine kısa süreli (birkaç günlüğüne) atanan Fidan, ardından Anayasa Mahkemesi üyeliğine aday gösterilmiştir ve seçilmiştir. Üyelik seçimlerine, yürütmenin Yargıtay üyeleri üzerindeki ağır baskısı damga vurmuştur. Aynı şekilde Ankara Cumhuriyet Başsavcısı da Yargıtay üyeliğine atanmıştır. Söz konusu başsavcı da gazetecilere yönelik soruşturmalarda yer almış ve bunları yönetmiş bir isimdir. Terfi ettirilen yargı mensupları arasında, Cumhuriyet gazetesi davasında görev yapan bir dizi isim de olmuştur. Yürütmenin, HSK üzerindeki gücü aracılığıyla yargı üzerindeki kontrol ve nakil, terfi ve kademe düşürme gibi yollarla gerçekleştirdiği sık müdahaleler, adil yargılamanın önemli güvenceleri olan yargının bağımsızlığı ve tarafsızlığını açıkça ihlal etmektedir.

²³⁸ *Avrupa Komisyonu, Turkey 2019 Progress Report, 29 Mayıs 2019 [SWD(2019) 220] final, s. 6.*

²³⁹ ‘FETÖ Medya Yapılanması Davası’ (Press in Arrest) <<http://pressinarest.com/davalari/91/>>.

²⁴⁰ ‘Alican Uludağ - “Terörle Mücadele Görev Almış Kamu Görevlisini Hedef Göstermek” Davası’ (Press in Arrest) <<http://pressinarest.com/davalari/232/>>.

Press in Arrest'in gözlemlediği en az 133 gazeteci davasında hakim heyeti en az bir kere değişmiştir.

3. Yargıda kapsamlı tasfiyeler

15 Temmuz 2016 darbe girişiminin ardından kamu sektöründe, amacı “Gülencileri kamu kurumlarından uzaklaştırmak” olarak açıklanan büyük çaplı bir tasfiye gerçekleştirilmiştir. Şubat 2017 itibarıyla, “4.000’den fazla hakim, savcı ve diğer Adalet Bakanlığı mensubu” yasadışı olarak kabul edilen örgütlere üyelik veya bağlantıları olduğu iddiasıyla tasfiye edilmiştir.²⁴¹ Yargıda yaşanan bu kitlesel ihraçlar, KHK’lar ile HSK’ye sağlanan olağanüstü yetkilerle gerçekleştirilmiştir.²⁴²

Avrupa Konseyi İnsan Hakları Komiseri, Temmuz 2019’daki Türkiye ziyaretinden sonra yazdığı raporda HSK’nin hakim ve savcılarını görevden alma kararlarında bireylere özgü gerekçeler bulunmadığını belirtmiştir.²⁴³ Öte yandan darbe girişimi bağlamında çok sayıda hakim ve savcının gözaltına alınıp tutuklanması, görevde kalanlar üzerinde caydırıcı bir etki yaratmıştır. OHAL Temmuz 2018’de sona ermiş olsa da, HSK’nin hakimleri görevden almaya yönelik olağanüstü hal yetkileri üç yıl daha uzatılmıştır.²⁴⁴

Avrupa Konseyi İnsan Hakları Komiseri, yargıdaki tasfiyenin yarattığı boşluğu doldurmak üzere çok sayıda hakim ve savcının atanmasına ilişkin olarak, “bu atamalarda, iktidar koalisyonuna bağlılığın kilit bir kıstas haline geldiğine dair çok sayıda bildirim” bulunmasından kaynaklanan endişelerini dile getirmiş²⁴⁵ ve “[...] yeni hakim ve savcılar için göreve başlama törenleri ve yargı yılının açılışının Cumhurbaşkanlığı Sarayında gerçekleştirilmesi, kamuoyunda yargının siyasallaştığı ve yürütmenin yargıyı kontrol ettiği algısını güçlendirdiğini”²⁴⁶ belirtmiştir.

²⁴¹ Amnesty International, *No End in Sight: purged public sector workers denied a future in Turkey*, 22 Mayıs 2017, s. 6.

²⁴² London Legal Group ve Türkiye İnsan Hakları Davalarına Destek Projesi, *Submission to the UN Universal Periodic Review of the Republic of Turkey, 35th Session of the UPR Working Group in 2020, para. 23-30*, <https://static1.squarespace.com/static/5b8bbe8c89c172835f9455fe/t/5d35b43dde242a0001105962/1563800640109/TLSP+%26+LLG+Submission+to+the+UN+Universal+Periodic+Review+of+the+Republic+of+Turkey+2019.pdf>

²⁴³ Avrupa Konseyi İnsan Hakları Komiserliği, *1-5 Temmuz arasındaki ziyaretin ardından hazırlanan rapor*, 19 Şubat 2020, para. 19.

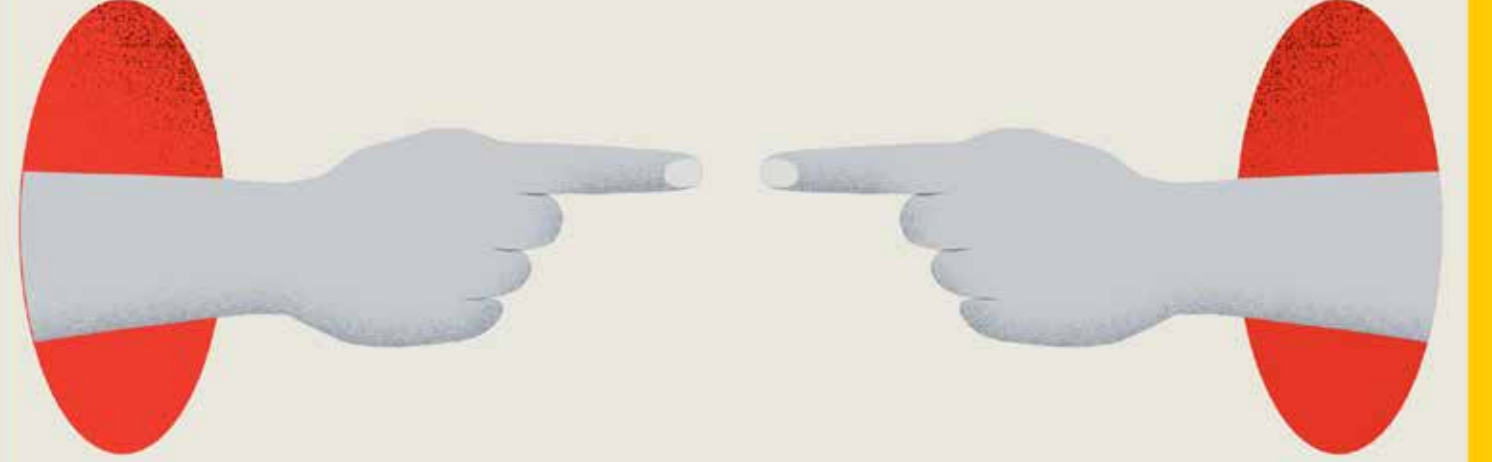
²⁴⁴ 7145 sayılı Kanun.

²⁴⁵ Avrupa Konseyi İnsan Hakları Komiseri, *1-5 Temmuz arasındaki ziyaretin ardından hazırlanan rapor*, 19 Şubat 2020, para. 23.

²⁴⁶ Agy.

Yukarıda ayrıntılarıyla değinilen başlıklar ve diğere örnekler, Türkiye’de yargının ciddi yapısal sorunları olduğuna ve bağımsız ve tarafsız olmadığına işaret etmektedir. Yargının mevcut kurumsal tasarımı, hakim ve savcılara dış baskı veya siyasi taraflılıktan uzak hareket etmeleri için yeterli güvence sağlamamaktadır. Bunun sonucunda, yukarıda bahsedildiği ve Press in Arrest veritabanında ve başka kaynaklarda da ortaya konduğu gibi, eleştirel gazetecilere davalar açılmakta ve uluslararası insan hakları hukukunun izin vermemesine rağmen meşru olmayan amaçlar güdülerek gazetecilerin hak ve özgürlükleri ihlal edilmektedir.

Şikayetçi ve müdahillerin kimler olduğunu biliyor muydunuz?

VIII. BAŞLICA TAVSİYELER

Ceza hukukunun ve terörle mücadele mevzuatının sistematik ve keyfi biçimde gazetecilere yönelik baskı aracı olarak kullanılması, gazetecilerin keyfi biçimde gözaltına alınması ve tutuklanması, yargılamalar sırasında gazetecilerin adil yargılanma haklarına riayet edilmemesi ve yargının bağımsız ve tarafsız olmaması, gazetecilerin son derece hayati önemdeki mesleklerini Türkiye’de özgürce icra edebilmesi yolunda ciddi engeller teşkil etmektedir. Bu da, toplumun kamu yararına dair konularda gereğince bilgilendirilme hakkına büyük darbeler indirmektedir. Türkiye’de gazetecilerin karşı karşıya bulunduğu bu son derece zorlu ortam, hükümet politikalarını eleştiren kesimler başta olmak üzere halkın ifade özgürlüğü hakkını kullanmasına caydırıcı etki yapmaktadır. Bu vahim meseleleri çözüme ulaştırmak ve basın özgürlüğüne dair uluslararası yükümlülüklerini yerine getirmek için ilk adımları oluşturmak üzere Türkiye acilen aşağıdaki önlemleri almalıdır:

- Devlet, gazetecilik faaliyetlerine dair davalarda gazetecilere yönelik tüm suçlamaları düşürmeli, yargı tacizi dahil her türlü baskıya son vermeli ve gazetecilerin mesleki görevlerini herhangi bir gözdağı veya haksız müdahale olmadan sürdürmesine imkan tanınmalıdır.
- Yargı makamları, ceza kovuşturmaları boyunca ve yargı kararlarının gerekçelendirilmesi esnasında uluslararası insan haklarını ve anayasal ilkeleri dikkate almalıdır. Söz konusu makamlar ceza hukukunu; uluslararası insan hakları standartları, ceza hukuku ilkeleri ve AİHM içtihadına uygun biçimde uygulamalıdır. Gazetecilere yönelik soruşturmalar, iddianameler ve kararlarda bu ilkeler usulünce uygulanmalı ve kimi davalarda bu standartların askıya alınması gerektiğinde bunun için kuvvetli gerekçeler sunulmalıdır.
- Yürürlükteki mevzuat, uluslararası ifade özgürlüğü standartlarına uyum sağlamak amacıyla kapsamlı biçimde elden geçirilmelidir. Burada, terörizmin çok geniş tanımlanması; kanunlarda tanımlanan örgüt üyeliği, yardım, propaganda, tahrik, aşağılama, hakaret, provokasyon, övme, aşırılık, haklı gösterme ve teşvik gibi suç olarak tanımlanan fiillerin ne olduğu konusundaki muğlaklık; ilgili kanunların gazetecilere keyfi ve tutarsız biçimde uygulanması; ve suç unsurlarının net olmaması nedeniyle uluslararası hukuk standartlarına uygunluk konusunda ortaya çıkan soru işaretleri çözümlenmelidir. Hakaret ve benzeri edimler ile dini değerlere hakaret suç olmaktan çıkarılmalıdır. Ceza Kanunu ve Terörle Mücadele Kanunu’nun aşağıdaki

maddeleri yürürlükten kaldırılmalı ya da uluslararası standartlar doğrultusunda gözden geçirilmelidir:

- Ceza Kanunu, 125. madde (hakaret)
  - Ceza Kanunu, 215. madde (suçu ve suçluyu övme)
  - Ceza Kanunu, 216. madde (halkı kin ve düşmanlığa tahrik veya aşağılama)
  - Ceza Kanunu, 299. madde (Cumhurbaşkanına hakaret)
  - Ceza Kanunu, 301. madde (Türk Milleti, Türkiye Cumhuriyeti ve devletin organ ve kurumlarını aşağılama)
  - Ceza Kanunu, 314. madde (terör örgütü kurma, yönetme veya örgüt üyeliği)
  - Ceza Kanunu, 220. (6) ve (7) (suç işlemek amacıyla örgüt kurma)
  - Terörle Mücadele Kanunu, 2., 3., 4. ve 5. madde
  - Terörle Mücadele Kanunu, 6. madde (1),(2) ve (4)
  - Terörle Mücadele Kanunu, 7. madde (2).
- Yargı, gazeteci davalarında hapis cezasının alternatiflerini değerlendirmeli ve hapis cezasının meşru olabileceği son derece istisnai durumlarda dahi gereğinden uzun cezaların güdülen amaç açısından orantısız görüleceğini dikkate almalıdır.
  - Suçta dair ilk bakışta kanıt olmaması veya çok az kanıt olmasına rağmen tutuklu yargılama uygulamasının kullanımı sona ermelidir. Tutuklamaya ancak son çare olarak başvurulmalıdır.
  - AİHS’nin 6. ve MSHS’nin 14. maddeleri uyarınca, gazetecilerin adil yargılanma hakkına riayet edilmelidir.
    - Gazeteciler, talep ettiklerinde duruşmalara şahsen katılma hakkına sahip olmalıdır.
    - Silahların eşitliği ilkesine riayet edilerek, hem savunma hem de savcılık makamına iddialarını sunma imkanı tanınmalıdır.
    - Gazeteciler, aleyhindeki iddialar ve delillere dair derhal bilgilendirilmeli ve hukuk dışı kısıtlamalara maruz kalmadan dava dosyasına erişebilmelidir.
    - Duruşmalar kamuya açık olmalıdır.
    - Devlet yetkilileri ve medya, masumiyet karinesine riayet etmeli, yargılama sonuçlanmadan önce şüpheli veya sanığı suçlu ilan edecek açıklamalar yapmaktan kaçınmalıdır.
  - Türkiye, yargı sisteminin hiçbir siyasi müdahale olmadan işlemesini ve yargının bağımsız, tarafsız ve kanunla tesis edilmiş olmasını sağlamalıdır. Yargının bağımsızlık ve tarafsızlığına zarar veren ciddi yapısal sorunların çözümü için adımlar atılmalıdır. Yargının kurumsal yapısı

değiştirilerek, hakim ve savcılara herhangi bir baskıya maruz bırakılmaksızın bağımsız hareket edebilme güvencesi sağlanmalıdır.

- Devlet, Hakimler ve Savcılar Kurulu'nun yapısal bağımsızlığını garanti edecek gerekli anayasal ve yasal değişiklikleri yapmalıdır.
- Hükümet fiili olarak kalıcılaştırılan olağanüstü hal yetkilerini kaldırmalı ve inandırıcı bir olağan hal oluşturmalıdır.
- Hükümet elindeki yürütme ve kararnameler yolu ile düzenleme yapma yetkilerini keyfi şekilde kullanmaktan vazgeçmeli ve etkili bir denge ve denetim sistemi tesis etmelidir.

Eserin tüm hakları saklıdır. Bu raporun hiçbir kısmı tekrar üretilemez veya dönüştürülemez.

Bu raporda yer alan bilgilerden ve rapordan yapılan alıntılardan ötürü doğabilecek sonuçlardan Press In Arrest çalışma ekibi ve yayımcı sorumlu değildir.

Tüm hakları saklıdır. ©Basın Araştırmaları Derneği